پرۆگرامی
پەروەردەیی
منداڵان

بەرنامەی پەروەردەیی منداڵان

قۆناغی دووەم

ئامادەکردنی : محمد سەلەموکی
چاپی سێیەم ١٩٩٩

بسم الله الرحمن الرحيم

چەند تێبینییەك لەسەر قۆناغی دووەم:

١- **پێویستە** هەمیشە دانیشتن بۆ وانەکان بە (الحمدلله والصلاة والسلام علی رسول الله محمد وآله وصحبه ....) وهەروەها ئایەتی (تقوی). دەستی پێ بکرێت.

٢- **پێویستە** قوتابی تێ بگەیەنین بەدەرسێکی تایبەت بەوەی کە ئەوەی خوا ناسەو ڕێی ڕاست دەگرێت، پێش هەموو شتێك دەبێت مامۆستاو ئەمیرێکی هەبێت، تاوەکو پەروەردەی بکاتو ڕێگای ڕاستی بو ڕۆشن بکاتەوەو ڕەوشتی خراپی لێ ریشە کێش بکات.

٣- پێویستە مامۆستا قوتابی لە واتاو مەبەستی پەروەردە تێ بگەیەنێت، وەنموونەی جوانو گونجاوی بۆ بهێنێتەوە.

٤- پێویستە وانەکان لە سەر تەختە ڕەش یان لە دەفتەردا بنوسرێنەوەو ئەنجا ڕون بکرێنەوە بۆیان.

٥- پێویستە مامۆستا قوتابیەکانی هەر لە ئێستاوە رابهێنێت لەسەر ئەوەی کە هەوڵ بدەن قوتابیانی تر لەگەڵ خۆیان بهێنن بەرەو مزگەوتو دەرس خوێندن.

٦- پێویستە مامۆستا بۆ ئەم قۆناغەش سەرنجی تێبینییەکانی قۆناغی یەکەم بداتەوە.

قۆناغی دووەم

قوتابیانی پۆلی (چوارەمو پێنجەمو شەشەم)ی سەرەتایی دەگرێتە خۆی..

ناوەڕۆك

١ـ پێشەكی ١
٢ـ چەند تێبینییەك لەسەر قۆناغی دووەم: ١
أ) بەشی فێركردن : ب) بەشی بیروباوەڕ ٣
٣ـ باوەڕ بەخوا ـ پێناسەیەكی پێغەمبەران ٦
٤ـ تێبینی ٨
ج) بەشی خواپەرستی (العبادة) ٨
٥ـ مانای نوێژ ٩
د ـ بەشی خورەوشت و ئادابی ئیسلامی ١٤
٦ـ (ئەدەب لەگەڵ خوای گەورەدا) ١٤
٧ـ ئەدەب لەگەڵ پێغەمبەری خۆشەویستمان دا ﷺ ١٥
٨ـ ئەدەب و رەوشتمان لەگەڵ خەڵكی دا ـ ئادابی پاك و خاوێنی ١٦
٩ـ ئادابی چوونە دەرەوەو شەقام و بازاڕ ١٧
١٠ـ هەندێك لە ئاداب و خورەوشتی گشتی ١٨
هـ) بەشی چیرۆك و بەسەرهاتە ٢٠
١١ـ چیرۆكی (شوعەیب پێغەمبەر) ٢٠
١٢ـ چیرۆكی (سولەیمان پێغەمبەر) ٢٤
١٣ـ چیرۆكی (صالح پێغەمبەر) ٢٨
١٤ـ چیرۆكی (هود پێغەمبەر) ٣٤
١٥ـ چیرۆكی (هاوەڵانی چاڵەكە) ٣٩
١٦ـ چیرۆكی (بەڵەك و كەچەڵ و كوێر) ٤١
١٧ـ چیرۆكی (مار لەگەڵ موساد) ٤٣
١٨ـ پەندو ئامۆژگاری ٤٧
١٩ـ چیرۆكی (گوێ درێژەكەی عوزێر) ٥٠
٢٠ـ پەندو ئامۆژگاری ـ چیرۆكی (سەگ لەگەڵ هاوەڵانی ناو ئەشكەوتەكە ٥٢
٢١ـ پەندو ئامۆژگاری ٥٦
و) بەشی فەرموودەكانی پێغەمبەری خۆشەویست (ص) ٥٧
ز) بەشی بەسەرهات و ژیانی پێغەمبەر (ص) ٥٩
٢٢ـ بانگەوازی نهێنی ـ پرسیارەكان ٥٩
٢٣ـ ئاشكراكردنی بانگەواز ـ پرسیارەكان ٦٠
٢٤ـ ئارامگری پێغەمبەرو یارەكانی ـ پرسیارەكان ٦١
٢٥ـ كۆچی كۆمەڵێك لە موسلمانەكان بۆ حەبەشە ـ پرسیارەكان ٦٢
٢٦ـ ئابڵوقەی بێ باوەڕەكان بۆ سەر پێغەمبەرو یارەكانی ـ پرسیارەكان ٦٣
٢٧ـ بانگەوازی پێغەمبەر بۆ هۆزەكان ـ پرسیارەكان ٦٤
ح) بەشی تەفسیری قورئانی پیرۆز ٦٥
٢٨ـ تەفسیری سورەتی (الناس ـ الفلق) ٦٥
٢٩ـ تەفسیری سورەتی (الاخلاص ـ العصر) ٦٦
٣٠ـ تەفسیری سورەتی (القارعة ـ الانشراح) ٦٧
ط) بەشی سرود ٦٨
٣١ـ ١ـ قەدرو رێزم ٢ـ چاو نەترس و بێ باكم) ٦٨
٣٢ـ ٣ـ پیرۆز بێت ٦٩
٣٣ـ ٤ـ پەروەردەم كە بە قورئان ٧٠
٣٤ـ ئێمە هەڵگری مەشخەڵی بەرزین ٧١
٣٥ـ ٦ـ من رۆڵەی موسلمانم ٧٢

٧٠٠ ریال

أ) بەشی فێرکردن:

دوای ئەوەی مامۆستا لە بەشی فێرکردنی قۆناغی یەکەمدا قوتابی فێری پیتەکانی زمانی عەرەبی‌و بزوێنەکان (الحرکات)و تەواوکردنی جزمی (عم) کرد پاشان هەڵدەستێت بەفێرکردنی قوتابیان لەم قۆناغەدا بەم شێوەیەی خوارەوە:

١. فێرکردنی قورئانی پیرۆز بەتەجویدەوە بەمەرجێك لەم دوو جزمە (جزء) «تبارك‌و قد سمع الله» کەمتر نەبێت.

٢. پێوستە مامۆستا هەر لەم قۆناغەوە قوتابی فێری (ترتیل)و خۆش خوێندنەوەی قورئان بکات.

٣. لەبەرکردنی قورئانی پیرۆز بەپێی ئاستی قوتابیان بەمەرجێك لە (٢٠) سورەتی جزمی (عم) کەمتر نەبێت کە لەسورەتی (الناس)ـەوە دەست پێ دەکات.

ب) بەشی بیرو باوەڕ:

دوای ئەوەی مامۆستا لەبەشی بیروباوەڕی قۆناغی یەکەمدا قوتابی فێری پایەکانی باوەڕو وەڵامی چەند پرسیارێك لەو بارەوە کرد بەکورتی، ئەنجا لەم قۆناغەشدا هەڵدەستێت بەفێرکردنی قوتابی لەبەشی بیرو باوەڕدا بەم شێوەیەی خوارەوە:

وانەی یەکەم:

ـ باوەڕ (ئیمان) چی‌یە؟

و: بریتی‌یە لە باوەڕ بوون بەدڵ‌و وتن بەزمان‌و کردار بەئەندامەکان بەو شێوەیەی کە خوای پەروەردگار داوامان لێ دەکات.

ـ واتای ئیسلام چی‌یە؟

و: واتە مل کەچی‌و گەردن گیری بۆ خوا بەتاك پەرستی‌و خۆ دوور گرتن لە هاوبەش بۆ دانانی‌و بەگوێ کردنی فەرمانەکانی.

ـ ئایینەکەت چی‌یە؟

و: ئایینەکەم ئیسلامەو ڕێبازی هەموو پێغەمبەران‌و خوا ناسانە، وەخوای پەروەردگاریش ئەم ناوەی لێ ناوە کە دەفەرموێت: «ان الدین عند الله الاسلام» ال‌عمران-١٩.. واتا: (بێ گومان ئایینی ڕاستەقینە لای خوا تەنها ئیسلامە).

- باوەردار کێیە؟
و : ئەو کەسەیە کە بەدڵ باوەڕی هەبێت بەپایەکانی ئیمان (ارکان الایمان) وەبەزمان دەریان ببڕێو بەکردەوەش بیان سەلمێنێت .
- موسڵمان کێیە؟
و: ئەو کەسەیە کە پابەندی فەرمانەکانی خوا بێت بەئەندامەکانی.

وانەی دووەم:

- خوای گەورە بۆچی ئێمەی دروست کردوە؟
و : خوا بۆیە ئێمەی دروست کردوە تاوەکو بیپەرستینو بەندایەتی راستەقینە هەر بۆ ئەو بکەینو هاوبەشی بۆ بریار نەدەین وەکو خوای گەورە دەفەرموێت : «وما خلقت الجن والانس إلا ليعبدون» الذاريات-٥٦ .. واتا : (جنۆکەو ئادەمیزادم دروست نەکردووە تەنها بۆ ئەوە نەبێت کەبم پەرستن) ..
- بەندایەتی (العبادة) چی‌یە؟
و : بریتی‌یە لەهەر کردارو گفتارێك کە خوای گەورە پێی خۆش بێت وە بۆ ئەو بکرێتو پێچەوانەی بەرنامەکەی نەبێت وەك : (نوێژ کردنو پاڕانەوە «دعاء» و چاکە کردن لەگەڵ دایكو باوكو خەڵکی‌دا ...) هتد .
وەك خوای گەورە دەفەرموێت : «قل ان صلاتي ونسكي ومحياي ومماتي لله رب العالمين» الانعام-١٦٢ .
واتە : (بڵێ ئەی محمد صلى الله عليه وسلم بەڕاستی نوێژو قوربانیو ژیانو مردنم بۆ خوای پەروەردگاری جیهانیانە) .
- چۆن پەرستن ئەنجام دەدرێت؟
و : بەو شێوەیەی خواو پێغەمبەری خوا فەرمانیان پێ کردووینو فێریان کردوین ، چونکە بەگوێ کردنی پێغەمبەر بەگوێ کردنی خوایەو سەرپێچی لە فەرمانی ئەو لە خوا یاخی بوونە ، وەجگە لە نەخشەو رێبازی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) هیچ رێبازێکی تر بەندایەتی لەسەر ناکرێت .
وەك خوا دەفەرموێت : «ياايها الذين آمنوا اطيعوا الله واطيعوا الرسول ولا تبطلوا اعمالكم» محمد-٣٢ .. واتە : (ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە گوێ رایەڵی خواو پێغەمبەری خوا بکەنو کردەوەکانتان پوچەڵ مەکەنەوە) .
- یەکتاپەرستی خوای گەورە چی‌یە بەکورتی؟

و : یەکتاپەرستی بریتی‌یە لەبروا بوون بەوە کە خوا تاکەو تەنهایەو هیچ هاوەڵ (شریك)ێکی نی‌یە ، وە لە کەس نەبووەو کەسیشی لێ نەبووە «لم یلد ولم یولد »و هیچ وێنەو هاوچەشنیشی نی‌یە «ولم یکن کفواً احد » .

وانەی سێیەم:

ـ مافی خوا چی‌یە بەسەر بەندەکانی‌یەوە؟

و : مافی خوا ئەوەیە کە بیپەرستین‌و هاووەڵی بۆ بریار نەدەین . . قال رسول الله (صلی الله علیه وسلم) (حق الله علی العباد ان یعبدوه ولا یشرکوا به شیئا) متفق علیه .

ـ مافی بەندەکان چی‌یە بەسەر خواوە؟

و : مافی بەندەکان بەسەر خواوە ئەوەیە کەسزای کەسێك نەدات کە هاوبەشی بۆ بریار نەدات . . قال صلی الله علیه وسلم : (. . . . . وحق العباد علی الله الا یعذب من لایشرك به شیئا . . . .) متفق علیه . .

ـ گەورەترین ماف دوای مافی خواو پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) چی‌یە؟

و : مافی (دایك‌و باوك)ـە بەڵام مافی دایك لە مافی باوك گەورەترە ، وەك خوای گەورە دەفەرموێت : «وقضی ربك الا تعبدوا إلا ایاه وبالوالدین إحسانا » الاسراء-٢٣ . . واتە : (پەروەردگارت فەرمانی داوە کە هیچ شتێك نەپەرستن تەنها ئەو نەبێت ، وەلەگەڵ دایك‌و باوکدا چاکە کاربن) .

عن ابي هريرة قال : (جاء رجل الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال : یارسول الله من احق الناس بحسن صحابتي ؟ قال : «امك » قال : ثم من ؟ قال : «امك » قال ثم من ؟ قال : «امك » قال : ثم من ؟ قال : «ابوك » . .) متفق علیه . .

واتە : لە ئەبو هورەیرەوە دەگێرنەوە کە فەرموی : (پیاوێك هات بۆ لای پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم وتی : ئەی پێغەمبەری خوا کێ لە هەموو کەس شایانترە بۆ ئەوەی بیکەمە هاورێ‌و چاکەی لەگەڵدا بکەم ؟ فەرموی : دایکت ، تاسێ جار هەر دووبارەی کردەوە پاشان فەرموی : باوکت . .

وانەی چوارەم:

باوەڕ بەخوا:

- باوەڕ بەخوا مانای چی‌یە؟

و : واتە بڕوا بوون بەوەی کە تەنها خوای گەورە خۆی دروست کەرو بەڕێوەبەرو ڕۆژی دەرە، وەهەر ئەو شایستەی پەرستنەو خاوەنی هەموو ناوو سیفاتێکی تێرو تەواوەو دوورە لە هەموو ناتەواوی‌و کەم‌و کوڕی‌یەك .

- دەبێت ئادەمیزاد باوەڕی بەرامبەر بەبەدیهێنەری ئەم بوونەوەرە چۆن بێت؟

و : ئەم بوونەوەرە بەم هەموو وردەکاری‌و یاسا سەرسوڕهێنەرەوە خوایەکی هەیە کە ناوی «الله»یەو هەر بووەو هەر دەبێت «هو الاول والاخر» کەئەمەش هەندێك لە سیفەتەکانیەتی :

١- زیندووەو هەرگیز نامرێت «الله لااله الا هو الحي القيوم» البقرة-٢٥٦ . .

٢- بیسەرو بینایە واتە : هەموو شتێك دەبیسێت‌و دەبینێت « .....وهو السميع البصير » شوری-١١ . .

٣- زانایە، واتە : شارەزای هەموو شتێکەو سەرچاوەی هەموو زانیاری‌یەکە «انه بكل شيء عليم» شوری-١٢ . .

٤- خاوەن توانایەو زاڵە بەسەر هەموو شتێکدا « ...... وهو على كل شيء قدير » ملك-١ . .

٥- خاوەن رەحم‌و بەزەییە بۆ هەموو شتێك لە دنیادا «هو الرحمن الرحيم......» حشر-٢٢ . .

٦- داناو کار بەجێیە «والله عليم حكيم» الحجرات . . ٨ -

وانەی پێنجەم:

پێناسەیەکی پێغەمبەران:

- خوای گەورە پەیامبەرانی بۆچ مەبەستێك رەوانە کردووە؟

و : ... بۆ ئەوە ناردوونی کە خوا بەخەڵکی بناسێنن‌و رزگاریان بکەن لەبەندایەتی هەمو پەرستراوێك بۆ پەرستنی خوای گەورە، وەك دەفەرموێت : «ولقد بعثنا في كل امة رسولا ان اعبدوا الله واجتنبوا الطاغوت» النحل-٣٦ . . واتە : (بێ گومان ناردوومانە لەناو هەموو گەڵ‌و نەتەوەیەکدا پێغەمبەرێك بۆ ئەوەی خوا بپەرستن‌و خۆیان بپارێزن لەهەر شتێك کە دەپەرسترێت جگە لە خوا) .

وەهەروەها بۆ ئەوەشی ناردوون تاوەکو کەس لە دواڕۆژدا بڕوو بیانوی بەدەستەوە نەمێنێت، وەمژدەدەرو ترسێنەریشن بۆ سەرجەم خەڵکی . . وەکو خوای گەورە دەفەرموێت : «رسلا مبشرين ومنذرين لئلا يكون للناس على الله حجة بعد الرسل» النساء-١٦٥ . .

ـ ئەو سیفەتانە چین کە پێویستە لە پێغەمبەراندا (علیهم السلام) هەبن؟
و : پێویستە هەموو پێغەمبەرێك ئەم سیفەتە سەرەکی‌یانەی تێدابێت :
١) ئادەمی بن (البشرية) .
٢) پیاوبن (الذکورية) .
٣) راستگۆیی (الصدق)
٤) دەست پاکی (الامانة) .
٥) راگەیاندن (التبليغ) .
٦ـ زیرەکی (الفطانة) .
ـ ئەو دیاردەو سیفەتانە چین کە پێویستە پێغەمبەران لێیان دووربن؟
و : پێویستە پێغەمبەران لەم دیاردانەی خوارەوە بەدووربن :
١) درۆکردن (الكذب) .
٢) سەرپێچی کردن لە فەرمانی خوا (العصيان) .
٣) شاردنەوەی راستی‌یەکان (کتمان الحق) .
٤) بێ ئاگا بوون (الغفلة) .
ـ ئایا محمد (صلی الله علیه وسلم) تەنها پێغەمبەری عەرەبە؟
و : نەخێر بەڵکو خوای گەورە ناردویەتی بۆ سەرجەم خەڵکی سەر زەوی.. . وەکو خوای گەورە دەفەرموێت : «وما ارسلناك الا كافة للناس ......» سبأ ٢٨ .. واتە : (تۆمان رەوانە کردووە بۆ سەرجەم خەڵکی) ..

وانەی شەشەم:

لەبەشی بیرو باوەڕ لە قۆناغی یەکەمدا بەکورتی پێناسەی رۆژی دواییمان کردو هەندێك خاڵیشمان بەکورتی تیادا روون کردەوە بۆ ئەو ئاستەو پێویستە لەم قۆناغەشدا زیاتر ئاگاداری ئەم خاڵانەش بین چونکە قوتابیان ئاستێکی بەرزتریان هەیە :
ـ مردن چی‌یە؟
و : بریتی‌یە لە دەرچونی گیان (روح) لە لاشە بەهۆی فریشتەی گیان کێشانەوە کە ناوی (ملك الموت)ـە ..
ـ ئەو شتانەی کە لە دوای مردن روو دەدەن چین‌و کامانەن بە کورتی؟
و : ١) پرسیاری ناو گۆڕ کە لەلایەن دوو فریشتەوە دەکرێن بەفەرمانی خوا .
٢) سزاو خۆشی ناو گۆڕ ، کە گۆڕ دەبێتە باخێك لە باخەکانی بەهەشت یان چاڵێك لە چاڵەکانی دۆزەخ .
٣) تێك چوونی بوونەوەرو مردنی هەموو گیان لەبەران بەهۆی فوو کردنی یەکەم بە (صوردا) .
٤) زیندوو بوونەوەو هاتنە دەرەوەی مردووەکان لە گۆڕەکانیان دوای فوو کردنی دووەم بە (صوردا) .
٥) کۆبوونەوەو حەشری گیانلەبەرانِ لە گۆڕەپانی مەحشەردا بۆ لێپرسینەوە .
٦) دانانی ترازوو (میزان) بۆ کێشانی کردەوەکانی ئادەمیزاد .

٧) وەرگرتنەوەی نامەی کردەوەکان بەدەستی راست بۆ چاکەکاران ، یان لە دواوەو بەدەستی چەپ بۆ خراپەکاران .
٨) پەڕینەوە بەسەر پردی که بەسەر دۆزەخدا تێ دەپەڕێت .
٩) بردنی ئیمانداران بەرەو بەهەشتی بەرینو بردنی بێ باوەڕان بەرەو دۆزەخی پڕ ئەشکەنجەو ئازار .

تێبینی:

لەبەر فراوانی ئەم باسەو گرنگیەتی بۆ قوتابیان ، مامۆستا دەتوانێت سوود وەربگرێت لە سەرچاوەی باوەڕ پێکراو بۆ باس کردنی نمونەی زیاتر .

سەرچاوەکان:

١- الجواهر الكلامية في ايضاح العقيدة الاسلامية - (شيخ طاهر بن صالح جزائري).
٢- العقيدة الاسلامية من الكتاب والسنة .... - (محمد بن جميل زينو).
٣- مختصر شرح العقيدة الطحاوية - (االمقريزي).
٤- شرح اصول الايمان - (محمد بن صالح العثيمين).
٥- خواپەرستی لە ئیسلامدا- (احمد كاكە محمود).
٦- ايماننا الحق بين النظر والدليل - (ابراهيم النعمة).
٧- باوەڕی - (احمد محمد باليسانى).
٨- بیرو باوەڕ - (م. علي باپير).
٩- بیرو باوەڕی موسڵمانانە - (نامیلکە).
١٠- اعلام السنة المنشورة -
١١- خوا لە رواگەی زانیارییەوە - (احمد كاكە محمود).

ج) بەشی خوا پەرستی (العبادة):

پێشەکی:

خوا پەرستی بریتی‌یە لە مل کەچیو فەرمانبەرداری کردنی خوا واتە هەڵسو کەوت کردن لە هەموو بوارەکانی ژیاندا بەپێی رێنمایی‌یەکانی خوداو پێغەمبەر (صلى الله علسيه وسلم) ، چونکە خوا پەرستی راستەقینە بریتی‌یە لە پابەند بوون بەبەرنامەو رێبازی خواوەو فرێدانو واز لێ هێنانی هەموو رێچکەو کوێرە رێیەکی تر کە دەستکردی مرۆڤەو نەخشەی بۆ کێشاوە .

بۆیە پێویستە لەسەر موسڵمان هەموو رۆژێك بەلایەنی کەمەوە (١٧) جار روو بکاتە پەروەردگارو بڵێ «اياك نعبد. واياك نستعين» واتە : (تەنها تۆ دەپەرستینو هەر لەتۆش داوای کۆمەکیو یارمەتی دەکەین) وە ئەوەشمان لەبیر نەچێت کە ئادەمیزادو (جنۆکە) تەنها بۆ ئەوە دروست کراون کە بەندایەتی بۆ خوا بکەن «وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون» بۆیە پێویستە لەسەرمان کە ئاگاداری ئەم خاڵانەی خوارەوە بینو هەوڵ بدەین جێ بەجێیان بکەین :

١) باهەوڵ بدەین هەمیشە ذیکرو یادی خوا بکەینو زمانمان پێی پاراو بکەین بۆ نمونە :

- (استغفرالله) کردن زیاتر له (٧٠) جار له ههموو رۆژێکدا.
- زۆر وتنی (لااله‌الاالله).
- خوێندنی سورەتی (اخلاص‌و فلق‌و الناس) له بەیانیان‌و ئێوارانەدا هەر یەکەی سێ جار.
- زۆر صەڵەوات دان لەسەر پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم).
٢) هەوڵ بدەین هەموو نوێژەکانمان بەکۆمەڵ (جماعة)بێ‌وله مزگەوتیشدا بیانکەین.

وانەی یەکەم:

ــ مانای نوێژ:

پێویستە کاتێ کە نوێژ دەکەین‌و لەبەردەم خوای گەورەدا رادەوەستین ئاگاداری ئەو گفتو گۆیە بین کە لەگەڵ پەروەردگاردا دەیکەین‌و لە واتاکەی بگەین بەم شێوەیە:

١) الله اكبر: خوا لە هەموو شتێك گەورەترە.

٢) اعوذ بالله من الشيطان الرجيم: پەنا دەگرم بەخوا لە شەیتانی نەفرەت لێ کراوو دوور خراوە لە رەحمەتی خوا.

٣) بسم الله الرحمن الرحيم: بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان.

٤) مانای سورەتی (الفاتحة):

«الحمدلله رب العالمين» ـ سوپاس‌و ستایش بۆ خوای پەروەردگاری جیهانیان.

«الرحمن الرحيم» ـ ئەو خوایەی کە بەخشندەو میهرەبانە.

«مالك يوم الدين» ـ خاوەنی رۆژی تۆڵەو سزایە.

«اياك نعبدوا واياك نستعين» ـ هەر تۆ دەپەرستین‌و داوای یارمەتیش هەر لە تۆ دەکەین.

«اهدنا الصراط المستقيم» ـ خوایە رێنماییمان بکەیت‌و بەردەوامامان بکەیت لەسەر رێگای راست.

«صراط الذين انعمت عليهم» ـ رێگای ئەو کەسانەی کە ناز‌و نیعمەتت بەسەردا رژاندون لە پێغەمبەران‌و راستگۆیان‌و پیاو چاکان‌و شەهیدان.

«غير المغضوب عليهم» ـ نەك رێگای ئەو کەسانەی کە غەزەب‌و رق‌و کینەت بەسەردا رشتوون وەك جولەکە.

«ولا الضالين» ـ وەنەك رێگای ئەو کەسانەش کە گومراو سەر لێشێواو بوون کە بریتین لە گاورەکان.

«آميـــن» ـ واتە خوایە ئەم پاڕانەوەمان لێ وەربگرە.

وانەی دووەم:

٥) «سبحان ربي العظيم» ـ پاكو بێ گەردی بۆ پەروەردگاری گەورەم.
٦) «سمع الله لمن حمده» ـ خوا دەبیستێ سوپاسی ئەو كەسەی كە سوپاسی دەكات.
«ربنا ولك الحمد» ـ پەروەردگارمان سوپاسو ستایش هەر بۆ تۆیە.
٧) «سبحان ربي الاعلى» ـ پاكو بێ گەردی بۆ پەروەردگاری هەرە بەرزم.
٨) مانای (تەحیات):
«التحيات لله» ـ هەموو رێزو سلاوێك بۆ خوایە...
«والصلوات والطيبات» ـ وەدرودو فەڕو پیرۆزیش هەر بۆ خوایە...
«السلام عليك ايها النبي» ـ سلاوت لەسەر ئەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)...
«ورحمة الله وبركاته» ـ وەڕەحمەتو بەزەییو پیرۆزی خوات بەسەردا بڕ ژێت...
«السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين» ـ سلاوو ئاشتی لەسەر ئێمەو بەندە چاكەكانی خوا بێت...
«اشهد ان لااله الا الله» ـ شایەتی دەدەم هیچ پەرستراوێكی راستەقینە نییە جگە لە (الله)...
«وحده لاشريك له» ـ كە تاكو تەنهایەو بێ هاوەڵو هاوتایە...
«واشهد ان محمداً عبده ورسوله» ـ وەشایەتی دەدەم كە محمد بەندەو نێرراوی خوایە...
«اللهم صل على محمد وعلى آل محمد» ـ خوایە درودو رەحمەت برژێنە بەسەر محمدو یارو یاوەرو خزمە نزیكەكانی..
«كما صليت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم» ـ هەروەكو چۆن رەحمەتو بەزەییت رژاند بەسەر ئیبراهیمو یارەكانیدا...
«وبارك على محمد وعلى آل محمد» ـ خوایە فەڕو پیرۆزی برژێنە بەسەر محمدو یارەكانیو خزمە نزیكەكانی...
«كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم» ـ هەروەكو چۆن فەڕو پیرۆزیت رژاند بەسەر ئیبراهیمو یارەكانیدا...
«في العالمين انك حميد مجيد» ـ لەناو جیهانیاندا تۆ سوپاس كراوو بەرزو بڵندی...
٨) «السلام عليكم ورحمة الله وبركاته» ـ سلاو ئاشتیو بەزەییو فەڕوو پیرۆزی خواتان بەسەردا برژێت.

وانەی یەكەم:

لە بەشی خوا پەرستی قۆناغی یەكەمدا باسی فەرزەكانی دەست نوێژو نوێژمان كرد لەم قۆناغەشدا باسی مەرجەكانی فەرز بوونی نوێژو سوننەتەكانی دەست نوێژ دەكەین:

١) مەرجەكانی فەرز بوونی نوێژ چین؟

و : ١ـ موسڵمان بێت چونکە کافر نوێژی لەسەر نیە .
٢ـ پێگەیشتوو بێت (باڵغ) بەڵام منداڵ لە تەمەنی (٧) ساڵیدا داوای نوێژ کردنی لێ دەکرێت .
٣ـ ژیر (عاقڵ) بێت چونکە شێت نوێژی لەسەر نیە لە کاتی شێتی‌یەکەیدا .
٢) سوننەتەکانی دەست نوێژ چین‌و کامانەن؟
و : ١ـ وتنی (بسم الله) لە سەرەتای دەست نوێژەوە .
٢ـ بەکارهێنانی سیواك لەکاتی دەست نوێژ گرتندا .
٣ـ شۆردنی هەردو دەست سێ جار پێش دەست نوێژ گرتن .
٤ـ ئاو ڕادان لەدەم‌و لوت سێ جار .
٥ـ دەست خستنە ناو ریشی پڕەوە .
٦ـ دەست خستنە ناو پەنجەکانی دەست‌و پێ .
٧ـ شۆردنی ئەندامانی دەست نوێژ سێ جار .
٨ـ پێش خستنی لای راست بەسەر لای چەپدا .
٩ـ دەست هێنان بەسەر ئەندامانی دەست نوێژدا لە کاتی تەڕ کردنیاندا .
١٠ـ دەستی تەڕ هێنان بە هەموو سەردا .
١١ـ دەستی تەڕ هێنان بەدەرەوەو ناوەوەی گوێچەکاندا .
١٢ـ شۆردنی ئەندامەکانی دەست نوێژ بەسەر یەکەوە ، واتە بەینیان نەخات .
١٣ـ زیاد لە ئەندازەی پێویست شۆردنی دەم‌و چاوو دەست‌و پێ .
١٤ـ بێ دەنگی لە کاتی دەست نوێژ گرتندا .
١٥ـ زیادەڕەوی نەکردن لە ئاوی دەست نوێژدا ئەگەر لەسەر دەریاش بێت .
١٦ـ دوعا کردن لە پاش دەست نوێژ بەم شێوەیە :
(اشهد ان لااله‌الاالله وحده لاشریك له واشهد ان محمداً عبده ورسوله) رواه مسلم .
١٧ـ کردنی دوو رکعات نوێژی سوننەت پاش دەست نوێژ .

وانەی دووەم:

ـ ئەو شتانەی کە دەست نوێژ بەتاڵ دەکەنەوە چین؟
و : ١) دەرچوونی هەر شتێك لە پێش‌و پاشی ئادەمیزاد .
٢) خەوتن بەبێ ئەوەی ژێر خۆی قایم کردبێت .
٣) نەمانی ژیری بەهۆی شێتی یان سەرخۆشی‌و بێ هۆشی‌یەوە .
٤) دەست دانی ئادەمیزاد لە عەورەت (پێش‌و پاش) بەبێ پەردەو بەبەری دەست لە خۆی یان لە غەیری خۆی .
٥) پاشگەز بوونەوە لە ئیسلام .

وانەی سێیەم:

ـ سونەتەكان نوێژ كامانەن؟

و : ١) بەرز كردنەوەی دەستەكان لەكاتی دابەستنی نوێژ بە (الله اكبر)و لەكاتی چوونە ركوعو هەستانەوە لە ركوعو هەستانەوە لە تەحیاتی یەكەم.

٢) دانانی دەستی راست لەسەر دەستی چەپ.

٣) خوێندنی دۆعای كردنەوەی نوێژ (الاستفتاح) بۆ نمونە: (سبحانك اللهم وبحمدك وتبارك إسمك وتعالى جدك ولا اله غيرك) اخرجه اصحاب السنن الاربع وانظر صحيح الترمذي وصحيح ابن ماجه..

واتە: (پاكو بێ گەردی بۆ تۆیە خوایە، وەسوپاسو ستایش هەر بۆ تۆیە، وەهەموو گەورەییو بەرزییەك شایستەی تۆو مەقامی تۆیە، وەهیچ پەرستراوێكی بەراست نییە جگە لە تۆ).

٤) وتنی «اعوذ بالله من الشيطان الرجيم» لە كاتی دەست پێ كردنی نوێژدا بەپەنهانی.

٥) دەنگ بەرز كردنەوە لەجێگای خۆیداو نزم كردنەوەی لە جێگای خۆیدا، بۆ نمونە: (سوننەتە ئیمام لەكاتی خوێندنی فاتحەدا لە نوێژی بەیانیو مەغریبو عیشاو جومعەو جەژنەكانو مانگ گیرانو رۆژ گیرانو باران باریندا دەنگ بەرز بكاتەوە).

٦) وتنی وشەی (آمين) لە دوای خوێندنی سورەتی فاتیحەدا.

٧) خوێندنی سورەتێك یان چەند ئایەتێك لە دوای سورەتی فاتیحەوە.

٨) وتنی (الله اكبر) لە هەموو هەڵسو كەوتەكاندا جگە لە هەستانەوەی دوای ركوع.

٩) وتنی (سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد) لە هەستانەوەی دوای ركوعدا،

١٠) وتنی (سبحان ربي العظيم) لە ركوعدا سێ جار.

١١) وتنی (سبحان ربي الاعلى) لە سۆجدەدا سێ جار.

١٢) دانیشتنێكی كەم (جلسة الاستراحة) لە دوای كڕنوشی دووەم لە ركاتی یەكەمو سێیەمدا.

١٣) دانیشتن بۆ تەحیاتی یەكەم بەشێوەی (افتراش) بەم شێوەیە كە (قاچی چەپ دەخرێتە ژێر رانی چەپەوە وەقاچی راست روو بەرووگە (قیبلە) هەڵدەنرێت، وەلەسەر پەنجە دادەنرێت).

١٤) دانانی هەردوو دەست لەسەر ئەژنۆ لەكاتی خوێندنی تەحیاتدا.

١٥) خوێندنی دوعا لە نێوان هەردوو سەجدەكاندا «رب اغفر لي) النسائي وابن ماجه..

١٦) دانیشتن بۆ تەحیاتی دووەم بەشێوەی (تَوَرُّكْ) كە دەرهێنانی قاچی چەپە لەژێر رانی راست.

١٧) خوێندنی چەند دوعایەك لە كۆتایی تەحیاتی دووەمدا پێش سەلام دانەوە.

١٨) سەلام دانەوەی دووەم.

وانەی چوارەم:

ـ کاتی نوێژە فەرزەکان کەی دەست پێ دەکاتو کۆتایی دێت؟

و : ١) نوێژی بەیانی (الصبح) دەست پێ دەکات لە سەرەتای سپێدەی راستەقینە (الفجر الصادق)ی بەیانی وەکۆتایی دێت بە هەڵهاتنی تیشکی خۆر .

٢) نوێژی نیوەڕۆ (الظهر) دەست پێ دەکات لە سەرەتای لادانی خۆر لە ناوەڕاستی ئاسماندا وەکۆتایی دێت بەوەی کە سێبەری هەموو شتێك بەرادەی خۆی زیاتر بێت .

٣) نوێژی عەسر دەست پێ دەکات لە سەرەتای بەسەرچوونی کاتی نیوەڕۆ وەکۆتایی دێت بەئاوا بوونی خۆر .

٤) نوێژی شێوان (المغرب) دەست پێ دەکات لە سەرەتای دوای خۆر ئاوابوون وەکۆتایی دێت بەنەمانی سورایی کەناری ئاسمان لای رۆژئاواوە .

٥) نوێژی خەوتنان (العشاء) کەدەست پێ دەکات بەسەرەتای دوای بەسەرچوونی نوێژی شێوان (مغرب) وەکۆتایی دێت بە هەڵهاتنی سپێدەی راستەقینەی بەیانی .

سەرچاوەکان:

١ـ كفاية الاخيار ـ (امام ابي بكر الدمشقي).
٢ـ سبل السلام ـ (محمد بن اسماعيل الصنعاني).
٣ـ فقه السنة ـ (سيد سابق).
٤ـ شەریعەتی ئیسلام ـ (م. عبدالكريم مدرس).
٥ـ نوێژو پێویستی‌یەکانی ـ (عبدالرحمن طه فتح المبين).
٦ـ فقه الميسر ـ (احمد عيسى عاشور).
٧ـ العبادة في الاسلام ـ (د. يوسف القرضاوي).
٨ـ خوا پەرستی لە ئیسلامدا ـ (احمد كاكه محمود).
٩ـ صفة الصلاة النبي ـ (محمد ناصر الدين الالباني).
١٠ـ پێنج پایەکانی ئیسلام ـ (م. عبدالعزیز پارەزانی).

د) بەشی خورەشتو ئادابی ئیسلامی:

ئەگەر چاوێك بگێڕین بەئایینی پیرۆزی ئیسلامدا دەبینین لە چەندەها ئایەتو فەرمودەی (صحیح)ی پێغەمبەردا (صلی الله علیه وسلم) ئاماژە دەكات بۆ گرنگیدانو خۆ رازاندنەوە بەجوانترین خورەوشتو ئاداب ، بۆیە پێویستە لەسەرمان كە ئێمەش بۆ بەدەست هێنانی كۆمەڵگایەكی رەوشت پاكو ئەدەب چاك خۆمان پەروەردە بكەین لەسەر خورەوشتی ئیسلامی بەهۆی گوێ رایەڵی خواو پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) .

هەروەكو پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەفەرمویێت : (خیاركم احاسنكم اخلاقاً) رواه البخاري ومسلم . . واتە : (چاكترینتان ئەوەتانە كە باشترین رەوشتی جوانی هەیە) .

بۆیە پێویستە لەسەرمان هەمیشە خۆمان لە خورەوشتی خراپ بەدور بگرین ، چونكە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەفەرمویێت : (خصلتان لاتجتمعان في مؤمن البخل وسوء الخلق) رواه الترمذي . . واتە : (دوو سیفەت هەن لە بڕواداردا كۆنابنەوە رژدی (بەخیلی)و خوورەوشتی خراپو ناشیرین .

وانەی یەكەم:

ئەدەب لەگەڵ خوای گەورەدا:

١) بەندایەتیو پەرستش (عبادة) تەنها بۆ ئەو دەكەین بەوپەڕی مل كەچییەوە .

٢) فەرمانەكانی بەجێ دەهێنینو تكای بەهەشتو پاداشتی چاكی لێ دەكەین .

٣) خۆ دوور دەگرین لەو شتانەی كەلێی قەدەغە كردوینو ترسمان لە دۆزەخو سزای ئەو هەیە .

٤) بەگوێرەی توانا یادی دەكەینو بیر لە گەورەییو دەسەڵاتی دەكەینەوە .

٥) هەر كارێكی چاك بكەین لەبەر رەزامەندی ئەو دەیكەینو بەدڵسۆزییەوە ئەنجامی دەدەین .

٦) هەمیشە داوای لێ خۆش بوونی لێ دەكەینورووی نزاو پاڕانەوەمان تەنها لەو دەكەین

٧) هەموو كارێك بەناوو یادی ئەو دەست پێ دەكەین .

٨) لە هەموو كارو بارێكماندا تەنها پشت بەو دەبەستینو داوای كۆمەكی هەر لەو دەكەین .

٩) هەر هەڵەو تاوانێکمان کرد ، خێرا پەشیمان دەبینەوەو تەوبە دەکەینو کارێکی چاکەی بەدوادا دەکەین .
١٠) شەرمی لێ دەکەینو هەست دەکەین کە هەمیشە چاومان لێیەتی خۆ ئەگەر ئێمە ئەو نابینین ئەو هەمیشە ئێمە دەبینێتو ئاگای لە هەموو نیازو رازێکی دڵو هەموو کارو گفتارێکمان هەیە .
١١) بۆ هەموو نازو نیعمەتێکی سوپاسو ستایشی دەکەین بەدڵو زمانو تێکرای ئەندامەکان .
١٢) لە کاتی رووداني هەر بەڵاو نارەحەتی‌یەکدا رازی دەبینین بەقەزاو قەدەری خواو خۆ رادەگرینو ئارام دەگرین لەسەر هەموو خۆشیو ناخۆشی‌یەكو تاڵو شیرینی‌یەك وەدڵنیاین کە هەموو کارەکانی بە حیکمەتو داناییںو لەجێی خۆیاندان .

وانەی دووەم:

ئەدەب لەگەڵ پێغەمبەری خۆشەویستماندا (صلى الله عليه وسلم):

١- گوێ رایەڵی کردنیو پەیرەوی کردنی فەرمانەکانی .
٢- دەبێت لە هەموو کەس زیاتر خۆشمان بوێت .
٣- خۆش ویستنی ئەو کەسانەی کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) خۆشی دەوێن ، وەرق بوونەوە لەو کەسانەی کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) رقی لێیانە .
٤- رازی بوون بەهەر شتێك کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) پێی رازی‌یە ، توورە بوون لەو شتانەی کە ئەو لەسەریان توورە بووە .
٥- رێز گرتنی ناوەکەیو بەگەورە دانانیو صلواتدان لەسەری لە کاتی ناو بردنی‌دا .
٦- زیندوو کردنەوەی سوننەتو رێو شوێنەکانیو پشتگیری کردنی شەریعەتەکەیو بڵاوکردنەوەی بانگەوازەکەی .
٧- دەنگ نزم کردنەوە لەلای گۆرەکەیو لەناو مزگەوتەکەیداو بێ دەنگ بوون لەکاتی بیستنی فەرمودەکانیدا .
٨- خۆشویستنی ئەو کەسانەی کە پێغەمبەریان خۆش دەوێتو رق لێ بوونەوە لە هەموو ئەو تاوانبارو ستەمکارو بێ باوەڕانەی کە دژایەتی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەکەنو رقیانە لێی .

وانەی سێیەم:

ئەدەبو رەوشتمان لەگەڵ خەڵکیدا:

ـ ئایینی پیرۆزی ئیسلام سوۆرە لەسەر ئەوەی پەیوەندی نێوان خەڵکی پتەوو بەهێز بکات وەهەر کێشەو دوو بەرەکیەك کە دروست دەبێتو دەبێتە هۆی دوژمنایەتیو رقو کینە بنەبرو ریشەکێشیدەکات بۆیە خوای گەورە ئامۆژگاری برواداران دەکات بەم خاڵانەی خوارەوە:

١) پێویستە باوەڕدار گاڵتە بەکەس نەکات چونکە لەوانەیە ئەوان لەم باشتربن.

٢) پێویستە تانەو تەشەر لە هیچ کەسێك نەدەین.

٣) نابێت لەقەبو ناوو ناتۆرەی ناشیرین لەکەس بنێین.

٤) پێویستە خۆمان دوور بگرین لە گومانی خراپ بردن بەرامبەر بەموسڵمانان.

٥) نابێت سیخوڕی (جاسوسی) بەسەر موسڵمانانەوە بکەین، وەقسەی ئەمو ئەو بۆ یەکتر ببەین.

٦) پێویستە هەرگیز لە پاشە ملەدا بەخراپەو ناشیرین باسی کەس نەکەینو زمانی خۆمان پاك رابگرین.

٧) پێوستە هەوڵ بدەین کە هەر کەسێکمان بینی یەکێك لەم سیفەتە خراپانەی تیادا بوو خێرا ئامۆژگاری بکەینو فەرموودەکانی خواو پێغەمبەری خوای بۆ باس بکەین تاوەکو لەم ئاکارە ناشیرینانە دوور بکەوێتەوە.

هەروەکو خوای گەورە فەرمانمان پێ دەکات کە دوورکەوینەوە لەم جۆرە رەوشتانە کە دەفەرموێت: «یاایها الذین آمنوا لایسخر قوم من قوم عسی ان یکونوا خیرا منهم ولا نساء من نساء عسی ان یکن خیراً منهن ولا تلمزوا انفسکم ولا تنابزوا بالالقاب بئس الاسم الفسوق بعد الایمان ومن لم یتب فأولئك هم الظالمون، یاایها الذین آمنوا اجتنبوا کثیراً من الظن ان بعض الظن اثم ولا تجسسوا ولا یغتب بعضکم بعضا ایحب احدکم ان یأکل لحم اخیه میتاً فکرهتموه واتقوا الله ان الله تواب رحیم» الحجرات.١١ـ١٢.

وانەی چوارەم:

ئادابی پاكو خاوێنی:

أ)

١ـ شۆردنی دەمو دان بەفڵچە یان بەسیواك تاوەكو دەممان بۆن نەگرێتو ددانەکانیشمان رەش نەبنەوە.

٢ـ هەر کاتێك لە خەو هەستاین دەستو دەمو چاومان دەشۆرین.

٣ـ راگرتنی پاكو خاوێنی ناوماڵو بەهیچ جۆرێك پیسی ناکەین.

٤ـ پۆشاكو پێڵاوو شتو مەکمان پاك رادەگرینو پیسیان ناکەین، چونکە دایکمان

بەشۆردنی ماندوو دەبێت .
٥- هیچ فڕێ نادەینە سەر شەقامو ڕێگاو بانو ناو باخچەو کۆڵانو مزگەوتو قوتابخانەو نەخۆشخانەو شوێنە گشتیەکان ، وەئەگەر ویستمان شتێك فڕێ بدەین دەیخەینە زبڵدانو سەبەتەی خۆڵو پاشماوە .
٦- تابۆمان بکرێت شتی پیسی سەر جادەو ڕێگاوبان ناخۆین ، چونکە تەپو تۆزو میکرۆبی پێوە دەنیشێتو لەوانەیە نەخۆشمان بخات ، وەئەگەر شتێکیش بخۆین دەبێت داپۆشراوو پاكو خاوێن بێت .

ب) ئادابی چونە سەر ئاو:

١- پێش چوونە سەر ئاو ئەو نزایە دەخوێنینو دەڵێین : (بسم الله ، اللهم إني اعوذبك من الخبث والخبائث) رواه الجماعة اخرجه البخاري ومسلم . . واتە : (بەناوی خوا ، خوایە پەنا دەگرم لە هەموو شتێکی پیسو شەیتانانی نێرو مێ) . . ئەنجا پێی چەپمان پێش دەخەین .
٢- کە چوینە سەر ئاو نابێت ذیکرو قسە بکەینو شتی تیا بخۆین .
٣- کە چوینە سەر ئاو دەبێت نەهێڵین قاچو جلەکانمان پیس ببنو لەنوێژ بچن ، وەئاودەستەکەش پیس ناکەینو لەپاشدا ئاو دەکەین بەئاودەستەکەدا .
٤- خۆمان دەپارێزین لە کردنی میزو پیسایی لە :
أ) ئاوی وەستاودا .
ب) لەسەر ڕێگەو باندا .
ج) لەشوێنی حەسانەوەی خەڵکیدا .
د) لەژێر سێبەری داری بەرداردا .
هـ) لەناو کونوکەلەبەرو درزی زەویدا .
و) شوێنی خۆشۆردنو حەمامدا .
٥- خۆ پاك کردنەوە بەدەستی چەپ .
٦- نەکردنی میز بەپێوە تەنها لەکاتی ناچاریدا نەبێت .
٧- کە لەسەر ئاو دەرچووین پێی ڕاستمان پێش دەخەینو دەڵێین : (غفرانك) رواه الخمسة الا النسائي . . واتە : (داوای لێ خۆش بوونت لێ دەکەم) .
٨- لە پاش دەرچوونمان لەسەر ئاو ، دەستو پلمان جوان دەشۆین بەصابون یان بەگڵ یان بە ئاو .

وانەی پێنجەم:

ئادابی چوونە دەرەوەو شەقامو بازاڕ:

١- بەبێ کارێکی پێویست لەماڵ دەرناچینو کاتمان بەفیڕۆ نادەین .
٢- ئەگەر دوای ئیشو کاری ماڵەوەمان لەماڵ دەرچووین پرسو ڕا بەباوكو دایکمان دەکەینو پاشان دەچینە لای هاوەڵی چاكو هاوڕێیەتی منداڵی چەقاوە سوو خراپ ناکەین .

٣- لەبەر دەرگای هیچ ماڵێك ڕاناوەستینو دانانیشین، وەئەگەر ڕاوەستاین لە کەنارەوە دەوەستین.
٤- لەهەر شوێنێك بوین سەیری ناو ماڵی خەڵکی ناکەین.
٥- بەسەر شۆستەکاندا دەڕۆینو ناچینە سەر شەقامەکان.

٦- لەبازاڕدا دەست لەشتو مەکی دوکاندارەکان نادەینو بەبێ ئیش لەبەر دەمیاندا ڕاناوەستین.
٧- ئەگەر کوێرێك یاپیرێك یان نەخۆشێکمان پێ گەیشتو داوای یارمەتیو ڕێ نمایی لێ کردین، پێویستە یارمەتی بدەین.
٨- ئەگەر ویستت تەقە بدەی لە دەرگای ماڵێك بۆ هەر کارێك بە هێواشی لێی بدەو تاسێ جار، وەتاوەکو ئیزنت نەدەن مەچۆرە ژوورەوە.
٩- کاتێك کە لەماڵ دەرچوویت بڵێ: (بسم الله توكلت على الله ولاحول ولا قوة الا بالله) رواه ابو داود والترمذي في صحيحه.. واتە: (بەناوی خوا، پشتم بەخوا بەستووە، وەهیچ هێزو توانایەك نییە کە مرۆڤ لابدات لە بارێکەوە بۆ بارێکی تر جگە لە خوا).

وانەی شەشەم:

هەندێك لە ئادابو خووڕەوشتی گشتی:

- پێویستە کێ پێشتر سەلام بکات؟
و: پێویستە سوار لە پیادە، وەپیادە لە دانیشتوو، وەکەم لە زۆر، وەبچوك لە گەورە سەلام بکەن، قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم): يسلم الراكب على الماشي، والماشي على القاعد والقليل على الكثير).. متفق عليه وفي رواية البخاري (والصغير على الكبير).
- کاتێ باوێشکتدا پێویستە چی بکەیت؟
و: دەستت لەسەر دەمت دادەنێیتو وەئەگەر توانیترەیگێڕیتەوە.. قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم) : (إذا تثائب احدكم فليمسك بيده على فيه فأن الشيطان يدخل) رواه مسلم.
- کاتێ پژمیت چی دەکەیت؟
و: ١) دەست یان دەستەسرێك بگرە بەدەمتەوەو هەوڵ بدە دەنگت نزم بکەرەوە.. (كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا عطس وضع يده او ثوبه على فيه وخفض بها صوته) رواه الترمذي وقال حديث حسن صحيح.
٢) دوای پژمین سوپاسی خوا بکاتو بڵێت (الحمدلله) پێویستە ئامادەبوانیش لە وەڵامدا بڵێن (يرحمك الله) وەئەمیش بڵێت (يهديكم الله ويصلح بالكم).. قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم) اذا عطس احدكم فليقل الحمدلله وليقل له اخوه او صاحبه يرحمك الله فأذا قال له يرحمك الله فليقل يهديكم الله ويصلح بالكم) رواه البخاري..
- ئەدەبی نوستن بەکورتی چۆنە؟

و : ١) چاك وايه دوای نوێژی خەوتنان (عیشا) زوو بخەوین تاكو بەیانی زو بەخەبەر بێین .
٢) چاك وايه بەدەست نوێژەوه بخەوین .
٣) لەسەر لای راست بخەوین .
٤) بەدەمو لەسەر سكدا نەخەوین ، چونكه خوای گەوره رقی لەو جۆره خەوتنەیه .
٥) پێویستە پێش خەوتن سورەتەكانی (معوذتینو اخلاص) بخوێنین سێ جار ، پاشان بڵێین : (باسمك اللهم اموت واحیا) رواه البخاری ومسلم .. وەكاتێ لەخەو هەستاین بڵێین : (الحمدلله الذي احیانا بعد ماأماتنا والیه النشور) متفق علیه .

سەرچاوەكانی بەشی ئەدەبو خورەوشت:

١- ریاض الصالحین ـ (ئیمام نەوەوی).
٢- منهاج المسلم ـ (ابوبكر الجزائري).
٣- منهاج القاصدین ـ (ابن قدامه المقدسي).
٤- أدب المسلم ـ (محمد سعید مبیض).
٥- حصن المسلم من اذكار الكتاب والسنة ـ (سعید بن علي بن وهف القحطاني).
٦- آداب اسلامیة ـ (محمد احمد عبود).
٧- صحیح الكلم الطیب ـ (ابن تیمیة) بتعلیق الالباني.
٨- ذیكری خواناسان ـ (حبیب محمد سعید).
٩- یادی خودا ـ (م. علي باپیر).
١٠- پەروەردە لە ئیسلامدا ـ (احمد كاكە محمود).

هـ) بەشی چیرۆكو بەسەرهات:

ئەگەر سەرنجێكی قورئانی پیرۆزو فەرمودەكانی پێغەمبەری ئازیزمان (صلی الله علیەوسلم) بدەین دەبینین كە چیرۆكو داستان گرنگییەكی زۆری پێ دراوەو بوارێكی فراوانی بۆ دیاری كراوە چونكە رۆڵێكی گرنگی هەیە لە ژیانی ئادەمیزادداو راستییەكان روونتر دەكەنەوەو زیاتر رووداوەكانی رابردوو لەبیرو هۆشی مرۆڤدا نزیك دەكەنەوەو دەیكەنە وێنەیەكی واقعیو لەبەر چاو ، وەهەروەها توێشوویەكی پڕ لەتاقی كارییە بۆ موسڵمانانو وەمێژوویەكی دوورو درێژیان بۆ تۆمار دەكات .
هەر لەبەر ئەوە خوای گەورە بەشێكی لە قورئانی پیرۆز تەرخان كردووە بۆ گێڕانەوەی داستانو بەسەرهاتی (پێغەمبەرانو پیاو چاكانو ئافرەتانی ناودارو گیانلەبەرانیش) وەهەروەها بەسەرهاتی یاخی بوان لەخواو زۆردارانو ستەمكاران .
بۆیە پێویستە مامۆستاش بایەخێكی زۆر بەم بوارە بدات بۆ پەروەردەی مندااڵنو قوتابیان ، تاوەكو ئەم بەسەرهاتانە ببنە دیمەنێكی پڕ لە پەندو ئامۆژگاری لە مێشكی قوتابیاندا .

وانەی یەكەم:

چیرۆكو بەسەرهاتی (شوعەیب پێغەمبەر) سەلامی خوای لێ بێت:

ئەوەی كە بۆمان گێڕاونەتەوە لەمەو پێش لە چیرۆكی پێغەمبەران (سەلامی خوایان لەسەر هەموو ئەو چیرۆكانە نییە كە خوای گەورە لە قورئاندا بۆی گێڕاوینەتەوە . . چونكە لە قورئاندا چیرۆكی جیاواز لە مانیش تێدایە .

شوعەیب بەرەو مەدیەن

ئەمە چیرۆكی پێغەمبەری خوا (شوعەیبە) كە خوای گەورە ناردیە سەر مەدیەنو خاوەنانی (الایكة) واتە : (خاوەن باخات) وە خاوەنی بازرگانی فراوان ، ئەمانە لەسەر شارێگەی بازرگانی گەورەی نێوان یەمەنو شام بوون ، وەلەنێوان عێراقو میصردا لەسەر كەناری دەریای سوور بازرگانیان دەكرد . .
ئەو میللەتە شەریكیان بۆ خوا دادەنا ، هەروەكو میللەتانی تری جیهان لە هەموو چەرخێكدا . . ، ئەو میللەتە سەرەڕای شەریك بۆ خوا دانان ، لە كاری پێوانەو كێشانەیاندا دزییان دەكرد ، كێشانەكەیان سووك دەكێشا ، پێوانەیان كورت بو ، رێگایان بەكاروانەكان دەگرت ، تاڵانیان دەكردن ، خراپەیان لە زەویدا بڵاو دەكردەوە ، هەروەكو ئەو دەوڵەمەندە بەهێزانەی گوێ نادەن بەحسابی رۆژی قیامەت ، وەناترسن لە سزای ئەو رۆژە ، خوای گەورە شوعەیبی كرد بەپێغەمبەر (سەلامی خوای لەسەر) خوای گەورە بە شوعەیبط پەیامی خۆی بۆ ئەو میللەتە نارد .

شوعەیب بانگەوازی کرد لە ناویاندا ، وەهەرەشەی خوای گەورەی پێ گەیاندن کە فەرمویەتی : «یاقوم اعبدوا الله مالکم من اله غیره ولا تنقصوا المکیال والمیزان انی اراکم بخیر وانی اخاف علیکم عذاب یوم محیط ، ویا قوم اوفوا المکیال والمیزان بالقسط ولاتبخسوا الناس اشیاءهم ولاتعثوا في الارض مفسدین»..
واتە : (ئەی خەڵکینە تەنها خوا بپەرستن ، چونکە خوایەکی تر نییە ، وەکێشانەو پێوانەتان کەم مەکەنەوە ، من دەتانبینم لە خۆشیدا دەژین ، بەڵام دەترسم لە ئازارێك کە رۆژێك رووتان تێ دەکاتو دەورتان دەگرێت ، پاکێشانەو پێوانەتان تەواو بێت ، کەمو کوڕی تێدا نەبێت ، شتی خەڵکی بەبێ نرخو سووك سەیر مەکەن ، مەبنە خراپەکار لە زەویداو خراپە بڵاو مەکەنەوە .

بانگەوازی شوعەیب

شوعەیب بانگەوازی خۆی بڵاو کردەوە ، وەوتی : خەڵکینە ئەو قازانجەی کە لە بازرگانیو مامەڵەتاندا بەرێكو پێکی دەستتان دەکەوێت باشترە لەوەی سامانی خەڵکی بەزۆرو ستەمکاری زەوت کەن !

ئەگەر سەیری ئەو کەسانە بکەن کە بەتاوانو گزیو دەست برین سامانی زۆریان کۆکردۆتەوە ، پاشەڕۆژیان هەر لە ناوچوونو دەردو بەڵاو تیا چوون بووە .
یا تالآن کراون ، یالەبوارێکدا خەرج کراوە کە خوای گەورە رازی نەبووە ، وەیان کەسێك دەستی گرتووە بەسەریا کە بەفیرۆی داوە ، ئەو سامانە کەمەی کە سوود بەخشە بۆ کۆمەڵ ، باشترە لەو سامانە زۆرەی کە بێ سوودە .
«قل لایستوي الخبیث والطیب ولو اعجبك کثرة الخبیث» واتە : (پاكو پیس هەرگیز وەکو یەك نین بازۆری پیسەکەیش بەلاتەوە سەیر بێت ، واتە : هەمیشە هەر پاکەکە چاکترە باکەمیش بێت) .
ئەی خەڵکینە : ئامۆژگاریەکانم دڵسۆزانەیە بۆ ئێوە ، خوای گەورە خۆیشی چاودێرە بەسەرتانەوە .

باوکێکی میهرەبانو مامۆستایەکی دانا

حەزرەتی شوعەیب وەکو باوکێکی دڵنەرمو مامۆستایەکی دانا ، وتارەکانی بۆ دەگۆڕین ، هەر جارەی بەشێوەیەك ئامۆژگاری دەکردن ، وەدەیوت : «یاقوم اعبدوا الله مالکم من اله غیره وقد جاءتکم بینة من ربکم فاوفوا الکیل والمیزان ولاتخبسوا الناس اشیاءهم ولاتفسدوا في الارض بعد اصلاحها ذلکم خیر لکم ان کنتم مؤمنین».. واتە : (خەڵکینە خوا بپەرستن لەو زیاتر خوایەکی تر نییە بەراستی بەڵگەو نیشانەتان بۆ هاتووە لە لایەن پەروەردگارتانەوە وەلە کێشانەو پیوانەدا راستو دروست بن ، شتی خەڵکی بەسوك سەیر مەکەن ، وەلە زەویدا خراپە بڵاو مەکەنەوە ، ئەمە باشترە بۆ ئێوە ئەگەر ئێوە باوەڕدارن .

وەڵامی گەلەکەی

فێڵبازەکانی گەلی شوعەیب تێبینی قسەکانی شوعەیبیان دەکرد ، وەبەسەر لێشێواویەوە هەروەکو نهێنییەکیان دۆزیبێتەوە دەیانوت : « قالوا یاشعیب اصلواتك تامرك ان نترك مایعبد اباؤنا او ان نفعل في اموالنا مانشاء انك لانت الحلیم الرشید » .. واتە : (ئەی شوعەیب ئایا نوێژەکەت فەرمانت پێ دەکات کەواز بێنین لەو بت پەرستییەی کە باوو باپیرانمان دەیانپەرست ، وەواز لە کەمی پێوانەو سوکی کێشانەمان بهێنین ، وەبەگاڵتە پێکردنەوە پێیان دەوت : تۆ زۆر ئاقڵو ژیری بۆیە ئامۆژگاری ئێمە دەکەیت) ..

روونکردنەوەی بانگەواز

شوعەیب زۆر نەرمو نیان بوو لەگەڵ گەلەکەیدا ، وەهەرگیز تووڕە نەدەبوو ، وەهەوڵی دەدا بەئارامی تێیان بگەیەنێت کە خوای گەورە (وەحی) بۆ ناردووەو کردویەتی بە پێغەمبەری ئەوان .

شوعەیب راستگۆ بوو لەگەڵیاندا ، هەرگیز داوای کردنی کارێکی لێ نەدەکردن کە خۆی ئەو کارە نەکات ! چونکە لەو جۆرە کەسانە نییە کە فەرمان دەکەن بەخەڵکی بۆ کردنی کارێكو خۆیشیان کارەکە ناکەنو گوێی نادەنێ ! وەلەو جۆرە کەسانە نییە کە قسەکانی جیاواز بێت لە کردەوەکانی .

شوعەیب دەیویست ئەو گەلە لە دنیادا بەخۆشیو بەختیاری بژینو لە رۆژی قیامەتیشا پارێزراو بن لە ئاگری دۆزەخ ..

شوعەیب پێی وتن : خەڵکینە من داواتان لێ دەکەم کە کێشانەکانتان سووك نەبێت ، وەپێوانەکانتان کورت نەبێت ، ماڵی خەڵکی بەناهەق مەخۆن ، خراپەکاری لە زەویدا بڵاو مەکەنەوە ، ئەو سامانو دەرامەتەی کە بە حەڵاڵ دەستتان دەکەوێت باکەمیش بێت زۆر چاکترە لەو دەرامەتە زۆرەی کە بەحەرام دەستتان دەکەوێت .

نەفامی

شوعەیب چەندە ئامۆژگاری کردن بێ سود بوو ، ژیر نەدەبوون ، وە ئەو شێوازە نەرمو نیانەی شوعەیب دڵی پاراو نەدەکردن ، هەتا دەهات زیاتر بەرەو خراپە دەچوون ، وەزیاتر لە شوعەیب دڵگرانو تورە دەبوون ، وەدیانوت تۆ پیاوێکی لاوازی هیچ دەسەڵاتت نییە ، ئەگەر بمانەوێ لە ناوت بەرین کەس ناتوانێ دەست بهێنێتە رێگامان !

وەپێیان وت : ئەگەر لەبەر خزمو کەسو کارت نەبوایە کە لە ئێمەن بەرد بارانمان دەکردیو دەمانکوشتی .

شوعەیب پێی وتن : ئایا ئێوە لە خوای گەورەو خاوەن دەسەڵات ناترسن ، بەڵام لەکەسو کاری من دەترسن ؟

خەڵکینە باش بزانن خوای گەورە ئاگای لە هەموو شتێکە، چاوی لە هەمو کردارو گوفتارەکانی ئێوەیە، داواتان لێ دەکەم ئەوەندە سەرسەختو دڵ رەق مەبن، تورەیی خوا مەهێننە سەر خۆتان، هەموو شتێ لەم جیهانەدا بەدەست خوای گەورەیە هەرچییەکی بوێ دەیکات..

دواین تیر

هەروەکو نەتەوە پێشوەکانو هەموو نەتەوەکانی تر فیز زلەکانو خاوەن دەسەڵاتەکانیان کاتێ کە هیچیان بەدەستەوە نەما، دواین تیری خۆیان هاویشت بەرەو رووی پێغەمبەرەکەیان وەپێیان وت: «قال الملأ الذين استكبروا من قومه لنخرجنك ياشعيب والذين آمنوا معك من قريتنا او لتعودن في ملتنا»
واتە: (فیز زلەکانی گەلەکەی وتیان: ئەی شوعەیب خۆتو ئەوانەی باوەڕیان پێ هێناوی یان دەبێ بگەڕێنەوە بۆ سەر بیروباوەڕی ئێمە، یان لەم شارەدا دەرتان دەکەین، چونکە وادیارە تۆ ئەفسانەت (سیحر) لێکراوە، تۆ تەنها زەلامێکی وەکو ئێمە وایت، ئێمە بەدرۆزنت دەزانین، ئەگەر راست دەکەیت چیت لە دەست دێ درێغی مەکە.

پاشەڕۆژی بێ باوەڕی

گەلانی بێ باوەڕ هەموویان یەك چارەنوسیان هەیە، خوای گەورە پەلە ناکاتو ماوەیان دەدات تا بەوردی بیر بکەنەوە ئینجا ئەگەر هەر باوەڕیان نەهێنا، ئەو کاتە سزای خۆی دەڕژێنێ بەسەریانداو، هەر گەلەی بەجۆرێك لەناوی دەبات، ئێستاش پاش هەوڵو تێکۆشانێکی زۆری شوعەیب خەڵکی مەدیەن باوەڕیان نەهێناو، لەسەر گومراییو خراپەکاری خۆیان بەردەوام بوون، هەتا لەناکاو خوای گەورە بە گرمەیەکی زۆر گەورە دنیای هێنایە شەكو شۆكو هەموویان بەیەك جار تیاچوون، تەنها شوعەیبو هاوەڵانی بڕواداری نەبێ، کە خوای گەورە پاراستنیو رزگاری کردن.

گەیاندنی پەیام

شوعەیب (سەلامی خوای لەسەر بێت) وەکو هەموو پێغەمبەرانی تر (سەلامی خوایان لەسەربێت) پەیامی خوای گەورەی گەیاندو زۆریش رەنجی کێشاو ماندو بوو، بەڵام کاتێ کەللە رەقان باوەڕ ناهێننو بەردەوامن لەسەر گومرایی خۆیان ئەنجامیان تیاچوون دەبێو ئیتر شوعەیبیش هیچ خەفەتیان بۆ ناخوات، چونکە کاری خۆ کردیانە!!

وانەی دووەم:

چیرۆکو بەسەرهاتی سولەیمان پێغەمبەر (سەلامی خوای لەسەر بێت):

کاتێ حەزرەتی داود کۆچی دوایی کردو گەڕایەوە بۆ لای خوای گەورە، حەزرەتی سولەیمانی کوڕی بوو بەجێگریو لە پێغەمبەرایەتیو پاشایەتیشدا، لە یەکەم رۆژی پاشایەتیدا سەرکردەو راوێژکارانی خۆی کۆکردەوەو باسی گەورەیی خواو نیعمەتو بەخششەکانی بۆ کردن کە بەخشیویەتی پێیان، وەفەرموی خوای گەوە زۆر شتی بەخشیوە بەمن وەکو :

١ـ زانینی زمانی گیانلەبەرانو باڵندەکان.
٢ـ بای خستۆتە ژێر دەسەڵاتمەوە، بۆ هەر جێگایەك بمانەوێت دەمانبات.
٣ـ جنۆکەو شەیتانەکانی خستۆتە ژێر دەسەڵاتمەوە، هەرچییەکم بوێت دەیکەن.
٤ـ سەرچاوگەیکی مسی تواوەی پێداوم کە مسی تواوەی لێدێتە دەرەوەو هەرچییەکمان بوێت لە کەرەسەی خانو کردنو پێداویستی پەرستگاکانو پەیکەرو وێنەو قاپو قاچاغ هەمووی لێ دروست دەکەین.

«ولِسُلیمٰنَ الریح غدوها شهر ورواحها شهر وأرسلنا له عین القطر ومن الجن من یعمل بین یدیه بإذن ربه ومن یزغ منهم عن امرنا نذ قه من عذاب السعیر، یعملون له مایشاء من محاریب وتماثیل وجفان کالجواب وقدور راسیات» سبأ..

٥ـ هەروەها خوای گەورە دادگەری لە دادگایی کردندا پێ بەخشیوم.

رۆژێك حەزرەتی سولەیمان لەشکرەکەی کۆکردەوە بەئادەمیزادو جنۆکەو گیانلەبەرانی ترەوە، هەموو دەڕۆیشتن هەتا گەیشتنە دۆڵێك کە شارە مێرولەی تێدا بوو، سولەیمان گوێی لێ بوو مێروولەیەك بەهاوڕێکانی دەوت گشتتان بچنە ناو شارەکەوە، باسولەیمانو لەشکرەکەی پێتان لێ نەنێن، بەبێ ئەوەی بەخۆیان بزانن، کاتێ سولەیمان گوێی لەم قسە بوو، زۆر سوپاسی خوای کرد کە ئاوا مێروولەش رێزی بۆ دادەنێن.

وڵاتی سەبەء

سەبەء شوێنێکە لە یەمەن لە خواروی نیوە دورگەی عەرەبدا، وە (مەئرەب) شارێکی گەورەی سەبەء بوو، ئەو شارە بەنداوێکی گەورەی تێدا بوو بەناوی (سدی مارب) بەڵام لە ساڵێ لە ساڵەکاندا لافاوێکی گەورە رووی داوە بەنداوەکە رووخاوە ئەو ناوچەیەش چۆڵ بوو.

پەپو سلێمانە

پەپو سلێمانە پەیامنێرێکی وریای حەزرەتی سولەیمان بوو، کە ڕێگاو سەرچاوەی ئاوو ئۆردوگای سوپاو زۆر شتی تری پێ دەگەیاندن، ڕۆژێك حەزرەتی سولەیمان ویستی چاوی پێی بکەوێت، بەلاّم دیار نەبوو، ئەویش تووڕە بوو، وەوتی: ئایا چۆن بەبێ پرس خۆی گوم کردووە، ئەگەر هاتەوەو بیانویەکی ڕەوای پێ نەبوو سزایەکی سەختی دەدەم.

زۆری پێ نەچوو، پەپو سلێمانە سەری هەڵداو هاتە خزمەت حەزرەتی سولەیمانو وتی: من ولاّتێکم دۆزیوەتەوە کە نەتۆو نەلەشکرەکەتیش پێیان نەزانیوە... من هەواڵی گەلێکم بۆ هێناوی لە ولاّتی سەبەء کە ئافرەتێك پادشایانە، وەولاّتێکی بەهێزو دەوڵەمەندن، بەلاّم لەگەڵ ئەو هەموو نیعمەتەدا گەلێکی نەفامن، لە باتی خوای گەورە خۆردەپەرستن؛ کرتوش بۆ خۆر دەبەن، ڕێگای خوا پەرستییان نەدۆزیوەتەوە.

«وتفقد الطير فقال مالي لارى الهدهد ام كان من الغائبين، لأعذبنه عذابا شديدا او لأذبحنه او ليأتيني بسلطان مبين، فمكث غير بعيد فقال احطت بمالم تحط به وجئتك من سبا بنبإ يقين، اني وجدت امرأة تملكهم وأوتيت من كل شيء ولها عرش عظيم، وجدتها وقومها يسجدون للشمس من دون الله وزين لهم الشيطن اعمالهم فصدهم عن السبيل فهم لايهتدون،» النمل..

نامەی سولەیمان بۆ بەلقیس

مێژوو نوسان دەڵێن: ئەو ئافرەتە شاژنە ناوی بەلقیس بووە، حەزرەتی سولەیمان زۆری پێ ناخۆش بوو کە گەلێك کە دراوسێی ئەمانن‌و خوای گەورە ناناسن‌و خۆر بپەرستن؛ وەهەستو سۆزی جولاّ بۆیان، وای بەباش زانی نامەیەکیان بو بنوسێت وەداوا لە پاشاکەیان بکات کەبێن موسڵمان ببن‌و خوای تاك‌و تەنها بپەرستن، وەواز لە خۆر پەرستن بهێنن، پێش ئەوەی بەسوپایەکی گەورەوە بدات بەسەریانداو ناچاریان بکات، بەو شێوەیە بەجوانی نامەیەکی لە نێوان نەرمی‌و توندیدا بۆ نوسین، وەدای بە پەپو سلێمانەکە بیباتو فڕێی بداتە بەردەستی بەلقیس.

پەپو سلێمانەکە نامەکەی گەیاندە بەلقیس، کاتێ بەلقیس نامەکەی هەڵگرتو خوێندیەوە، بانگی راوێژکارانی خۆی کردو پێی وتن: من هەموو کارێکم بەراوێژی ئێوە کردوە، وەلەخۆمەوە هیچ کارێکم نەکردووە، وائێستاش نامەیەکمان بۆ هاتووە لە پاشایەکەوە کە ناوی سولەیمانەو نامەکەش بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبانەوە نووسیوە، وەداوامان لێ دەکات کە بچینە سەر ئایینەکەی‌و خوا بپەرستین، ئایا ئێوە راو بۆچوونتان چیە؟

ئەوانیش وتیان: ئەی پاشا: ئێمە گەلێکی بەهێزو بەتواناین وەدەتوانین بەرگری لە خۆمان بکەین‌و مل بۆ کەس کەچ نەکەین، بەلاّم لەم کارەدا خۆت دەکەین بەسەر پشك، چی بەچاك دەزانی وابکە، بەلقیس وتی: من لە مێژوو شارەزام وەباش دەزانم ئەنجامی هەموو جەنگێکی کوشتارو وێرانی‌و سەرگەردانییە، بەتایبەتی ئەگەر

سەرکەون بەسەرماندا ، ئەوا ئەنجامی خراپتر دەبێت ، لەبەر ئەوە من نوێنەرێك بەدیاریەکی باشەوە دەنێرم بۆ لای سولەیمان ، ئەگەر پاشایەکی ئاسایی بێت ئەوا دیاریەکە وەردەگرێت ، ئەو کاتە ئێمەش دەتوانین جەنگی لەگەڵدا بکەین ، بەڵام ئەگەر دیاریەکە وەرنەگرێت ئەوا راست دەکات پێغەمبەرەو ئێمەش دەچین بۆ لایو ئیمانی پێ دەهێنین .

«اذهب بكتابي هذا فألقه إليهم ثم تول عنهم فأنظر ماذا يرجعون ، قالت ياأيها الملؤا إني القي إلي كتاب كريم ، انه من سليمان وإنه بسم الله الرحمن الرحيم ، ألا تعلوا على وأتوني مسلمين ، قالت ياأيها الملؤا أفتوني في أمري ماكنت قاطعة أمراً حتى تشهدون ، قالوا نحن أولوا قوة وأولوا بأس شديد والامر إليك فأنظري ماذا تأمرين» النمل .

دیاری رێکەوتن

بەلقیس دیاریەکی باشی بەنوێنەرەکەیدا نارد بۆ سولەیمان ، کاتێ گەیشتنە فەلەستین ، چوونە خزمەت حەزرەتی سولەیمانو دیاریەکەیان پێشکەش کرد ، بەڵام سولەیمان رازی نەبوو ، وەدیاریەکەی وەرنەگرتو فەرموی : ئایا دەتانەوێ بەدیاریەك واز لە بانگەواز بۆ ئایینی خوا بهێنم ؟ ئایا نازانن خوای گەورە چەند نیعمەتی زۆر بێ شوماری رژاندووە بەسەرماندا ؟ ئێمە خواماڵو سامانو سوپای زۆری ئادەمیو جنۆکەو گیانلەبەرانو باڵندەو بایشی پێ بەخشیوین ، ئەو دیاریانەی ئێوە هیچ نرخێکی نیە لای ئێمە ، مەسەلە بانگەوازە بۆ ئایینی خوا ، ناتوانین بەرامبەر بەهیچ شتێك وازی لێ بهێنین ، دیاریەکەتان ببەنەوەو بەشاژن بڵێن : ئێمە دەمانەوێ ئێوە لە خۆر پەرستی رزگار بکەین بۆ خوا پەرستی ، دیاریمان ناوێت .

هاتنی بەلقیس بۆفەلەستین

کاتێ نوێنەرەکان گەڕانەوەو هەواڵی دەوڵەتو سوپای بەهێزو توانای بێ سنوری حەزرەتی سولەیمانیان بۆ شاژنە بەلقیس گێڕایەوە ، دیاریەکەشیان دایەوە دەستی ... بەلقیس بۆی دەرکەوت کە سولەیمان پێغەمبەرەو پێویستە بچن ئیمان بەو ئایینە بهێنن کە سولەیمان هێناویەتی .

بەلقیسو دەستو دائیرەو راوێژکارانی کەوتنە رێ بەرەو فەلەستین ، کاتێ سولەیمان بۆی دەرکەوت شاژنە بەلقیس کەوتۆتە رێ بۆ لای ئەو ، زۆر سوپاسی خوای گەورەی کردو ویستی بەڵگەیەکی گەورەیی خوا نیشانی بەلقیس بدات ، بۆ ئەوەی بەدڵنیایەوە ئیمان بهێنێ ، بۆ ئەو مەبەستە داوای کرد جنۆکە زاناو بەهێزەکان کە کۆشكو تەختەکەی بەلقیس بهێننە ئێرە ، پێش ئەوەی کە خۆی بگاتە لامان ، ئەوانیش بەیارمەتی خوای گەورە زۆر بەخێرایی لە چاو تروکانێکدا کۆشکی بەلقیسیان گەیاندە فەلەستین بەساغو سەلامەتی بەبێ ئەوەی دەست لە هیچ شتێکی بدرێت .

حەزرەتی سولەیمان فەرمانی کرد بەشارەزایان کە کەمێك لە شێوازی دەرەوەی کۆشکەکە بگۆڕن بزانن ئایا بەلقیس دەیناسێتەوە یان نا ؟

کاتێ بەلقیس و هاوڕێکانی گەیشتنە ئەوێ، وەچوونە خزمەت سولەیمان، بەلقیس بەباشی کۆشکەکەی خۆی نەناسیەوە، مانای ئەوەیە زۆر شتی تریش هەیە کە ئەو پێی نازانێ و ڕێگای پێ نابات..

کۆشکی شوشە

حەزرەتی سولەیمان فەرمانی کرد بەوەستا گەورە شارەزاکانی لە ئادەمیزادو لە جنۆکەش، کە کۆشکێکی گەورەی لە شوشە بۆ دروست بکەن کە ئاو بەژێریا بڕوات.. کاتێ کۆشکەکە تەواو بوو سولەیمان چووە ژوورەوە دانیشت و ناردی بەدوا ی بەلقیس دا بێت بۆ لای، کاتێ بەلقیس ویستی بچێتە کۆشکەکەوە وای زانی ئاوە هەردوو قاچی لێ هەڵکردو ئینجا ویستی بچێتە ژوورەوە بۆ ئەوەی تەڕ نەبێت.
سولەیمان بانگی کردو وتی: ئاو نی یە ئەوە شوشەیەو ئاوەکە بەژێریدا دەڕوات، بەمەشدا بەلقیس بۆی دەرکەوت کە ئادەمیزاد بەژیری خۆی ناتوانێت هەمو شتێك بزانێت، هەر ئەوەشە ئەوان تا ئێستا خۆریان پەرستووە، وەخوای گەورەیان نەناسیوە، بەم شێوەیە بەلقیس باوەڕی هێنا بەئایینە یەکتا پەرستی یەکەی حەزرەتی سولەیمان و کەوتنە پەرستنی خوای تاك و تەنها.
«قيل لها ادخلي الصرح فلما رأته حسبته لجة وكشف عن ساقيها قال انه صرح ممرد من قوارير قالت ربي اني ظلمت نفسي واسلمت مع سليمان لله رب العالمين» النمل-٤٤.

کۆچی دوایی سولەیمان (سەلامی خوای لەسەر بێت)

«فلما قضينا عليه الموت مادلهم على موته إلا دابة الارض تأكل منسأته فلما خر تبينت الجن ان لو كانوا يعلمون الغيب مالبثوا في العذاب المهين»..
موفەسیرەکان لە شیکردنەوەی ئەم ئایەتەدا هەندێکیان دەڵێن: سولەیمان لە کاتێکدا چووەتە ناو کۆشك بۆ خوا پەرستی کەس نەیتوانیوە بچێتە لای، لەبەر ئەوە کاتێ کۆچی دوایی کردووە، لە ناو کۆشکەکەدا دانیشتووەو خۆی داوە بەسەر دار دەستەکەیدا، لەو شێوە دانیشتنەدا گیانی دەرچووە، وەماوەتەوە هەتا کرم بنی دارەکەی خواردووەو دارەکە ترازاوەو سولەیمان کەوتووە بەلادا، ئینجا دەوروبەری زانیویانە کە کۆچی دوایی کردووە.
(درودو سڵاو لە گیانی پاکی حەزرەتی سولەیمان و حەزرەتی موحەمەد بێت).

وانەی سێیەم:

چیرۆك‌و بەسەرهاتی صالح پێغەمبەر (سەلامی خوای لەسەر بێت):

وشترەکەی سەمود

١) دوای گەلی عاد:

هەروەکو گەلی عاد دوای گەلی نوح هات، گەلی سەمودیش دوای گەلی عاد هات، وەهەروەکو گەلی عاد شوێنکەوتووی گەلی نوح بوون، گەلی سەمودیش شوێنکەوتووی گەلی عاد بوون.

سەر زە وی سەمودیش سەر زەویەکی سەوزو جوان بوو، باخ‌و باخاتی زۆری تێدا بوو، کانی‌و ئاوی زۆری تێدا بوو.. ولاتی سەمود وەکو ولاتی عاد وابوو لە رووی کۆشك‌و تەلارو کشتوکاڵ‌و باخ‌و باخاتەوە، بەلام گەلی عاد لە گەلی سەمود ژیرتر بوون‌و پیشەسازیان زۆرتر بوو.

لە شاخەکاندا خانووی بەرزو جوانیان داتاشی بوو، وەلەسەر بەردەکان نەخش‌و نیگاری جوانیان کردبوو.. بەهۆی دەست رەنگینی‌و پیشەسازیانەوە بەرد بەدەستیانەوە نەرم بوو، هەرچییان بویستایە دروستیان دەکرد.. هەرکەس بهاتایەتە شارەکەیان سەری سوور دەما، کۆشکی بەرزی وەکو کێوی دەبینی، وەکو دێو دروستی کردبن، وەگوڵ‌و گوڵزاری جوانی بەدیوارەکانەوە دەدی، خوای گەورە هەموو خێرو خۆشیەکی رژاندبو بەسەریاندا.. هەموو دەرگایەکی خۆشی لێ کردبوونەوە، بارانی زۆریان بۆ دەباری... زەویەکانیان بەرهەمی کشتوکاڵی زۆری دەهێنا.. درەختەکانیان میوەو بەری زۆری دەگرت... خوای گەورە بەرەکەتی خستبووە رۆزی‌و تەمەنیانەوە..

٢) ناشکوری گەلی سەمود:

بەلام لەگەڵ ئەم هەمو نازو نیعمەتەدا کە خوا رشتبووی بەسەر گەلی سەموددا سوپاسی خوایان نەدەکرد، نەیاندەپەرست، بەڵکو زیاتر ناشکوریان دەکردو بەرەو مل هوڕی‌و بەد رەفتاری دەڕۆیشتن.

وەخوایان لەبیر چووەوە، وەشانازیان بەخۆیانەوە دەکردو دەیانوت: کێ لە ئێمە بەهێزترە؟

وایان دەزانی هەرگیز نامرن‌و لەو کۆشك‌و تەلارانەیان دوور ناکەونەوە.. وەوایان دەزانی کە مردن نایان دۆزێتەوە لەو شاخانەدا.. لەوانەیە وایان زانی بێت کە بۆیە گەلی نوح نقوم بوون لە ناو ئاودا، لەبەر ئەوەی لە شیوو دۆڵەکاندا ژیاون، وەوایان

دەزانی کە بۆیە گەلی عاد تیاچوون چونکە لە دەشتەکاندا ژیاوون! بەلام ئەمان لە شاخەکانداو جێگایان قایمەو نامرن..

٣) بت پەرستی:

بەوەشەوە نەوەستان، بەلکو کەوتنە بت تاشینو پەرستنیان، وەهەروەکو گەلی نوحو گەلی عاد دەستیان کرد بەبت پەرستی.. خوای گەورە ئەوانی کردبووە پاشای بەرد، کەچی بەنەزانینیان بوو بوون بەبەندەی ئەو بەردانە.
خوای گەورە رێزی زۆری لێ نابوون، رۆژی بێ شماری پێ بەخشی بوون، بەلام ئەوان خۆیان نرخی خۆیان نەدەزانی، نرخی مرۆڤیان لانەبوو، «ان الله لایظلم الناس شیئا ولکن الناس انفسهم یظلمون».
خوای گەورە ستەم لە کەس ناکات، بەلکو ئەو خەلکە خۆیان ستەمکارنو ستەم لە خۆیان دەکەن.. زۆر سەیرە! ئەو بەردەی خۆیان دەیتاشن هیچ جموجولو بەربەرەکانی‌یەکی نەبووە لە ئاستیاندا.. کەچی ئەمان کرنووشیان بۆ دەبردنو دەیانپەرستن..! ئایا بەهێز بێ هێز دەپەرستێ؟ بەلام ئەوان لەبەر ئەوەی خوایان لە بیر چوو بووەوە، خواش وای لێ کردبوون خۆیشیان لەبیر چووبووەوە.. ئەوان خوایان نەدەپەرست، خوای گەورەش سەرشۆری کردن..

٤) صالح پێغەمبەر (سەلامی خوای لەسەر بێت):

خوای گەورە ویستی رەوانە کراوێك بنێرێ بۆ لایان، هەروەکو پێغەمبەری نارد بۆ گەلی نوحو گەلی عاد، خوای گەورە قایل نی‌یە بەندەکانی کافربن، خوای گەورە حەز لە بەدرەفتاری ناکات لە زەویدا.
لەناو ئەو گەلەدا پیاوێك هەبوو ناوی صالح لە بنەمالەیەکی چاکی بەئابروو بوو، وەخاوەنی ژیریو هۆشمەندی بوو، زۆر بەرێزەوە سەیریان دەکردو بەژیرو دانایان دادەنا، هەموو دەیانوت ئەم پیاوە پاشەرۆژێکی بەرزی دەبێت.
خەلکی وایان دەزانی کە رۆژێك صالح دەبێتە یەکێ لە دەولەمەندانو گەورە پیاوان، وەدەبێتە خاوەنی کۆشکی جوانو باخو بێستانێکی گەورە، وەباوکیشی وای بەبیردا دەهات کە صالحی کوری دەبێتە خاوەنی سامانو،دارایی‌یەکی زۆر، وەوای دەزانی کە رۆژێك صالح دەبێتە پیاوێکی ناودارو بەسواری ئەسپی رەسەنو دەستو پێوەند بەدوایەوە دەبێو خەلکی هەموو سلاوی لێ دەکەنو دەلێن ئەمە کوری فلانە کەسە، ئای چەندەی پێ خۆشە خەلکی بلێن کورەکەی فلانە کەس دەولەمەندو ناودارە..
بەلام خوای گەورە نەیکرد بەو پیاوەی خەلکەکەو باوکی دەیانویست.. خوای گەورە ویستی رێزو پلەی پێغەمبەرێتی بداتێ، وەبینێرێ بۆ سەر گەلەکەی بۆ ئەوەی لە شەوەزەنگو تاریکی‌یەوە بیانخاتە رۆشنایی، ئایا گەورەیی لەوە گەورەتر هەیە؟

٥) بانگەوازی صالح:

صالح درودی خوای لەسەر، بەدەنگی بەرز بانگەوازی خۆی ئاشکرا کرد بۆ گەلەکەیو فەرموی: (یاقوم اعبدوا الله مالکم من اله غیره».. ئەی گەلەکەم خوای گەورە بپەرستن چونکە جگە لەو خوایەکی تر نیە.. دەوڵەمەندەکانیان هەمیشە خەریکی خواردنو خەوتنو رابواردن بوون.. وەبتیان دەپەرستو وایان نەدەزانی کە خوایەکی تاکو تەنها هەیە، بانگەوازی صالحیان بەلاوە سەیر بوو، دەوڵەمەندەکان تووڕە بوون وەوتیان: ئەمە چیە؟

دەستو پێوەندەکانیان وتیان: ئەوە صالحە... وتیان: چی دەڵێت؟ وتیان: دەڵێت تەنها خوا بپەرستن، بێجگە لەو خوایەکی تر نیە.. وەدەڵێت خوای گەورە دوای مردن زیندووتان دەکاتەوە، هەر کەسە بەپێی کردەوەی خۆی پاداشت یان سزای دەدات..

وەدەڵێت: من پێغەمبەری ئەو خوایەم بۆ سەر ئێوەی ناردوم، دەوڵەمەندەکان دەستیان کرد بەپێکەنینو وتیان: ئەم پیاوە داماوە...! ئایا چۆن دەبێت ئەوە پێغەمبەر بێت؟ نەکۆشکو تەلاری هەیە نەباخو باخات، چۆن شتی وادەبێت بەپێغەمبەر؟

٦) درۆو دەلەسەی دەوڵەمەندەکان

کاتێ دەوڵەمەندەکان دیان هەندێك کەس روویان کردۆتە صالح ترسیان لێ نیشت چونکە دەترسان لە پلەو پایەکەیان، وتیان: ئەوە کێیە..!؟ ئەویش زەلامێکە وەکو ئێمە وایە، وەکو ئێمە خواردن دەخوات، وەکو ئێمە ئاو دەخواتەوە، وەوتیان: ئەگەر ئێوە بەقسەی زەلامێکی وەکو خۆتان بکەن ئەوا زەرەر دەکەن.

ئایا پەیمانی ئەوەی داونێ کاتێ کە مردنو بوون بەئێسقانو خۆڵ زیندوو ببنەوە، ئای ئەو قسەیە چەند دوورە لە راستییەوە.. ژیانی ئێمە تەنها ئەم ژیانەی سەر زەوییە، دەمرینودەبڕێتەوە، ئیتر جارێکی تر زیندو نابینەوە، صالح زەلامێکە لەخۆیەوە بەناوی خواوە قسە دەکات ئێمە باوەڕی پێ ناکەین.. گومانەکانمان بەهەڵە دەرچوو.. خەڵکی باوەڕیان بەصالح نەدەکرد کاتێ صالح ئامۆژگاری دەکردن کە بت نەپەرستنو خوا بپەرستن.. وتیان: ئەی صالح تۆ کوڕێکی وریاو زیرەك بوویت کاتی خۆی زۆر ژیرو زانا بوویت.. وەئێمە گومانمان دەکرد کەببیتە پیاوێکی گەورەو ناودار وە ئێمە وامان دەزانی کە تۆ وەکو فلانو فیسار دەردەچی، کەچی ئەوانەی کە لەتەمەنی تۆدا بوون هەموویان بوون بەپیاوی گەورەو دەوڵەمەند، بەلام تۆ کە لە هەموویان ژیر ترو زیرەك تر بووی رێگای هەژاریت گرتەبەر..

گومانەکانمان بەهەڵە دەرچوون، بەداڵی ئێمە دەرنەچوویت،. داخی گرانمان بۆ باوکت هیچ سوودێکی لێ وەرنەگرتیت.. داخی گرانمان بۆ دایکت بەئاواتی خۆی نەگەیشت.

کاتێ صاڵح گوێی لەم قسانە بوو ، زۆر دڵی نارەحەت بوو ... زۆر خەفەتی خوارد بۆ گەلەکەی .. کاتێ صاڵح بەلای کۆمەڵێکدا تێ دەپەڕی دەیانوت : خوا بەزەیی بەباوکی صاڵحدا بێتەوە کوڕەکەی لە دەست چوو .

٨) ئامۆژگاری صاڵح

صاڵح بەردەوام بوو لە ئامۆژگاری کردنی گەلەکەی بۆ خواپەرستی ، وەپێی وتن : ئایا ئێوە بەتەمان تا دنیا دنیایە لەم باخو باخاتەدا بژین ؟ وەدەتاوێ هەتا هەتایە لەم میوەو بەرو بومە خۆشانە بخۆن وەهەتا هەتایە لەم شاخانەدا خانوو بتاشن ؟
نەخێر، نەخێر .. هەرگیز وانابێت ، ئەی کوانێ باوو باپیرتان ؟ ئەوانیش کۆشكو تەلاریان هەبوو ، ئەوانیش باخو باخاتیان هەبوو ، ئەوانیش میوەو کشتوکاڵیان هەبوو .. ئەوانیش لە شاخەکاندا خانوو کۆشکیان هەبوو ، بەلام ئەمانە هیچیان سوودی نەبوو ، بەلام ئەمانە هیچیان رێگای مردنی لێ نەگرتن کاتێ فریشتەی مردن گەیشە سەریان ئەو شتانە هیچی دادی نەدانو نەیانتوانی رێگای مردنیان لێ بگرێت .
بەو شێوەیە ئێوەش دەمرن ، وەدوای مردنیش خوای گەورە زیندوتان دەکاتەوە ، وەدادگاشتا ن بۆ دادەنێت بۆ ئەم هەمو نازو نیعمەتەی کە خوا دابووی پێتانو کەچی ئێوەش خواتان نەدەپەرست .

٨) من پاداشتی ئێوەم ناوێت

صاڵح بەخەڵکەکەی وت براکانم بۆچی لە من رادەکەن ..؟ بۆچی دەترسن ..؟ من لە سامانو دارایی ئێوە کەم ناکەمەوە ، من داوای هیچ شتێ وەیان هیچ پاداشتێك لە ئێوە ناکەم ، من تەنها ئامۆژگاری ئێوە دەکەم ، پەیامی خوای گەورەتان پێ رادەگەیەنم ..
براکانم ! بۆچی بەگوێم ناکەن خۆمن ئامۆژگاریی ئێوە دەکەم ، بۆچی بەگوێی ئەوانە دەکەن کە ستەم لە خەڵکی دەکەن وەبەناهەق سامانو دارایان دەخۆن .. بۆچی بەگوێی ئەوانە دەکەن کە بەدڕەوشتی لە زەویدا بڵاودەکەنەوە ، وەهیچ چاکەیەکیان نییە بۆ کەس .
خەڵکەکە نەیاندەتوانی وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەنەوە ، بە صاڵحیان وت : تۆ سحر بازی ، تۆ تەنها زەلامێکی وەکو ئێمەی ئەگەر راست دەکەی نیشانەیەکمان بدەرێ ..
«انما انت من المسحرين ما انت الا بشر مثلنا فأت بآية ان كنت من الصادقين» ..

١٠) وشتری خوا

صاڵح وتی : چی نیشانەیەکتان دەوێت ؟ وتیان : ئەگەر راست دەکەیت لەم شاخەدا وشترێکی سکپرمان بۆ پەیدا بکە !!

خەڵکەکە دەیانزانی وشتر تەنها لەوشتر دەبێت، وشتر نەلە زەوی هەڵدەقوڵێ وەنەلەبەرد دروست دەکرێت، وەلەو باوەڕەدا بوون کە ساڵح بۆی ناکرێت، دەیدۆڕێنێ‌و ئەوان دەیبەنەوە، بەڵام ساڵح باوەڕی پتەوی بەخوای خۆی هەبوو، وەدەیزانی کە خوای گەورە دەسەڵاتی هەیە بەسەر هەموو شتێکا، ساڵح دەستی کرد بەپاڕانەوە لە خوا، خوای گەورە فەرمانی کرد لەو شاخەدا وشترێکی ئاوس هاتە دەرەوە.. زا (بەچکەی بوو) خەڵکی زۆر سەریان سوڕما، بەڵام کەسیان باوەڕی نەهێنا یەك کەس نەبێ..

ساڵح وتی: ئەوە وشتری خوایە.. ئەوە نیشانەی خوایە! ئێوە داواتان کرد خوای گەورە دروستی کرد بەتوانای خۆی، ڕێزی ئەو وشترە بگرن، ئازاری مەدەن، چونکە ئەگەر ئازاری بدەن خوا سزاتان دەدات، ئەم وشترە لەسەر رزق‌و ڕۆزی خوا دەژی، پێویستی بە ئاڵفو ئالیکی ئێوە نییە.. ئەم وشترە زۆر گەورە بوو وە زۆر سەیر بوو، هەرچی مەڕو ماڵاتیان هەبوو لێی دەترسان، کاتێ دەهاتە سەر ڕووبارەکان بۆ ئاو خواردنەوە هەرچی مەڕو ماڵاتیان هەبوو سڵیان دەکردەوە لێی وەرایان دەکرد..

کاتێ ساڵح ئەمەی دی وتی: بارۆژێك بۆ مە ڕو ماڵاتی ئێوە بێت ڕۆژێکیش بۆ وشترەکە، ڕۆژێك مەڕو ماڵاتی ئێوە ئاو بخواتەوە ڕۆژێکیش وشترەکە ئاو بخواتەوە..

١٠) گومرایی گەلی سەمود

ئەو خەڵکە زۆر گومرا بوون وەبەو نۆرەیە ڕازی نەبوون، وەوتیان: چۆن دەبێ هەموو ڕۆژێ ماڵیاتەکەی ئێمە ئاو نەخواتەوە؟ خەڵکی وەڕس بوون لە وشترەکە، مەڕو ماڵاتیان لێی دەترسا ساڵح کاتێ خۆی ئاگاداری کردبوون کە دەست نەبەن بۆ ئەو وشترە، بۆ ئەوەی خوای گەورە سزایان نەدات، بەڵام گوێیان نەدایە، وەوتیان: کێ ئەو وشترە دەکوژێ؟

پیاوێك هەستا وتی: من دەیکوژم! یەکێکی تریش هەستاو وتی: من دەیکوژم! هەردوکیان ڕۆیشتن چاوەڕێی ئەوەیان دەکرد کە وشترەکە بێتە دەرەوە بیکوژن..

کاتێ وشترەکە هاتە دەرەوە یەکێکیان تیرێکی لێداو کوشتی، وەئەوی تریان سەری بڕی..

١١) سـزا

کاتێ ساڵح زانی وشترەکە سەربڕاوە زۆری پێ ناخۆش بوو وەبەخەڵکەکەی وت: «تمتعوا في داركم ثلاثة ايام ذلك وعد غير مكذوب»..

ئێوە سێ ڕۆژی تر لە ماڵەکانتان ڕابوێرن، بەڵێنی خوا درۆ نییە

لەو شارەدا نۆ پیاوی زۆر خراپ هەبوو بەد ڕەفتاریان بڵاو دەکردەوەو چاك نەدەبوون، سوێندیان خوارد کە شەو ساڵح‌و خێزانەکەی بکوژن وەئەگەر لێیان پرسین دەڵێن ئێمە ئاگامان لە هیچ نییە، بەڵام خوای گەورە ساڵح‌و خێزانەکەی پاراست.

کاتێ ڕۆژی سێیەم هات سزای خوا سەری هەڵدا ، ئەوان هەر وەکو خۆیان بوون ، لە پڕ هاوارێك بەرز بوویەوەو بومەلەرزەیەکی گەورە ڕویدا ، هاوارێك هەموو دڵەکانی راچڵەکاند ، وەبومەلەرزەیەك هەموو خانوو کۆشکەکانی رماند ، ئەو ڕۆژە ڕۆژێکی یەکجار سەختو گران بوو خەڵکەکە هەموو مردن شار وێران بوو . صالحو ئیماندارەکان لەو شارە کۆچیان کرد ، ئیتر چی بکەن لەو وێرانەیەدا . . ؟

صالح سەیرێکی خەڵکەکەی کرد هەموو لاڵو پاڵ کەوتبوون ، بەدەنگێکی غەمگینەوە وتی : خەڵکەکە من زۆر ئامۆژگاری ئێوەم کرد وەپەیامی خوام پێ گەیاندن ، بەلام ئێوە ئامۆژگارانتان خۆش ناوێت ، ئەو شارە بوو بەوێرانە ، ئەو گوندانە هەموویان بون بەچۆڵەوانی کەس نەماوەو دەنگی لێوە نایەت .

کاتێ پێغەمبەری خۆمان (صلی الله علیه وسلم) بەشوێنەواری گەلی سەموددا تێپەڕی بەهاوەڵانی فەرمو : کاتێ بەشوێنەواری ئەو ستەمکارانەدا تێ دەپەڕن دڵغەمگینو نارەحەت بن ، وەبترسن کە خوای گەورە وەکو ئەوانتان بەسەر بهێنێ .

دەبا بڕۆن گەلی سەمود ، چونکە باوەڕیان بەخوا نەبوو . .

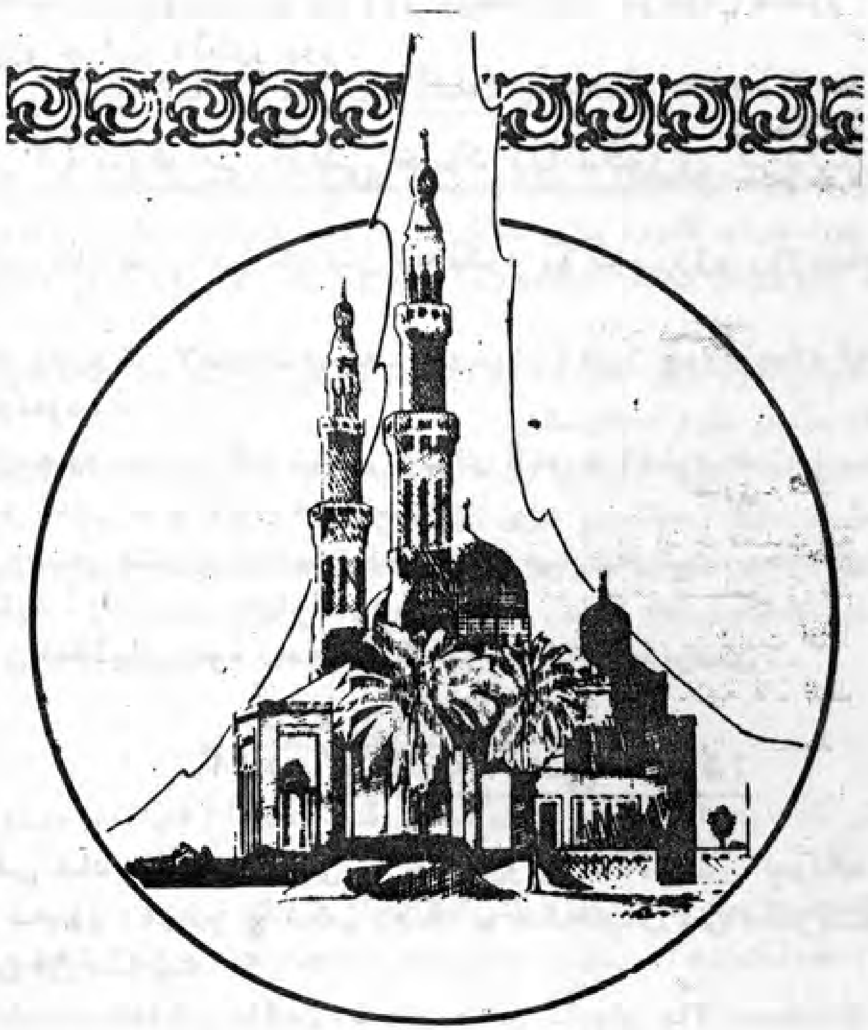

وانەی چوارەم:

چیرۆكو بەسەرهاتی هود پێغەمبەر (سەلامی خوای لێ بێت):

١) دوای نوح:

خوای گەورە نەوەی نوحی زۆر كردو بلاو بوونەوە بەزەویدا .. لە ناویاندا گەلێك هەبوو پێی دەوترا (عــاد) پیاوەكانی ئەم گەلە زۆر بەهێزو ئازا بوون ، لەشیان وەك ئاسن وابوو ، ئەوان بەهەموو كەسێ دەوێرانبەلام كەس بەوان نەدەوێرا .

خوای گەورە هەموو شتێكی دابوو بە گەلی (عــاد) حوشتریان دۆلەكانی پڕ كردبوو ، ئەسپو مایینیان مەیدانی پڕ كردبوو ، كوڕو كاڵی زۆریان مەیدانی پڕ كردبوو .

كاتێك مەڕو ماڵاتیان دەچووە دەشتو دەر زۆر دیمەنێكی جوانیان هەبوو .. كاتێك منداڵانیان دەچوونە دەرەوە زۆر دیمەنێكی جوانیان هەبوو ، سەرزەمینی گەلی عاد زۆر سەوزو جوانو دڵگیر بوو .

٢) نارەزایی گەلی عــاد (ناشكوری كردنیان):

بەلام گەلی عاد سوپاسی خوایان نەدەكرد بۆ ئەم رزقو رۆزییەی كە خوا دابووی پێیان .

گەلی عاد چیرۆكی لافاوەكەی گەلی نوحیان لەبیر چووبۆوەكە لە باوو باپیریانەوە بۆیان گێڕابونەوە .

لەبیریان چووبووەوە كە بۆچی خوای گەورە لافاوی هێنا بەسەر ئەو گەلەدا ئەمانیش وەكو گەلی نوح بتیان دەپەرست .

خۆیان لەبەر بتیان دروست دەكردو دەیانپەرست ، وەداوای رزقو رۆزیان لە بتەكانیان دەكرد ، وەلێیان دەپاڕانەوە .

ژیر نەبوون ئەقڵیان بەوە نەدەشكا كە بۆچی بەرد بپەرستن ..

٣) دوژمنكاری گەلی عــاد:

هێزی گەلی عاد بووبەنەگبەتی بۆ خۆیانو بۆ خەڵكیش ، چونكە باوەڕیان بەخواو رۆژی دوایی نەبوو ، ئیتر چ شتێ رێگای ستەمیان لێ بگرێت ..؟ چی رێگای دوژمنكارییان لێ بگرێت ..؟

بۆچی ستەم لە خەڵكی ناكەن ، ئەوان كەس نابینن بالا دەستیان بێت ، وەلە رۆژی قیامەتو سزای ئەو رۆژە ناترسن .

وەکو درندەی کێوی وابوون، بەهێز ستەمی لە بێ هێز دەکرد، گەورە بچوکی دەخوارد.

کاتێ تورە دەبوون وەکو گورگی هاریان لێ دەهات، هەرچی بهاتایەتە ڕێگایان پەلاماریان دەدا، لە کاتی جەنگا هەرچی لە ڕێگایاندا بوایە لە گیانلەبەرو بێ گیان دەیانکوشت یان دەیانسوتاند.

لاوازو هەژارەکان لە خراپەو بەدڕەفتاریان دەترسان، هەرکەس لە خواو ڕۆژی قیامەت نەترسێ هەر نەگبەتی‌یە بۆ خەڵکی..

٤) کۆشکەکانی گەلی عاد:

گەلی عاد کارو پیشەیان خواردنو خەوتنو رابواردن بوو، وەشانازی‌یان بەسەر یەکدا دەکرد بەزۆری‌و بەرزی کۆشکەکانیان، وەهەرچی سەروەتو سامانیان هەبوو هەموویان کردبووە کۆشكو تەلاری بەرزو جوان.

ئەوەندە خانوویان کردبووەوە وەکو هەرگیز نەمرنو هەر لەو خانوانەدا بژین، ئەوان کۆشكو تەلاریان دەکردەوە، خەڵکی تریش نانیان نەبوو بیخۆن، وەجلو بەرگ نەبوو لەبەری بکەن، وەژورێك نەبوو تیایابحەوێنەوە.

٥) هود پێغەمبەر (سەلامی خوای لێ بێت):

خوای گەورە ویستی نێرراوێك بنێرێت بۆ گەلی عاد، خوای گەورە نایەوێت خەڵکی کافر بن، خوای گەورە پێی خۆش نی‌یە بەدڕەفتاری بلاّو بێتەوە لە زەوی‌دا.

گەلی عاد ژیری‌یان بەکار نەدەهێنا، تەنها لە خواردنو خواردنەوەو رابواردن‌دا نەبوایە.

ئەقڵیان خراپ بوو بوو چونکە لە ئایندا بەکاریان نەدەهێنا، ئەوان بیریان لەوە نەدەکردەوە کە بۆچی بەرد دەپەرستن.

لەبەر ئەوە خوای گەورە ویستی نێرراوێکیان بۆ بنێرێت؛ خوای گەورە ویستی ئەو نێرراوە لە خۆیان بێت، بیناسنو لێی تێبگەن.

هود ئەو نێرراوەی خوای گەورە بوو کە لە بنەماڵەیەکی ئابروومەندی ئەو گەلە بوو، کردی بەپێغەمبەری ئەو گەلە.

٦) بانگەوازی هود:

هود دەستی کرد بەبانگەوازی خۆی لەناو گەلەکەی‌دا: «یاقوم عبدوا الله مالکم من اله غیره».

ئەی گەلەکەم خوا بپەرستن لەو زیاتر خوایەکی ترتان نی‌یە.

هود وتی: خەڵکینە... ئێوە چۆن بەرد دەپەرستنو ئەو کەسە ناپەرستن کە دروستی کردون..؟

خەڵکینە.. ئەو خوایە بپەرستن کە رۆزیتان دەدات، مناڵتان دەداتێ، کشتوکاڵتان بۆ سەوز دەکات، وەئێوەی کردووە بە جێگری خۆی لە زەوید ! دوای گەلی نوح.

دەبوو لە پاداشتی ئەم هەموو نازو نیعمەتەدا تەنها خواتان بپەرستایە.

ئەو سەگەی ئێسقانێکی بۆ فرێ دەدەن لەبەر دەرگاکەتاندا هەرگیز لێتان دوور ناکەوێتەوەو بەجێتان ناهێڵێ.

ئایا سەگێکتان دیووە خاوەنەکەی بەجێ بهێڵێو بچێت بۆ لای کەسێکی تر ؟ ئایا گیاندارێکتان دیوە بەرد بپەرستێ...؟

ئایا مرۆڤ کەمترە لە گیاندار..؟ یاخود بەرزترە لە گیاندار..؟

٧) وەڵامی گەلی عـــاد:

گەلی عاد هەر خەریکی خواردنو خواردنەوەو رابواردن بوون، رازی بوو بوون بەژیانی دونیاو دڵنیا بوون لێی.. زۆر دڵیان نارەحەت بوو بەقسەکانی هود.

دەیانوت: نازانین هود چی دەوێت؟ چی دەڵێت؟ ئێمە تێ ناگەین..!

وەوتیان: ئەم پیاوە یان گەوجە یان شێتە!

کاتێ بۆ جارێکی تر بانگی کردنەوە بۆ خوا پەرستی پێیان وت: ئێمە دەبینین تۆ یان شێتی وەیان درۆ دەکەیت.

هود وتی: خەڵکینە من شێت نیم، بەڵکو من پێغەمبەری خوام بۆ ئێوە.. من پەیامی خوای گەورەم بۆ ئێوە هێناوە.

هود بەردەوام بوو لە ئامۆژگاری کردنی گەلەکەی، وەپێی وتن: خەڵکینە.. من برای ئێوەم من هاورێکەی دوێنێی ئێوەم!

ئایا نامناسن؟

براکانم! بۆچی لێم دەترسن...؟ بۆچی لێم رادەکەن...؟ من پارەو سامانی ئێوەم ناوێت.. من داوای‌هیچ شتێ لە ئێوە ناکەم، پاداشتی من لە لای خوایە، خەڵکینە.. بۆچی دەترسن لەوەی کە باوەڕ بەخوا بهێنن، خۆ لە سەروەتو سامانتان کەم ناکاتەوە، بەڵکو خوای گەورە بۆتان زۆرتر دەکات.

نەوەتان زۆرتر دەکات، بەهێزترتان دەکات.

خەڵکینە.. خوای گەورە نایەت یەکە.. یەکە.. پێتان رابگەیەنێ.. یەکە.. یەکە.. بانگتان ناکات.

خوای گەورە بۆ هەموو گەلێك پێغەمبەرێکی ناردوە کە ئاگاداریان بکاتو تێیان بگەیەنێ وەئامۆژگارییان بکات.

وەمنیشی ناردوە بۆ لای ئێوە، بۆ ئەوەی ئاگادارتان بکەم ئایا بەلاتانەوە سەیرە پەیامی خوا بێت بۆ کەسێك لە خۆتان، بۆ ئەوەی ئاگادارتان بکاتەوە.

٨) باوەڕی هود:

هود هیچ وەڵامێکی دەست نەکەوت ، خەڵکەکە نەیاندەزانی چ وەڵامێکی بدەنەوە ، بەڵکو پێیان وت : خواکەی ئێمە تووڕە بووە لە تۆ ، تۆی شێت کردووەو مێشکی تێکداوی ، وەنەگبەتی رووی تێکردووی ئەی هود . . !

هود وتی : ئەم بتانەی ئێوە نەکەڵك دەگەیەنن بەکەس وەنەزیان دەگەیەنن ، ئەم بتانەی ئێوە بەردن ، نەدەبیستن . . نەقسە دەکەن . .

ئەم بتانە نەخێریان بەدەستە . . نەشەڕ .

ئێوەش نەخێرتان بەدەستە نەشەڕ ، وەناتوانن نەزیانم پێ بگەیەنن . . نەقازاچ .

من لە خواکانی ئێوە ناترسم . . من دوورم لە هاوەڵ بۆ خوا پەیدا کردنەکەی ئێوە . . وە لە ئێوەش ناترسم ، چیتان لە دەست دێت بیکەن .

من تەنها پشت بەخوای گەورە دەبەستم ، هەرچی لە جیهاندا هەیە بەدەست ئەوە ، تەنانەت گەڵایەك بەبێ ڕەزامەندی ئەو لە دار ناکەوێتە خوارەوە .

٩) کەللە رەقی گەلی عاد:

گەلی عاد ئەم هەموەیان بیست بەڵام باوەڕیان نەهێنا ، ئامۆژگاریەکانی هود لەم گوێیانەوە دەهات ، لە گوێکەی تریانەوە دەردەچوو .

وتیان : ئەی هود تۆ هیچ بەڵگەیەکت نییە !

ئەی هود بەقسەی تۆ واز لە خواکانی خۆمان ناهێنین .

ئایا بەقسەی کەسێك واز لە خواکانی باوو باپیرمان بهێنین لە کاتێکدا تۆ باوەڕت بەخواکانی ئێمە نییە وەلێیان ناترسی .

ئێمەش باوەڕمان بەخوای تۆ نییەو لێی ناترسین . . ئێمە زۆر گوێمان لە تۆ بووە باسی سزای خواکەت دەکەیت ، ئەی کوانێ ئەم سزایە کەی دێت ؟

هود وتی : خوای گەورە خۆی دەزانێ ، من تەنها ئاگادار کردنی ئێوەم لەسەرە ، گەلی عاد وتیان : ئێمە چاوەڕوانی ئەو سزایە دەکەین ، بەبینینی خۆشحاڵ دەبـین . . !

هود سەرکێشی ئەوانی زۆر بەلاوە سەیر بوو .

زۆری پێ ناخۆش بوو ئەوەندە کەللە رەقن .

١٠) ســــزا:

گەلی عاد هەموو رۆژێ چاوەڕوانی بارانیان دەکرد . . هەموو سەیری ئاسمانیان دەکرد بارانی نەدەباری . . زۆر پێویستیان بەباران بوو ، زۆر حەزیان بەباران دەکرد .

رۆژێکیان بینییان هەور خەریکە بەری ئاسمان بگرێت ، زۆریان پێ خۆش بوو ، هاواریان کرد وتیان ئەوا هەوری کرد . . باران دەبارێ ، خەڵکی لە خۆشیاندا سەمایان دەکرد ، وەکردیان بەهاوار . . هاوار . . وەدەیانوت : هەوری بارانە . . هەوری بارانە . . بەڵام هود تێگەیشت کە سزاکەیان کاتی هات ، هود پێی وتن : ئەوە هەوری باران و خۆشی نییە ، بەڵکو ئەوە هەوری رەشەباو تۆفانە ، سزایەکی سەختی پێوەیە .

بەڵێ وابوو ، رەشەباو تۆفانێك هەڵی کرد کە هەرگیز خەڵکی شتی وایان نەدیبوو . رەشەبایەك هەڵی‌دەدا درەختی لەبن دەردەهێنا ... خانووی دەرووخاند ، وەتێکو مەکانی دەدا بەسەر یەکدا ، ولاغو ئاژەڵی لەگەڵ خۆی هەڵدەگرت وەدوور ... دوور .. فڕێی دەدا .. !

تەپو تۆزی دنیای داگیر کردو تاریکی باڵی کێشا بەسەر زەوی‌دا ، مرۆڤ هیچی نەدەدی .

گەلی عاد ترسیان لێ نیشت ، خۆیان کرد بەماڵەکانیاندا .. دەرگایان لەسەر خۆیان داخست ، منالآن باوەشیان دەکرد بەدایکیاندا .. خەڵکی خۆی دەدایە پاڵ دیوارەکان .. لە ژوورەکاندا خۆیان دەشاردەوە .. هاوار .. هاوار .. دەستی پێ کرد ،بەلآم ئەمڕۆ هیچ پەنایەك نی‌یە پەنای بۆ ببرێت ، پەنا تەنها پەنای خوایە .

ئەم رەشەباو تۆفانە حەوت شەوو هەشت رۆژی خایاند ، ئەو گەلە هەموویان لەناو چوون .. دیمەنی ئەو رۆژە دیمەنێکی زۆر سەیر بوو ، باڵندەکان کەوتبوونە خواردنی لاشەی مردووەکان .. خانووەکان بوو بوون بەکەلاوە ، کونە پەپوو تیایدا دەیخوێند .

ئەو رۆژە کەس دەرنەچوو ، جگە لە هودو ئەوانەی باوەڕیان پێ هێنا بوو ، گەلی عاد هەمویان تیاچوون بەکەللە رەقی‌و کافرێتی خۆیان ..

«الا ان عاداً کفروا ربهم ، الا بعدا لعاد قوم هود» .

وانەی پێنجەم:

چیرۆکو بەسەرهاتی هاوەڵانی چاڵەکە (اصحاب الاخدود):

لەفەرمودەی پێغەمبەردا (صلی الله علیه وسلم)

لە صوهەیبەوە (رەزای خوای لێ بێت) دەگێڕنەوە ئەویش لە پێغەمبەرەوە (صلی الله علیه وسلم) کە فەرمویەتی: لەو گەلانەی لەپێش ئێوەدا بوون پاشایەك هەبوو کە جادو گەرێکی هەبوو، کاتێك جادوگەرەکە پیر بوو بەپاشای وت: من پیر بووەو مردنم نزیك بۆتەوە، جامنداڵێك بنێرە بۆ لام بۆ ئەوەی فێری جادوگەری بکەم، پاشاش کوڕێکی بۆ نارد کە فێری جادووگەری بکات، وەلە ڕێگەی جادووگەرو پاشاکەدا راهیبێك هەبوو هەموو جارێ منداڵەکە دەچوو بۆ لایەو لەلای دادەنیشتو گوێی لە قسەی دەگرتو پەسەندی دەکرد، لەوەدوا کە دەچوو بۆ لای جادوگەرەکە لێی دەدا چونکە دوادەکەوتو پێی دەوت: بۆ دواکەوتی؟ وەکە دەهاتەوە بۆ ماڵەوەش دوبارە لێیان دەداو دەیانوت: بۆ دواکەوتووی؟ منداڵەکەش سکاڵای ئەم حاڵەی بردە لای راهیبەکە، ئەویش پێی وت: ئەگەر جادوگەرەکە ویستی لێت بدات بڵێ لە ماڵەوە دوایان خستم، وەئەگەر لە ماڵەوە ویستیان لێت بدەن بڵێ جادوگەرەکە دوای خستم.

ماوەیەك بەم شێوەیە مایەوە، رۆژێك توشی ئەژدیهایەکی گەورە بوو کە خەڵکی بەگیر هێنابوو، وتی ئەمرۆ دەزانم کە جادوگەرەکە باشترە یان راهیبەکە، ئینجا بەردێکی هەڵگرتو وتی: ئەی خوایە! ئەگەر ڕێگەو کاری خوا پەرستەکەت پێ باشترە لە ئیشی جادوگەرەکە ئەوا بەو بەردە ئەو مارە بکوژە، تا ئەم خەڵکە برۆن، ئینجا بەردەکەی تێگرتو کوشتیو خەڵکەکە رۆیشتن، دوایی چوو بۆ لای خوا پەرستەکەو ئەم رووداوەی بۆ گێڕایەوە، ئەویش پێی وت: کوڕم تۆ لە من باشتری، وەتۆ تاقی دەکرێیتەوەو تووشی دەردە سەری دەبی ئەگەر توشی تاقیکردنەوە بووی راستی من مەڵێ، کوڕەکە وای لێ هات کوێرو بەڵەكو نەخۆشی‌یەکانی تری چاك دەکردەوە بەیارمەتی خوا.

هاوەڵێکی پاشا هەبو کوێر بوو ئەمەی بیستو بەدیاری‌یەکی زۆرەوە چوو بۆ لایەو وتی: ئەم هەموو دیاری‌یەم هێناوە بۆت ئەگەر چاکم بکەیتەوە هەموی بۆ خۆت، ئەویش وتی من کەس چاك ناکەمەوە بەس خوای گەورە چارەو شیفا دەدات، ئەگەر باوەر بێنی بەخوای گەورە ئەوە داوا دەکەم لە خوا چاکت دەکاتەوە، ئەویش باوەڕی هێنا بەخوای گەورەو نزای بۆ کردو چاك بویەوە وەك جاری جاران لە کۆڕو دانیشتنی پاشادا دانیشت پاشاش پێی وت: کێ چاوتی چاك کردەوە؟ وتی: پەروەردگارم! پاشا وتی: من؟ وتی: نەخێر خوای منو خوای تۆ، وتی: بو تۆ جگە لەمن پەروەردگاری ترت هەیە؟ وتی: بەڵێ پەروەردگاری منو تۆش تەنها (الله)یە.

پاشاش پیاوەکەی گرتو ئازارو ئەشکەنجەیەکی زۆریدا تا راستی کوڕەکەی وت، کوڕەکەیان هێناو پاشا پێی وت: کوڕم جادوگەریت گەشتە پلەیەك کە کوێرو گول

چاك بكەیتەوە؟
کوڕەکەش وتی: من کەس چاك ناکەمەوە بەڵکو خوا چاکی دەکاتەوە! پاشا وتی: من؟ وتی: نەخێر، پاشا وتی: مەگەر خوایەکی ترت هەیە جگە لەمن؟ وتی: خوای منو خوای تۆش تەنها (الله)یە.. ئەویشی گرتو خستییە ژێر ئەشکەنجەوە هەتا راستی راهیبەکەی درکاند.
راهیبەکەیان هێنا، پێیان وت: لە ئایینەکەت پەشیمان ببەوە، ئەویش رازی نەبوو، پاشان مشاریان هێناو دەمی مشارەکەیان لەسەر تەوقی سەری داناو بەمشار لە تەوقی سەریەوە دایان هێناو کردیان بەدوو لەتەوە، هەتا کەرتەکانی کەوتن بەم لاو لادا، ئینجا بە کوێرەکەیان وت: لە ئایینەکەت پەشیمان بەوە، ئەویش رازی نەبوو، ئینجا مشاریان هێناو وەك راهیبەکە کردیان بەدوو لەتەوە، ئینجا منداڵەکەیان هێناو پێیان وت: لە ئاینەکەت پەشیمان ببەوە، ئەویش رازی نەبوو، ئینجا دایانە دەست چەند کەسێك‌و پێی وتن بیبەن بۆ سەر فلان کێو، کە چونە سەر لوتکەی چیاکە ئەگەر پاشگەز نەبووەوە، ئەوە لەوێوە فرێیدەنە خوارەوە، کە بردیانە سەر لوتکەی چیاکە، کوڕەکە وتی: ئەی خوایە ئەمانەم لە کۆڵ بکەوە چۆن خۆت بەچاکی دەزانی، ئیتر کێوەکە کەوتە لەرزین‌و هەموویان کەوتنە خوارەوەو خۆی بەساغی گەڕایەوە لای پاشا.
پاشا پێی وت: هاوڕێکانت کوان؟ وتی: خوای گەورە لە کۆڵمی خستن! دیسان دایەوە دەست کۆمەڵێکی تر لە دەستو پێوەندەکانی، وتی: بەپاپۆڕ بیبەن تا دەگەنە ناوەڕاستی دەریاوە، ئەوانیش بردیان‌و کوڕەکەش وتی: ئەی خوایە! ئەمانەم لە کۆڵ بخە چۆن خۆت بەچاکی دەزانی! پاپۆڕەکەیان وەرگەڕاو نقوم بوون‌و خۆی گەڕایەوە بۆ لای پاشاو پاشا پێی وتەوە: ئەی هاوڕێکانت چیان بەسەر هات؟ وتی: خوای گەورە لە کۆڵمی کردنەوە.
ئینجا بەپاشای وت: تۆ بەم شێوەیە منت بۆ ناکوژرێت، هەتا ئەوەی من پێت دەڵێم نەیکەی، جا ئەگەر بەقسەم بکەی دەتوانی بمکوژی ئەگینا ناتوانی، پاشا وتی: ئەوەی تۆ دەیڵێی چییە؟ وتی: گشت خەڵکی شارەکە لە مەیدانێکدا کۆ بکەوەو منیش بەلقی دارخورمایەکەوە هەڵواسەو تیرێك لە تیردانەکەی من هەڵکێشەو دای بنێ لەناو کەوانەکەداو بڵێ: بەناوی خوا، پەروەردگاری ئەم منداڵە، لە پاشان تیرەکەم تێ بگرە، ئەگەر وابکەی دەمکوژی، پاشاش وای کردو تیرەکەی خستە ناو کەوانەکەو تێی گرتو وتی: بەناوی خوا پەروەردگاری منداڵەکە، دای لە بنا گوێی‌و منداڵەکە دەستی نا بەسەر لاجانگو مرد، خەڵکەکەش وتیان بڕوامان هێنا بەخوای ئەم کوڕە! چوون بۆ لای پاشاو پێیان وت: ئەوەی تۆ لێی دەترسای واڕویدا، خەڵکەکە هەموی ئیمانیان هێناوە، پاشاش فەرمانی دەرکردو لەسەر کۆڵانەکان چاڵیان هەڵکەندو ئاگریان تیا کردەوە، ئینجا وتی: ئەوەی لە دینەکەی پەشیمان نەبێتەوە بیخەنە ناو ئەو چاڵە ئاگرانەوە!
ئەوانیش وایان کرد هەر خەڵکیان فڕێ دەدایە ناو ئاگرەکەوە، تاسەرە هاتە سەر ئافرەتێ منداڵێکی ساوای پێ بوو شیری پێ دەدا، ژنەکە راماو ترساو راوەستا منداڵەکە پێی وت: دایە گیان دان بەخۆتا بگرە تۆ لەسەر حەقی ئیتر لە چی دەترسی؟ یان چۆن سڵ لە گرتنی رێگەی حەق دەکەیتەوە.

وەرگیراوە لە (ریاض الصالحین) رواه احمد ومسلم والنسائي..

وانەی شەشەم:

چیرۆك و بەسەرهاتی «بەڵەك و كەچەڵ و كوێر»:

لە فەرمودەی پێغەمبەردا (صلی الله علیه وسلم)

ئەبو هورەیرە (رەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێ: گوێم لە پێغەمبەر بوو (صلی الله علیه وسلم) دەیفەرمو: (سێ كەس لە نەوەی ئیسرائیل بني اسرائیل بەڵەكێك و كەچەڵێك و كوێرێك خوا ویستی تاقییان بكاتەوە جا فریشتەیەكی لەسەر شێوەی پیاوێك ناردە لایان، فریشتەكە چو بۆ لای بەڵەكەكەو پێی وت: زیاتر حەزت لەچییە؟ وتی: حەزم لە رەنگو پێستێكی جوانەو ئەم بەڵەكیەشم نەمێنێ كە بۆتە هۆی ئەوە خەڵك قێزم لێ بكەنەوە، فریشتەكە دەستێكی هێنا بەسەریدا ئیتر ناشیرینییەكە نەماو رەنگو شێوەیەكی جوانو پێستێكی جوانیشی پێ بەخشرا.

ئەوجا فریشتەكە پێی وت: حەزت لەچ جۆرەماڵێكە؟ پیاوەكە وتی: حەزم لە وشترە، ئەویش وشترە مێینەیەكی هەراشی ئاوسی لەسەر گوانی دایەو پێی وت: خوا پیتو فەڕی تێ بخات بۆت.

ئینجا فریشتەكە رۆیشت بۆ لای كەچەڵەكەو پێی وت: زیاتر حەزت لە چییە؟ وتی: زیاتر حەزم لە قژێكی جوانەو ئەم كەچەڵیەشم نەمێنێ كە بەهۆیەوە خەڵك بێزم لێ دەكەنەوە، فریشتەكە دەستی هێنا بەسەریدا ئیتر كەچەڵییەكەی نەماو قژێكی جوانیشی پێ درا ئینجا پێی دەفەرموێت: حەز لەچ جۆرە ماڵێك دەكەی؟ دەڵێ: ڕەشە وڵاخ، جا مانگایەكی ئاوسیشی داپێی‌و پێی فەرمو: خوا پیتو بەرەكەتی تێ بخا بۆت.

ئینجا فریشتەكە چوو بۆ لای كوێرەكەو پێی وت: زیاتر حەزت لە چییە؟ وتی: حەزم لە دوو چاوی ساغە كە خوا بیاندا پێم تا ئەم خەڵكەیان پێ ببینم، ئینجا دەستێكی هێنا بەسەری‌داو خوا چاوەكانی دایەوە، ئەوجا پێی فەرمو: ئەی حەزت لەچ جۆرە سامانێكە؟ وتی: لە مەڕ، ئەویش مەڕێكی ئاوسی داپێی.

بەرە بەرە ئاژەڵەكان زاوزێیان دەكردو ئەوانیش بەرهەمیان دەهێنا تاوا زۆر بوون ئەمیان بوو بەخاوەنی پڕ شیوێ وشترو ئەویان بوو بەخاوەنی پڕ دۆڵێ رەشە وڵاغ‌و ئەویتریان بوو بەخاوەنی پڕ لە شیوێ مەڕ، دەفەرموێ: لە پاشاندا فریشتەكە خۆی لێ گۆڕین‌و لەسەر شێوەو رەنگی ئەو كاتەی بەڵەكەكە خۆی هاتەوە بۆ لای‌و پێی وت: پیاوێكی هەژاری رێبواری لێ قەوماوم، سەر بەهیچ لایەكدا دەرناكەم، جا مەگەر یەكەم بەپشتیوانی خوا پاشان بەهۆی یارمەتی تۆوە بگەمەوە شوێن‌و رێی خۆم، جا تۆ بیتو بەخاتری ئەو كەسەی كە ئەم شێوە جوانەو ئەم لەشە جوانەو ئەم ماڵە زۆرەی پێ داوی وشترێكم بدەرێ تالەم سەفەرەمدا خۆمی پێ بگەیەنمەوە ماڵەوە.

كابرا وتی: خاوەن بەش زۆرن بەر تۆ ناكەوێت، فریشتەكەش فەرموی: وەك من تۆ بناسم وایە، ئەرێ ئەتۆ ئەو پیاوە بەڵەكە نەبویت كە خەڵك بێزی لێ دەكردیتەوە، وەئەو هەژارە نیت كە خوا دەوڵەمەندی كردیت!؟ وتی: من ئەم ماڵ‌و سامانەم لە بابو

باپیرمەوە بۆ بەجێماوە ئەوانیش هەر بوویانەو پشتاو پشت بە بەگزادەیی هاتوەتە خوارەوە! فریشتەکەش وتی: ئەگەر درۆ دەکەیت خوا وەك جاری جارانت لێ بکاتەوە.

ئینجا لەسەر شێوەو روخساری پێشووی کەچەڵەکە چوو بۆ لای ئەویش، چی بە بەڵەکەکە وت دیسان بەمیشی وت، وەبەڵەکەکە چی بە فریشتەکە وت دیسان کەچەڵەکەش ئەوەی وەڵام دایەوە، فریشتەکەش وتی: ئەگەر درۆ دەکەی خوا وەك جاری جارانی خۆتت لێ بکاتەوە!

جا لەدوایدا لە شێوەو روخساری پێشووی کوێرەکەشدا هاتەوە بۆ لایو فەرموی: پیاوێکی هەژاری رێبواری لێ قەوماوم، سەر بەهیچ لایەکدا دەرناکەم، جامەگەر بەپشتیوانی خوداو پاشان بەهۆی یارمەتی تۆوە بگەمەوە شوێنو رێگەی خۆم، جا تۆ بیت و ئەو خوایەی چاوەکانی چاك کردیتەوە مەڕێکم بدەرێ، بەڵکو لەم سەفەرەمدا پێی بگەمەوەماڵەوە، پیاوە کوێرەکە وتی: ئای! منیش وەك ئێستای تۆ کوێر بووەو دەزانم کوێر چەندە کۆڵەوارە، وەخوا چاوی چاك کردمەوە، سەرەڕای ئەوەش هەژاریش بوەو دەشزانم هەژاری چەندە ناخۆشە، جا کەواتە بەئارەزووی خۆت چی دەبەی بۆ خۆت بیبە، وەچی دەهێڵیتەوە بۆ من ئارەزووی خۆتە، بەو خودایە هەرچی ئەمرۆ تۆ بیبەیت بۆ خۆت لە رێگەی خوادا دەست ناهێنمە رێت، فریشتەکەش وتی: ماڵی خۆت بۆ خۆت، منیش فریشتەم پێویستم بە ماڵ نییە، بەڕاستی رووداوەکە ئاوایە:

ئێوە واتە (تۆو بەڵەكو کەچەڵەکە) لە لایەن خوای گەورە تاقی کرانەوە، خوا لە تۆ رازییە، بەڵام لە هەردو هاوڕێکەت رەنجاوو نارازییە...

وەرگیراوە لە (ریاض الصالحین) متفق علیه...

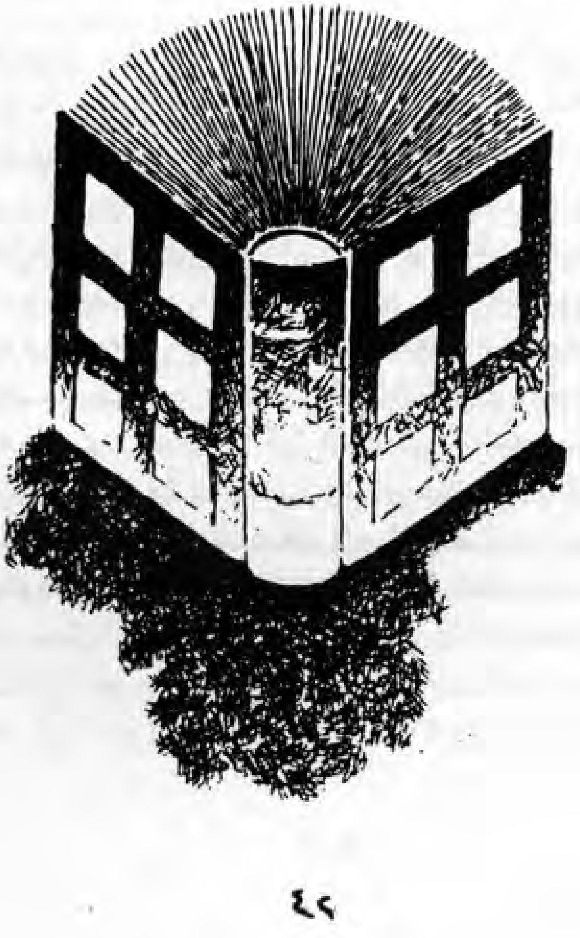

وانەی حەوتەم:

چیرۆکو بەسەرهاتی مار لەگەڵ موسادا (سەلامی خوای لەسەر بێت):

١) لەلای کێوی طور:

موسا پاش ئەوەی دەساڵ شوانی مەڕەکانی حەزرەتی شوعەیبی لە (مەدیەن) تەواو کرد، خێزانەکەی هێناو هاتن بەرەو میصر، ئەو شەوە شەوێکی زستانەی سارد بوو موسا رێگەکەی ون کرد، پاشان ئاگرێکی بەدی کرد، بەخێزانەکەی وت: لێرە بمێننەوە تادەڕۆم بۆ لای ئەو ئاگرە تابزوتێکی ئاگراویتان بۆ بهێنم خۆمانی پێ گەرم بکەینەوە لەم سەرمایەدا، وەبەڵکو لای ئاگرەکە کەسێکی لێ بێت رێگەم نیشان بدات.

ئەو ئاگرەی کە موسا بینی لە نزیك شاخێك بوو ناوی (طور) بوو، کاتێ موسا هات بۆ لای کێوەکە بانگ کرا: (یا موسى) ئەی موسا، موساش سەیری ئەم لاو لای خۆی کرد هیچی نەبینی، لە دڵی خۆیدا هەستی بەترسو خۆفێك کرد.

ئەو دەنگەی ئەو بیستی لە دەنگی مرۆڤ نەدەچوو، دەنگێکی بەرز بوو کە دڵی ترسی لێ نیشتبوو بۆی، موسا دەنگەکەی جارێکی تر بیستەوە وتی: «انی انا ربك» من پەروەردگاری تۆم، ئەوەی قسەی لەگەڵ موسا کرد ئەوە خوا بوو، پەروەردگاری جیهان بوو، فەرمووی بە موسا: «فاخلع نعليك» پێڵاوەکانت دابنێ، تۆ پێ دەنێی بەشوێنێکی پیرۆزدا کەشیوی پیرۆزی (طوى)یە، پەروەردگاری بوونەوەر قسەت لەگەڵ دەکات.

پاشان خوا پێی فەرموو: «وانا اخترتك فاستمع لما يوحى» من تۆم هەڵبژاردووە دەگوێ بگرە بۆ ئەوەی پێتی دەڵێم: «انني انا الله لااله الا انا فاعبدني» من خوام هیچ خوایەکی تر نییە شایەنی پەرستن بێت، بێجگە لە من، دەبم پەرستە، وەبیری ئەو بەڵێن و پەیمانە بکەوە کە لە گەڵمدا بەستووتە وەفەرمانەکانمو ئایینەکەم جێ بەجێ بکە لە ژیانو پەرستندا وەنوێژ بکە بۆ ئەوەی منت بیر بێتەوە، ئەزانم کە رۆژی دوایی دێو گومانی تیا نییە، وەتیایا هەموو کەسێ پاداشتی ئەو کردەوەیەی دەدرێتەوە کە لە دونیادا کردویەتی، جا با ئەوانەی بڕوایان پێی نییە، شوێنی ئارەزوویان کەوتوون با ئەوان لەبیرت نەبەنەوە.

پاشان خوای گەورە پرسیاری لێ کرد: «وما تلك بيمينك يا موسى»؟ ئەوە چییە بەدەستی راستەوەیە ئەی موسا؟ موسا وتی: «قال هي عصاي اتوكأ عليها واهش بها على غنمي ولي فيها مآرب اخرى» ئەوە گۆچانەکەمە خۆمی بەسەرا دەدەم وەپێی دەدەم لە گەڵای دارەکان وەگەڵاکەی بەر دەبێتەوەو مەڕەکانم دەیخۆن، وەهەندێ ئیشو کاری تریشم پێی هەیە.

خوا فەرموی : «القها یاموسی» ئەی موسا فرێیدە بینی بوو بەمارێ دێتو دەڕوا لە بەردەمیا، موسا ترساو پشتی هەڵکردو رایکرد، خوا دەفەرموێ : «فلما رآها تهتز كأنها جان ولي مدبرا ولم يعقب» القصص-٣١- کاتێ گۆچانەکە بەزەوی کەوت بینی دەجولێ وەك مارێکی گەورەی لەش سووك، پشتی هەڵکردو رای کرد بێ ئەوەی بگەڕێتەوە خوا بانگی کرد «یا موسی اقبل ولا تخف انك من الآمنين» القصص-٣١- بگەڕێرەوە موسا مەترسە وەدڵنیابە تۆ زیانت پێ ناگات تۆ لەوانەی سەلامەتی، گۆچانەکەت بگرە، موسا دەستی درێژ کرد بۆ مارەکەو گرتیو بووەوە بەگۆچانەکە.

پاشان خوا فەرمووی : «واضمم يدك الى جناحك» دەست بخەرە ناو گیرفانت پاشان دەری بهێنەرەوە، موساش دەستی خستە گیرفانییەوەو دەری هێنایەوە بینی دەستی سپی بووە دەدرەوشێتەوە، بەبێ ئەوەی تووشی زیان بێت، پاكو بێگەردی بۆ پەروەردگاری جیهانە، خوا فەرموی ئەمە دوو بەڵگەن لە لایەن پەروەردگارتەوە بۆ فیرعەونو دەستو پێوەندەکەی، فیرعەون ئەو پاشایەی کە خۆی کردووە بەخواو خۆی بەزل ئەزانێ، لە زەویداو خراپەکاری تێدا بەرپا دەکات، وەبەڵگەن لەسەر راستی پێغەمبەرایەتییەکەی، خوا فەرموی دە بەو دوو بەڵگە برۆ بۆ لای فیرعەونو پێی بڵێ من نێراوی خوام بۆ لای تۆ، وەفەرمانی پێ بکە کەخوا بپەرستێو دادپەروەر بێ لە ناو خەڵكداو ستەم نەکاتو کەس نەکوژێت، وەفەرمان بەکەس نەکا کە بیپەرستێ، چونکە خوای راستەقینە هەر (الله)یە، پەروەردگاری ئاسمانەکانو زەویو ئەوەشی کە لە نێوانیاندایە، موساش داوای چەند شتێکی لە خوای گەورە کرد پێش ئەوەی بڕوا بۆ لای فیرعەون «قال ربي اشرح لي صدري ويسر لي امري واحلل عقدة من لساني يفقهوا قولي واجعل لي وزيرا من اهلي هارون اخي اشدد به ازري واشركه في امري . . .»طه-٢٥-٣٥-.

خوای گەورەش موسای بۆ پەیامەکە ئامادە کردو ئەوەی داوای کرد پێی بەخشی، کە داوای ئەم شتانەی کردبوو :

١- سنگی فراوان بکا بۆ گەیاندنی ئەو پەیامە، تا نارەحەتییەکانی بەلاوە ئاسان بێ.
٢- داوای کرد ئیشەکەی بۆ ئاسان بکاو کۆسپەکانی بۆ چارەسەر بکا وەك نەرم کردنی دڵەکانو پاراستنی لە فرو فێڵی دوژمنان.
٣- داوای ئەوەی کرد کە ئەو زمان گیراویەی بۆ بکاتەوەو زمان پاراویو وشەی کاریگەری پێ ببەخشێ تا سەرکەوتوو تر بێ لە کارەکانیدا.
٤- داوای هاورێو یارمەتی دەرێکی کرد لە خزمەکانی کە متمانەی پێیەوە ئەمین بێ.

وەخوای گەورە کە داواکەی لێ وەرگرت پێی فەرمو : ئێمە بۆ جاری دووەم منەتمان بەسەردا دەکەین هەروەك چۆن لە یەکەم جاردا خستمانە دڵی دایکتەوە کە فرێت بداتە قەراغ ئاوەکە تا دوژمنێ لە دوژمنەکانی خواو دوژمنی تۆ هەڵی بگرێتەوە، خۆشەویستی خۆمم پێ بەخشی بەشێوەیەکی وا هەر کەسێ چاوی پێت بکەوتایە خۆشەویستێتی بکەوتایە دڵەوە، بۆیە هەر کە ئاسیا ژنی فیرعەون چاوی پێت کەوت بەفیرعەونی وت بابیکەین بە کوڕی خۆمان ئیتر فیرعەون نەیکوشتیو بەخێوی کردی.

دوایش گێڕامانیتەوە بۆ لای دایکت تا دڵنیا بێ لە ژیانت، وەبۆ جاری سێیەمیش ڕێزمان لێ گرتی کاتێ پیاوێکت کوشت وەڕزگارمان کردی لە غەمو پەژارە، بەوەی کە دەرگای تۆبەو پەشیمان بونەوەمان بۆ کردیتەوە، پاشان تاقیمان کردیتەوە بەوەی کە

رابکەی لە تۆلەکەی ، وەخۆت توشی غەریبیو دووره ولاتیو دوری لە خزمو کەسو کار کرد ، وەهەلسای بەلەوەڕاندنی مەڕو خزمەت کردنی خەلك ، ئێمە لە هەموو ئەمانە رزگارمان کردی پاشان چەند سالێ لە (مەدیەن) مایتەوە ، کاتێکیش لێی چوویتە دەر بانگمان کردی وەئەوەتا قسەمان لەگەلّ دەکەیت .

خوا فەرمانی پێ کرد کە خۆیو براکەی بڕۆن بۆ لای فیرعەون بەو بەلگەو موعجیزانەوە ، وەئاگاداری کردن کە کەمتەرخەمی لە یادی خواو گەیاندنی پەیامەکەیدا نەکەن ، وەبەتایبەتی ناردی بۆ لای فیرعەون چونکە لە سنور دەرچوو بوو ، وەپێی فەرموون کە بەنەرمیو لەسەر خۆیی قسەی لەگەلّ بکەن ، بەلکو دلی نەرم ببێتو لە خوا بترسێ ، موساو هارون وتیان : ئێمە لە ستەموزۆری فیرعەون دەترسین ئەگەر ئەم پەیامەی پێ بگەیەنین لەوانەیە تووڕە ببێو سزای کتوپڕو دەست بەجێمان بدات ، خوا فەرموی : مەترسن لەوەی لە خەیالتاندایە منتان لەگەلدام دەبیستمو دەبینم ، وەدەتان پارێزم لە زۆرداریەکەی ، وەپێی وتن بەفیرعەون بلێن ئەوان دوو رەوانە کراوی خوان کە تۆ (فیرعەون) بەندەیەکی لە بەندەکانی ، وەخوا نیت وەکو داوای خوایەتی دەکەی ، وەبۆت نییە نەوەکانی ئیسرائیل دەسگیر بکەیو ئازادیان لێ زەوت کەیت ، وەوازیان لێ بێنە تا ئازادی ئەوەیان هەبێ بێن لەگەلمانا ئەگەر حەز بکەن ، وەبۆت نییە سزایان بدەیت بە بەکارهێنانیان لە گرانترین کاردا ، وەئێمە بەلگەمان پێیە کە ئێمە داوامان لێکراوە پێتی رابگەیەنین ، وەئارامیو ئاسایشی بۆ کەسێکە شوێن راستی بکەوێو باوەڕ بەخوا بهێنێ .

٢) لە کۆشکی فیرعەوندا :

« فأتیاه فقولا إنا رسولا ربك » طه-٤٧- کاتێ هاتن بۆ لای فیرعەون پێیان وت : ئێمە نێرراوی پەروەردگارتین ، ، ئیتر نەوەکانی ئیسرائیلمان لەگەلّ بنێرەو چیتر ئازاریان مەدە ، وەئێمە بەلگەمان بۆ هێناوی لە لای پەروەردگارتەوە وەبۆ تۆ هەیە هێمنیو ئاسایش گەر شوێنی ئەوە بکەوی خوا بۆی ناردوین بەوەحی وەسزاش دێتە سەر ئەوەی خوا بەدرۆ بخاتەوەو پشتی لێ هەلّ بکات .

خوا لەسەر زاری فیرعەون دەفەرموێ : « قال فمن ربکما یاموسی » طه-٤٩- فیرعەون وتی : ئەی موسا پەروەردگارتان کێیە ؟

موسا وتی : پەروەردگارمان ئەو پەروەردگارەیە کە هەموو شتێکی دروست کردووەو هیدایەتی داوە تا بەو شێوەیە بژێت کە خوا بۆی نەخشە کێشاوە .

وەوتی : بۆم نییە بێجگە لە هەق هیچی تر لە بارەی خواوە بلێم لەبەر ئەوەی کە دەیزانم لە بارەی بەتواناییو دەسەلاتیەوە وەهەست کردنم بەگەورەیەکەی .

فیرعەون وتی : ئایا بەلگەت پێیە لەسەر راستی پەیامەکەت . ؟

موسا وتی : بەلێ ..

فیرعەون وتی : کامەیە ؟

موسا گۆچانەکەی هەلداو بوو بەمارێ دەهاتو دەچوو ، پاشان دەستی لە گیرفانی دەرهێنا کە شەوقی دەداو دەدرەوشایەوە وەك گلۆپ وابو .

فیرعەون وتی : ئەمە سیحرە ، ئێمەش ساحیرمان زۆر هەیە ، ژوانێ (موعد) دابنێ لە نێوان ئێمەو خۆتدا کە تیایدا لەگەلّ ساحیرەکان بەیەك بگەن ، ئەوسا دەبینین سەرکەوتن بۆ کێ دەبێ .

٣) ڕۆژی زینەت:

ژوانگەی ڕۆژی (زینەت) بوو کە جەژنی وڵاتەکەی فیرعەون بوو، فیرعەون هەموو سیحر بازەکانی شاری کۆکردەوەو خەڵکیشی بۆ بانگ کرد تا ئامادەی ئەو بەیەك گەیشتنە بن: بەیەك گەیشتنی موساو سیحربازەکان، ساحیرەکان بەفیرعەونیان وت: ئەگەر سەرکەوتین پاداشتو کرێمان دەدەیتێ؟

فیرعەون وتی: بەڵێ، وەلە خۆشمتانەوە نزیك دەکەمەوە، وتیان: ئەی موسا یا تۆ هەڵیدە یا ئێمە هەڵی دەدەین.

موسا وتی: ئێوە هەڵیدەن، کاتێ گوریسو پەتەکانیان هەڵدایە سەر زەوی، چاو بەستی خەڵکیان پێ کرد وەسیحرێکی زۆر گەورەیان کرد تا موسا ترسا کە سیحر بازەکان سەرکەون بەسەریا، خوا نیگای بۆ نارد «لاتخف انك انت الاعلى» ئەی موسا مەترسە تۆ سەرکەوتوویت، وەتۆ بەهێزی، چونکە خوا لەگەڵتایە، هەر کەسێکیش خوای لەگەڵ بێ کێ دەتوانێ بەسەریا سەر بکەوێ؟ موساش گۆچانەکەی فرێدا بووە مارێکی گەورە کە هەموو پەتو گوریسی سیحر بازەکانی قووتدا.

لێرەدا سیحر بازەکان کڕنووشیان برد وەوتیان «آمنا برب العالمین، رب موسى وهارون» الاعراف-١٢١-١٢٢.

باوەڕمان هێنا بەپەروەردگاری موساو هارون، هەموو خەڵکەکەش گوێیان لێ بوو، بۆچی سیحر بازەکان باوەڕیان هێنا؟

چونکە کاتێ سیحر بازەکان پەتو گوریسەکانیان هەڵدا، لەبەر چاوی خۆیان نەدەبوو بەماری راستەقینە، بەڵکو هەر چاو بەستی خەڵکیان دەکرد بەهۆی ئەو زانستو زانیاریەی دەیانزانی لە فرو فێڵو تەڵەکە بازی، خەڵکەکە دەیان بینی کە مارنو بەسەر زەویدا دەڕۆن، بەڵام سیحربازەکان هەر بەپەتو گوریس دەیان بینی چونکە کاری لە خۆیان نەدەکرد بەڵام گۆچانەکەی موسا بووە مارێکی راستەقینە، خوا گیانی پیا کردو ژیانی پێ بەخشی، سەیریان کرد ئەوەی کە لەبەر چاویان دەکرێ سیحر نییە، بەڵکو موعجیزەیەو لە توانای مرۆڤ بە دەرە، کەس پێی نییەجگە لە پێغەمبەران، فیرعەون تووڕە بووو هەڕەشەی لێ کردن بەکوشتنو برینو سزادان، وەپێی وتن ئایا باوەڕتان پێ هێنا پێشی ئەوەی رێگەتان پێ بدەم، ئەمە فرو فێڵێکە کردتان لە شاردا تا خەڵکەکەی لێ وەدەرنێن، وەوتی: ئەوە گەورەکەتانە کە فێری سیحری کردن، دەبێ دەستی راستو قاچی چەپتان بەپێچەوانەوە ببرم، هەڵتان بواسم، ئەو کاتە دەزانن کە کێمان سزای سەختترە من یا پەروەردگای موسا؟

روویان تێکردو وتیان کە باوەڕ دڵیانی پڕ کردبوو: گوێ رایەڵیت ناکەینو واز لە پەروەردگارمان ناهێنین کە بەڵگەو موعجیزەکانی موسا شاهیدی لەسەر دەدەن، چی دەکەی بیکە، تۆ تەنها لەم دنیایەدا دەسەڵاتت هەیە (ئەویش هەر بەسەر لاشەوە ئەگینا دەسەڵاتت بەسەر دڵماندا نییە) وەخوا پاداشتمان دەداتەوە بەبەهەشت گەر بمانکوژیت، ئێمە باوەڕمان بەخوا هێنا تا خۆشبێ لە هەڵەکانمان، وەتاوانی ئەو سیحرەش کە فێرت کردین، وەخوا بۆ ئێمە چاکترە لە تۆ، وە پاداشتی ئەو تا سەرو بەردەوامە، وەوتیان: «ربنا افرغ علینا صبراً وتوفنا مسلمین» الاعراف-١٢٦-

پەروەردگارمان ئارامو سەبرمان پێ بدەو بەموسڵمانی بمانمرێنە، خزمەتکارەکانی فیرعەون وتیان: ئایا واز لە موسا دێنی خراپە لە زەویدا بکاو واز لە خواکەت بهێنێ؟
فیرعەونو دەستو پێوەندەکانی بریاری ئەوەیاندا کە نەهێڵن بە ئازادی بجوڵێتەوە لە ترسی ئەوەی واز لە دینی فیرعەون نەهێنن، وەپیاوانیان بکوژێو دەست بگرێ بەسەر ئافرەتاندا.
موسا داوای لە بروادارا کرد کە ئارام بگرن پشت ببەستن بەخوا وەبەڵێنی سەرکەوتنی پێدان.
تا دوایی خوای گەورە وەحی بۆ موسا نارد کە لەگەڵ بەندەکانم برۆن بەدەریاداو ترسی ئەوەتان نەبێت کە دەستگیر بکرێن یا بخنکێن، وەفیرعەون بەخۆیو سەربازەوە شوێنیان کەوتو لەلای ئاوەکە پێیان گەیشتن موساو باوەڕدارانیش چوونە ناو دەریاوەو فیرعەونو سەربازەکانی دوایان کەوتن، خوای بالاَ دەستیش موساو بروادارانی رزگار کردو فیرعەونو سەربازەکانیشی خنکان لە ئاوەکەدا.

«پەندو ئامۆژگاری»

١) لەم چیرۆکەدا ئامارژەیەك هەیە بۆ دەسەڵاتو توانای خوا، ئەمەش لە دوو بەڵگەدا:

<u>یەکەم:</u> بوونی گۆچانەکە بەمارێك کە گیانو ژیانی تێدا بوو لای کێوی طور وەلە کۆشکی فیرعەون وە لەرۆژی جەژنیشدا (زینەت).
<u>دووەم:</u> دەست خستنە ناو گیرفانەوەو دەرهێنانەوەی کە بە شێوەیەك وەك گڵۆپێکی رۆشن دەدرەوشێتەوە.

٢) چاك کردنی گەلان پاش تێك چوونیان:

ئەو گەلەی کە لە ناو زۆرداریدا پەروەردە دەبن وەبەجەورو ستەم رەفتاریان لەگەڵ دەکرێ لەلایەن دەسەڵاتدارو حوکمرانەکانیەوە رەوشتیان تێك دەدات، وەدەروونی زەلیلو ژێر دەستە دەکات، وەئەگەر ماوەیەکی زۆری بەسەردا بروا ئەم رەوشتانە دەبنە شتێکی سروشتی، حاڵی نەوەکانی ئیسرائیل ئاوا بو، جەوری فیرعەون فیترەتی تێك دابوون کاتێ موسا هات داوای جیهادو چوونە ناو زەوی پیرۆزەوەی کرد، دڵو دەروونە لاوازەکەیان نەیتوانی گوێڕایەڵی بکات بۆ جیهاد، ئەمەیە پەروەردەی خوایی، دەبێ پەروەردە بن لە چۆڵەوانیدا تاهێزو توانایان تیا دروست بکا تا بتوانن بچنە ناو زەوی پیرۆزەوە.

٣) پاشەڕۆژی کوفرو ستەم:

کاتێ ئینسان ئەو هەموو شەڕو شۆڕو وێرانکارییە دەبینێ دەپرسێ کە هۆی هەموو ئەمانە چییە، وەلامێکی وای دەست ناکەوێ کە دڵی ئاو بخواتەوە، وەسەر دەکێشێ بۆ ڕەش بینی وەسەیر کردنی ژیان بەچاویلکەی ڕەش کە بەختەوەریو دڵشادی تێدا نییە، قورئان لە چەند شوێنێکدا وەلامی هۆی ئەم سزاو ناڕەحەتیەی تووشی ئینسان دەبێ دەداتەوە، بەتایبەتی لە چیرۆکی موسادا وەبۆمانی روون دەکاتەوە کە لە هۆیەکانی بێ باوەڕیو ستەمکاریو تاوانبارییە «وتلك القرى اهلكناهم لما ظلموا» ال‌عمران-٥٦-.

٤) خۆگری بیرو باوەڕ:

بیرو باوەڕ ئەگەر لە دڵدا دروست بوو هەرچی هێزی ماددی هەیە ناتوانێ بیلەرزێنێ کاتێ فیرعەون هەڕەشەی کوشتنی لێ کردن وەلامی ئەوان ئەوە بوو: «قالوا انا الى ربنا منقلبون» الاعراف-١٢٥- واتە: ئێمە بۆ لای خوای خۆمان دەگەڕێینەوە، ئەم بیرو باوەڕە ستەمو زۆرداریيان لا ئاسان دەکات، چونکە ئینسان گەڕانەوەی بۆ لای خوایە زوو بێ یا درەنگ وەگرنگ نییە زووش بگەن.

زووش پێی بگەن ئەگەر ئەوە ئیرادەی خوا بێو ڕەزامەندی ئەویان دەست کەوێت، لە خوا دەپاڕانەوە کە ئارامیو خۆگرییان پێ بداو بەموسڵمانی بیان مرێنێ، دوعای ئەم ساحیرانە ئەوە دەگەیەنێ کە ئەوان ئامادەن ناڕەحەتیو ئازاری بەردەوام بکێشن لە پێناوی باوەڕەکەیاندا، بۆیە قورئان ئاگادارمان دەکاتەوە کە باوەڕمان تەنها رووکەشو لاواز نەبێ بەشێوەیەك خۆی نەگرێ لە بەردەم رۆژگاردا «ومن الناس من يعبد الله على حرف فأن اصابه خير اطمأن به....» الحج-١١- واتە: کەسانی واهەیە کە خوا بەشێوەیەك دەپەرستێ کە هیچ دامەزراوییەکی تیا نییە، ئەگەر خێر رووی تێ بکا پێی دڵخۆشو بەختەوەر دەبێ، بەلام ئەگەر ناخۆشی روی تێکرد واز لە دینەکەی دێنێ.

٥) سەرکەوتنی هەق بەسەر ناهەقدا:

بەشێوەیەك کە ناهەق هەرچەند خۆی بەزل بزانێو پشتو پەنای هەبێ هەر دەبێ لە بەردەم هەقدا بڕوخێو ژێر بکەوێ، ئەگەر شوێن کەوتوانی هەق بەڕاستی خۆیان یەکلا بکەنەوە بۆ پەروەردگاریان بۆ گەیاندنی پەیامەکەی، بۆیە ئەم ساحیرانە کە سیحریان دەکرد وەچاو بەستی خەڵکیان دەکرد نەیانزانی کە خوا پشتگیری موسا دەکا بەبەڵگەیەکی زۆر بەهێزتر لە سیحرەکەیان، ئەمەش نمونەیەکی بەیەك گەیشتنی هەقە لەگەڵ ناهەقدا کە خۆی نەگرت کە قورئان بۆمانی دەگێڕێتەوە.

ساحیرەکان خۆیان دەیانزانی ئەوەی ئەوانی لە سەرن ناهەقە وەزانیان ئەوەی موسای لەسەرە ئەوە راستە بۆیە یەکەم کەسی ئەوان باوەڕیان پێ هێنا.

٦) رزگار بوونی بڕواداران:

کاتێ خوا فەرمانی بەموسا کرد کە لە میصر دەرچن ، وەفیرعەون‌و سەربازەکانی شوێنیان کەوتن بەمەبەستی لەناو بردنیان ، لای ئاوەکە پێیان گەیشت هاوەڵانی موسا سەیری دواوەیان کرد بینی‌یان وادەستگیر کران‌و دەریاش لە پێشیانەوەیە ، وایان زانی لەناو چونیان نزیکە بەڵام موسا دامەزراو بووو نەترسا وتی : «ان معي ربي سيهدين» الشعراء-٦٢- من خوام لەگەڵدایە ئەو رزگارمان دەکات .

٧) خۆ رازاندنەوە بەوتەی شیرین:

خوا فەرمانی پێیان کرد کە بەنەرم‌و نیانی پەیامی خوا بگەیەنن بەفیرعەون ، چونکە فەرمان بەچاکەو رێگری لە خراپە ئەگەر وتەی شیرینی لەگەڵدا بێ ئەوە زیاتر کاریگەرە لە دەرونی کەسی بەرامبەردا .

٨) باوەڕ هێنان لە رێگەی عەقڵەوە:

لەم چیرۆکەدا بەڵگەی تێدایە لەسەر بوونی خوا ، بینیمان چۆن موسا چوو بۆ لای فیرعەون ، بانگی کرد بۆ باوەڕ هێنان بەخوا لەرێگەی عەقڵەوە بەسەرنج دانی ئەو شتانەی لە سروشتدا هەیە .

٩) ئازادی گەلان:

لەم چیرۆکەدا وادەردەکەوێ کە هەموو گەلێ بۆی هەیە خۆی رزگار بکات «ونريد ان نمن على الذين استضعفوا في الارض ونجعلهم ائمة ونجعلهم الوارثين» القصص-٥- هیچ گەلێك بۆی نی‌یە خۆی بسەپێنێ بەسەر گەلێکی تردا ، ئەگەر کردی ئەوە خوا یارمەتی لاوازو کەم دەستەکان دەدات وەسەریان دەخاو رزگاریان دەکات .
وەزۆر بەڵگەشمان بۆ ئەمە هەیە کە خوا چۆن ستەم لێکراوانی سەرخستووە .
نزیکترین بەڵگەش سەرکەوتنی گەلی ئەفغانی بوو ئەم گەلە رەش‌و رووتە سەرکەوت بەسەر روسیای زلهێزدا .

وانەی هەشتەم:

چیرۆکو بەسەرهاتی گوێ درێژەکەی عوزێر (سەلامی خوای لەسەر بێت):

ئەمە چیرۆکی پیاوێکە خوای گەورە مراندویەتی وە لەگەڵیدا کەرەکەشی مراندوە بۆ ماوەی سەد ساڵ، پاشان زیندووی کردۆتەوە.

لەکوێ ئەمە رووی‌داوە؟ وەکەی؟

خوای گەورە بۆمانی دەگێرێتەوە کە (عوزەیر) (سەلامی خوای لەسەر بێت) رۆژێ لە رۆژان لە دێیەکەوە چوە دەرەوەو سواری کەرەکەی بوو وەخواردنو خواردنەوەکەی هەڵگرت لەگەڵ خۆیدا، بەرەو دێیەکی تر رۆیشت، وەلە رێگاکەیدا بەسەر دێیەکدا رۆیشت کە وێرانو کاول بوو بوو، هیچ شوێنەوارێکی ژیانی تیا دیار نەما بوو، ماڵەکانی روخێنرا بوو، وەدارەکانی وشك بوو بوو، وەخەڵکی دێیەکەش مردبوون، وەگیاندارانیش لەگەڵیاندا مردبوون، وەهیچ شتێکیان نەمابۆوە، ئێسقانەکانیان نەبێ!

وەلەو دێیەدا گوێت لە جوڵەو دەنگی هیچ نەدەبوو، دەنگی با نەبێت!

(عوزەیر) لە کەرەکەی دابەزی، وەخواردنو خواردنەوەکەی لە بەردەمیاندا دانا، پاشان رۆیشت سەرنجی تابلۆی مردنو بێدەنگی بدات لەو دێیەدا، پاشان پرسیاری لە خۆی کرد، خەڵکی ئەم دێیە مردوون وەگیاندارەکانیشیان مردوون، وەبوون بە ئێسقانی هاڕراوو تێك شکاو، وەخوای گەورەش لە رۆژی قیامەتدا زیندوویان دەکاتەوە، بەلام چۆن زیندوویان دەکاتەوە؟ چۆن ئەم ئێسقانانە بەگۆشت دادەپۆشێت، چۆن ژیانی بەبەردا دەکاتەوە؟ تا هەموو مرۆڤو هەموو ئاژەڵێ وەك پێش مردنی لێ دێتەوە چۆن ئەمە روو دەدات؟ چۆن خوای گەورە ئەمە زیندوو دەکاتەوە پاش مردنی.

خوای گەورەش ویستی توانای خۆی لە زیندوو کردنەوەی مردواندا نیشانی (عوزەیر) بدات لەو دێیەدا، عوزەیرو کەرەکەی مردن، وەنەگەڕانەوە بۆ لای کەسەکانی درێژەی کێشا، ئیتر لە دێیەکەیان دەرچوون تابگەڕێن بەشوێنیدا، وەلەدێکانی دەورو بەریان پرسیاریان لە بارەیەوە کرد، وەپرسیاریان لە کاروانیەکان کرد کە دەهاتن بەو ناوەدا، بەلام کەس نەیدەزانی (عوزەیر) لە کوێیە.

عوزەیر ون بوو هیچ شوێنەوارێکیشی دوای خۆی بەجێ نەهێشتبوو، تا کەسو کاری لە گەڕانەوەی نائومێد ببن، هەندێکیان بە هەندێکیان دەوت عوزەیر مردووە، بەڵێ عوزەیر مردووە، وەکەرەکەشی مردووە، وەکەس نازانێت کە ئەوان وا لەو دێیە کاول بووەدان...

پاش سەد ساڵ خوای گەورە گیانی بەبەر عوزەیردا کردەوە، وەلە جێگاکەی خۆی زیندووی کردەوە، وەپرسیاری لێ کرد «کم لبثت»؟ واتە: چەند رۆژت بەسەردا تێ پەڕیوەلەم دێیەدا؟ عوزەیر وای زانی کە خەوتبوو وتی: «لبثت یوماً او بعض یوم» رۆژێك یا هەندێکی رۆژێك ماومەتەوە خوای گەورە پێی فەرموو: «بَل لبثت مائة عام» نەخێر تۆ سەد ساڵ لێرە ماویتەوە، چی من سەد ساڵە من ئالەم دێیەدام؟

بەڵێ ئەی عوزەیر. تۆ مردبووی خوا زیندووی کردویتەوە، ئایا رۆژێ لە رۆژان پرسیارت لە خۆت نەکردووە «اني يحي هذه الله بَعْدَ مَوْتِهَا» چۆن خوا ئەمانە پاش

مردنیان زیندوو دەكاتەوە؟ وەخوای گەورە بۆ ئەوەی وەلامی پرسیارەكەت بداتەوە سێ بەڵگەو نیشانەت نیشان دەدات:
یەكەم: خوای گەورە تۆی مراندووە بۆ ماوەی سەد ساڵ پاشان زیندووی كردویتەوە.
دووەم: سەیری خواردنەو خواردنەوەكەت بكە كە لەگەڵ خۆتدا هەڵت گرتبوو لە دێیكەتەوە پێش سەد ساڵ، دێك نەچووە، وەكەرووی لێ نەداوە وەتامەكەی نەگۆڕاوەو رەنگو بۆنەكەشی هەروەك خۆیەتی، ئایا چ تواناو دەسەلاتێكە ئەوەی كە ئەم خواردنەی پاراستووە.
سێیەم: سەیری كەرەكەت بكە كە بووە بەئێسقانی تێك شكاو ورد بووە كە هیچ ژیانی تیا نییە، بەلام ئەوەتا ئێستا دەستی كردووە بەجولانو هەموو ئێسقانێ دەچێتەوە جێگەی خۆی لە لەشی كەرەكەدا سەیری كەرەكەت بكە كە بووە بەهەیكەلێك لە ئێسقان وە ئەوەتا گۆشت دایدەپۆشێ تا ببێتەوە بەكەرێكی رێكو پێك، كە خوای گەورە گیانی بە بەردا كردووە...
پاش ئەوەی عوزەیر هەرسێ بەڵگەو نیشانەكەی دیو وتی: «أعلم ان الله علی شیء قدیر» دەزانم كە خوای گەورە بەسەر هەموو شتێكدا بەتوانایە.
ئەوەی كە سەد ساڵ مراندی پاشان زیندووی كردەوە، وەئەوەی بەگۆشت ئێسقانی كەرەكەی داپۆشیو گیانی بەبەردا كردەوە، وەئەوەی خواردنو خواردنەوەكەی پاراست بۆ ئەو هەموو كاتە دوورو درێژە ئەوەی ئەم هەموو موعجیزانەی نیشانی عوزەیردا بەتوانایە لە زیندوو كردنەوەی مردوان لە رۆژی قیامەت.
عوزەیر سواری كەرەكەی بووەو گەڕایەوە بۆ دێكەی سەد ساڵ تێپەڕیوە، هەموو شتێ لە دێیەكەیدا گۆڕاوە خەڵكەكەی ماڵەكانیو دارەكانی، وەكەس نەیدەناسییەوە بێجگە لە پیرەژنێ نەبێ لە خەڵكی ماڵەكەی چاوی كوێر بوو بوو، كاتێ لە دەرگایدا پرسیاری لێ كرد: تۆ كێی؟
وتی من (عوزەیرم) پیرێژن وتی: پاكو بێگەردی بۆ خوا، عوزەیر پێشی سەد ساڵ چۆتە دەرو نەگەڕاوەتەوە، وتی: من عوزەیرم.
وتی: عوزەیر پیاوێكی لە خوا ترسو پیاو چاك بوو دوعای قبوڵ بوو ئەگەر تۆ دوعام بۆ بكەی لای خوا چاوم بۆ بگێڕێتەوەو سەیرت بكەم دەتناسمەوە، عوزەیر دوعای بۆ كرد خوای گەورە چاوی بۆ گێڕایەوە كاتێ بینی وتی: پاكو بێگەردی بۆ خوا تۆ عوزەیری.

«پەندو ئامۆژگاری»

١) دەسەلاتو توانای خوای گەورە لە زیندوو كردنەوەی مردواندا، ئەوەتە عوزەیرو كەرەكەی ماوەی سەد ساڵ مراند، پاشان زیندووی كردەوە.
٢) هەروەها توانای خوای گەورەو حیكمەتی دەردەكەوێ لە پاراستنی خواردنو خواردنەوەكەی عوزەیر، لە كەرو كردنو تێك چوونو بۆن كردن سەد ساڵی تەواو.
٣) خوای گەورە هەموو مردوان زیندوو دەكاتەوە لە رۆژی قیامەتدا، وەلە سەر كردەوەكانیان موحاسەبەیان دەكاتو كردەوەكانیان نیشان دەدرێتەوەو هەمووی لە كتێبێكدا نوسراوە كە دەبینین دەڵێن: «مالهذا الكتاب لایغادر صغیرة ولا كبیرة الا احصاها» ئەوە ئەم كتێبە چییە خۆ هیچ گەورەو بچوكێكی بیر نەكردووە..

وانەی نۆیەم:

چیرۆكو بەسەرهاتی سەگ لەگەڵ هاوەڵانی ناو ئەشكەوتەكە (اصحاب الكهف):

ئەم سەگە بۆ ماوەی (٣٠٩) ساڵ بە خەوتوویی مایەوە! بەڕاستی هەواڵێكی سەیرە، ئایا وانییە؟ بەڵام هەواڵێكی راستە، باوەڕمان بەوەیە كە ڕاستە، چونكە لە قورئانی پیرۆزدایە، وەهەر شتێكیش لە قورئاندا بێت راستەو گومانی تێدا نییە، چونكە قسەی خوای گەورەو بێ هاوەڵە.

ئەم سەگە سەگی خەوتووە نەمرەكانە ئەو كۆمەڵە گەنجەی باوەڕیان بەپەروەردگاریان هێنا، وەلە قەومەكەیان دوور كەوتنەوە كە بتیان دەپەرست، وەلە شار دەرچوونو پەنایان بردە بەر ئەشكەوتێ لە یەكێ لە شاخەكان، وەداوایان لە خوای گەورە كرد كە لەسەر رێگەی راست دامەزراویان بكات.

بۆچی ئەم كۆمەڵە گەنجە چاكخوازانە لە شار چوونە دەر؟؟؟

با گوێ بگرین بو چیرۆكەكە لە سەرەتاوە:

لەو شارەدا پاشاو خەڵكەكە بتیان دەپەرست، چەند پەیكەرێكی دروست كراو لە بەرد كە لە پەرستگاكەدا دانرا بوون، خەڵكی شارەكە كڕنووشیان بۆ دەبردن، وەقوربانییان بۆ سەر دەبرین، وەداوایان لێ دەكردن كە رزقو رۆزییان پێ ببەخشن، وەزەرەرو زیانیان لێ دوور بخەنەوە، وەسەریان بخەن بەسەر دوژمنەكانیاندا.

لەم شارەدا ئەم كۆمەڵە گەنجە دەژیان، رۆژێ لە رۆژان پاشا لە مەراسیمێكی گەورەدا كە سەربازەكانیو دارو دەستەكەی بەچوار دەورەوە بوون، ئامادە بوو، پاشا هاتە ناو پەرستگاكەوە بەرامبەر بتەكان وەستاو كڕنوشی برد، هەموو خەڵكەكەش بەدوایدا كڕنووشیان برد، بێجگە لە گەنجێ بەپێوە مایەوە كڕنووشی نەبرد، هەندێ گەنج بینییان كە كڕنوشی نەبرد، بەڵام پاشا نەیبینی!

پاشا سواری كەژاوەكەی بوو، وەگەڕایەوە بۆ كۆشكەكەی، وەئەو كۆمەڵە گەنجە لەو گەنجەی كڕنووشی نەبرد بۆ بتەكان چوونە پێشەوە، لێیان پرسی:

بۆچی كڕنووشت نەبرد وەكو ئەو خەڵكە كڕنووشیان برد.

گەنجەكە وتی: چۆن كڕنووش بۆ چەند پەیكەرێ دەبەم كە نابینن‌و نابیستن‌و قسە ناكەن؟ كە سوودو زیانیان نییە وەهیچ وەرناگرن‌و نابەخشن، وەتوانای زیندوو كردنەوەو مراندنیان نییە!

وتیان: ئایا باوەڕت بەخواكانی پاشا نییە؟

وتی: بەڵێ، من كاتێ دەڕۆمە دەرەوە بۆ دەشتو دەر بیر لە گەورەییو رێكی دروست كردنی ئاسمان‌و جوانی ئەستێرەكان دەكەمەوە، پرسیار لە خۆم دەكەم: كێ ئاسمانی دروست كردووە؟ كێ رۆژو مانگی دروست كردووە؟ وەكێ زەوی راخستووەو دارو درەختو دانەوێڵەی تیادا سەوز دەكات؟ وەكێ دروستی كردوم؟ وەكێ خەڵكی دروست كردووە؟ وەكێ پاشای دروست دروست كردووە؟ بەڕاستی بتەكان ئەو بەردە كەڕو كوێرانە ناتوانن هیچ شتێك دروست بكەن، چونكە ئەگەر توانای ئەوەیان

هەبوایە دەبوایە لە پێشا خۆیان هەموو سیفاتێکی باشیان تیا بوایە، ئەوان گەر خۆیان کوێر بن چۆن دەتوانن کەسێ دروست بکەن ببیستێ، بەڕاستی ئەم بوونەوەرە یەك خالقو پەروەردگاری هەیە، ئەویش (الله)یە، وەگەنجەکانیش باوەڕیان بەخوا هێناو چی تر بتەکانیان بەخوا نەدەزانی، وەوتیان: «ربنا رب السموات والارض لن ندعوا من دونه الها» پەروەردگاری ئێمە پەروەردگاری ئاسمانەکانو زەوییە، هەرگیز ئێمە جگە لەو پەرستراوێکی تر ناپەرستین.

وەیەکێ لە دانیشتوانی لای پاشا هەواڵی ئەو کۆمەڵە گەنجەی پێ وت کە باوەڕیان بەپەروەردگاریان هێنا بوو، وتی: ئەی پاشا، ئەوان خواکانی ئێمە ناپەرستن، بەڵکو خوایەکی تر دەپەرستن، دەڵێن ئەو ئێمەی دروست کردووەو پاشاشی دروست کردوە، خوای گەورە دەفەرموێ: «وربطنا على قلوبهم» ئێمە دڵمان بەهێز کردن بەشێوەیەك کە دامەزراو بوون لەسەر بیرو باوەڕەکەیان، پاش ئەوەی کۆبوونەوەکەیان کرد کە تیایدا بڕیاریاندا بت نەپەرستنو تەنها خوا بپەرستن بێ باكو بێ ترس، لەگەڵ پاشا ستەمکارەکەیان کە بت پەرست بوونو داوای بت پەرستی لێ دەکردن، ئەمان وتیان: پەروەردگاری ئێمە پەروەردگاری ئاسمانەکانو زەوییە، ئێمە جگە لەو کەسی دی ناپەرستین، ئەگەر ئێمە دان بنێین بەخوایەکی تر جگە لە خواو بە تەنها ئەو نەپەرستین بێ گومان ئەو کاتە شتێ دەڵێین کە دورە لە راستییەوە.

وەبێزاری خۆیان دەردەبڕی لە بیرو باوەڕی گەلەکەیانو دەیان وت: «هؤلاء قومنا اتخذوا من دونه آلهة» ئەمانە گەلی ئێمەن جگە لە خوا چەند خوایەکی تریان بۆ خۆیان هەڵبژاردووە دەی با بەڵگە بێننەوە لە سەریان کە شایەنی پەرستنن، ئەگینا دەبێتە بڕیاردانی شتی درۆ بۆ خوا وئایا کێ ستەمکارترە لەو کەسەی کە شتی درۆ هەڵدەبەستێ بەدەم خواوە، وەدەیان وت: کە ئێوە بەدڵو دەروون دوور کەوتوونەتەوە لەم گەلەو لە هەر شتێ کە ئەوان دەیپەرستن دەبێ بە لەشیش جیا ببنەوەو بڕۆن بۆ شوێنێکی تر کە بتوانن خوا پەرستی تێدا بکەن بەبێ ترس.

لەناو ئەمان دەرچنو پەنا بەرن بۆ ئەشکەوتێ تا خوای گەورە دەروی خێریان لێ بکاتەوە، خوا دەفەرموێ: ئەشکەوتەکەیان بەشێوەیەك بوو کە رۆژ هەڵدەهات لای دەدا بەدەستە راستداو تیشکەکەی لەو کۆمەڵە گەنجە نەدەکەوت کە لە ناوەڕاستی ئەشکەوتەکەدا خەویان لێ کەوتبوو، وەکاتێ رۆژ ئاوا دەبوو لای دەدا بەدەستە چەپدا وەتیشکی رۆژیان بەرنەدەکەوت چونکە خوا رێنموونی کرد بوون بۆ ئەشکەوتێ کە دەرگەکەی روو بەحەوتەوانەی بچووك بوو بەرەو لای سەرووی زەوی، دیارە ئەو کاتەش تیشکی خۆر بەر ناوەڕاستەکەی ناکەوێ نە لە کاتی هەڵهاتنیو نە لە کاتی ئاوا بوونیدا، بەڵام تیشکی بەر ئەم لاو لاکەی دەکەوت، ئەویش پێویستە بۆ پاكو خاوێنی ئاووهەوای ئەشکەوتەکە.

خۆ ئەگەر دەرگای ئەشکەوتەکە روو بەرۆژ هەڵات بوایە ئەو کاتە دوانزە مانگە تیشکی خۆر دەکەوتە ناو ئەشکەوتەکەوە لە کاتی هەڵهاتنیدا یا روو بەخۆرئاوا بوایە، هەموو ئێواران تیشکی خۆر دەکەوتە ناویەوە، وەئەگەر رووی لای خوارووی زەوی بوایە ئەو کاتە لە زستانو پایزدا خۆر دەیدا لەناو ئەشکەوتەکە.

بەم جۆرە خوای گەورە ئەم ئەشکەوتە نایابەی فەراهەم هێنا بۆ ئەم کۆمەڵە لاوە ئیماندارە، ئەمەش بەڵگەیە لەسەر زانینو حیکمەتی خوای کار بەجێ کە هەموو شتێ لە جێی خۆی دادەنێ.

هەر كەس خوا رێنمونی بكاو بیخاتە سەر رێگای راست تەنها ئەو لەسەر رێگەی راستەو گەیشتووە بە ئامانج ، وەهەركەس بەهۆی خراپی خۆیەوە خوا گومرای بكا كەس نی‌یە رێگەی نیشان بدات .

« وتحسبهم ایقاظاً وهم رقود » ئەگەر بیان بینی واگومان دەبەی كە بەخەبەرن لەبەر ئەوەی چاویان كراوەیەوەو نەنوقاوە ، یا لەبەر ئەوەی دەجولێن‌و ئەم دیوو ئەو دیو زۆر دەكەن لە كاتێكدا كە ئەوان خەوتوون .

وە لەو خەوە قورسەدا ئێمە ئەو خەوتوانە ئەم دیو ئەو دیویان پێ دەكەین ، بەلای راست‌و چەپدا ، لەبەر ئەوەی هەوای پاك بكەوێ لە لەشیان‌و زەوی كاری تێ نەكات ، هەرچەندە بۆ خوا ئاسانە بێ ئەم دیوو ئەو دیو كردن لەشیان بپارێزێ بەلاّم لەبەر هۆیەكە خۆی دەزانێ .

وەسەگەكەیان هەردوو دەستی بەدرێژی راكێشابوو بەسەر زەوی‌دا لە پەنای ئەشكەوتەكەو لە نزیك دەرگاكەوە بەشێوەی پاس كردن ، ئەگەر بچوویتایە بەسەریانەوە چاوت پێیان بكەوتایە بێ گومان رووت وەردەگێڕاو بەراكردن دوور دەكەوتیتەوەو دلّت پڕ دەبوو لە سام‌و ترس لە لایەنیانەوەو خۆت پێ نەدەگیرا ، لەبەر ئەو شێوەیەی باسمان كرد ، یا خوا هەیبەت‌و سامێكی وای پێ بەخشی بوون كەس نەوێرێ دەستیان پێ بگەیەنێ .

پاشان گەنجەكان لە خەوەكەیان خەبەریان بووەوەو پرسیاریان لە یەكتری دەكرد . چەند بەسەرماندا تێپەڕیووە لەوەتەی ئێمە لەم ئەشكەوتەداین ؟

یەكێكیان وتی : رۆژێك یا هەندێكی رۆژێ دەبێ ، یەكێكی تر وتی : ئێمە برسیمانە ، وەكەسی سێیەم وتی : بایەكێكمان بڕوا بۆ بازاڕ تا خواردنێكمان بۆ بكڕێ ، بەلاّم با زۆر وریا بێ تا كەس لە سەربازەكانی پاشا نەیبینێ چونكە پاشا ئەگەر پێیان بزانێ دەتان كوژێ ئەگەر پەشیمان نەبنەوە ، ئەگەر پەشیمانیش ببنەوە ئەوە دەبێ بگەڕێنەوە سەر بت پەرستی .

پاش ئەمە یەكێ لە گەنجەكان هاتە خوارەوە دەبینێ وارێگاكە شێوازو روخساری گۆڕاوە وەبەچەند شوێنێكدا دەڕۆیشت نەیدەزانی كوێیە ، پاشان كە چووە شارەكەوە بینی كە شەقام‌و مالّەكان‌و گەڕەكەكانی گۆڕاوە ، وەخەلّكی شارەكەی نەدەناسی‌یەوە بەلایەوە شتێكی سەیرو نایاب بوو ... ئایا ئەمە خەوە ؟ چی رووی داوە ؟ ئایا چۆتە شارێكی ترەوە شارەكەی خۆی نی‌یە ؟ یا دنیا لە ماوەی شەوو رۆژێكدا گۆڕاوە ؟ چووە ناو بازاڕو لە بەردەم فرۆشگایەكدا وەستا تا خواردنێ بكڕێ ، پارەكانی لە گیرفانی دەرهێناو دای بە خاوەن فرۆشگاكە ، كابرای فرۆشیاریش پارەكانی لە دەستی‌دا ئەم دیوو ئەو دیوو دەكرد وەبەسەر سوڕمانەوە سەیری دەكرد !

گەنجەكە پرسیاری لێ كرد : بۆ سەیری ئەو پارەیە دەكەی ؟

فرۆشیارەكە وتی : ئەم پارەیە كۆنە !

گەنجەكە وتی : كۆنە ! دوێنێ من خواردنم بەوێنەی ئەم پارەیە كڕیووە .

هەوالّەكە لە شاردا بلاّو بووەوە كە گەنجێ پارەی پێیە مێژووەكەی دەگەڕێتەوە بۆ (٣٠٠) سالّ لەمەو بەر ، بۆ سەردەمی پاشای ستەمكار كە بتی دەپەرست .

كاتێ پاشا ئەم هەوالّەی بیست وتی : ئەو گەنجەم بۆ بێنن .

گەنجەكە هات بۆ لای پاشا زۆرتر سەرسام بوو ، بینی پاشایەكی ترە ئەو پاشا زالّم‌و ستەمكارە نەبوو كەدەیناسی .

پاکو بێگەردی هەر بۆ خوایە، چی رووی داوە؟ ئایا رێگاکەی هەڵە کردووە؟
پاشا پرسیاری لێ کرد وەئاماژەشی بۆ پارەکان کرد: ئەمەت لە کوێ بوو؟
گەنجەکە وەڵامی دایەوە: ئەی پاشا ئەمە پارەی خۆمە وەمن خەڵکی ئەم شارەم، منو هاورێکانکم دوێنێ لە شار چووینە دەر، وەمنیان نارد خواردنیان بۆ بکرم.
پاشا وتی: هاوەڵەکانت لە کوێن؟
گەنجەکە وتی: ئەوان لە ئەشکەوتدان!
پاشا وتی: بمبە بۆ لایان.
گەنجەکە وتی: بۆچی ئایا دەتەوێ بیان کوژی؟
پاشا وتی: نەخێر ئەی گەنج، ئایا دەزانی ماوەی چەند بەسەر ئێوەدا تێپەڕیووە، لەوەتەی ئێوە لەو ئەشکەوتەدان زیاتر لە (٣٠٠) ساڵ بەسەرتاندا تێ پەڕیووە، ئێوە ئەو گەنجانەن کە باوەڕیان بەپەروەردگاری خۆیان هێنا بوو وەلە شار چو بوونە دەر لە ترسی پاشای ستەمکار کە بتی دەپەرست، ئەو پاشایە مردووە! وەخەڵکی شار باوەڕیان بەخوا هێناوە! وەژیانی خەڵکی گۆڕاوە! وەئێوە هەر لەو ئەشکەوتەدا خەوتوون!
پاشاو پیاوەکانی چوونە دەرەوە بۆ شاخەکە کاتێ نزیك بوونەوە لە ئەشکەوتەکە گەنجەکە بەپاشای وت: پاشا رێگەم بدە با بچم بۆ لای هاورێکانم تا هەواڵیان پێ بدەم کە خوا ئەو پاشا ستەمکارەی لە ناو بردوە، وەخەڵکی شارەکە باوەڕیان هێناوە، وەگەنجەکە چووە ناو ئەشکەوتەکەوە پاشاو پیاوەکانی لە دەرەوە زۆر چاوەڕوانی‌یان کرد کەس نەهاتە دەرەوە بۆ لایان، پاشان پاشا چووە ناو ئەشکەوتەکەو خەڵکەکەش بەدوایدا چوونە ژوورێ بینی‌یان گەنجەکان هەموویان مردوون، خوای گەورە مراندنی پاش ئەوەی لە ئەشکەوتەکەدا ئەو هەموو ساڵانە بەدووررو درێژ ی مانەوە.
یەك پرسیار ماوە: ژمارەی ئەو گەنجانە چەند بوون:
هەندێ خەڵك وتیان: سێ بوونو چوارەمیان سەگەکەیان بوو، هەندێکی تر دەڵێن: پێنج بوونو شەشەمیان سەگەکەیان بوو.
وەهەندێ دەڵێن: حەوت بوونو سەگەکەش هەشتەمیان بوو.
خوای گەورەش دەفەرموێ کە راستگۆ ترین وتە وتەی خوایە: «قل ربي اعلم بعدتهم ما يعلمهم الا قليل» بڵێ ئەی موحەمەد خوا زاناترە بەژمارەیان کەس ژمارەیان نازانێ جگە لە چەند کەسێکی کەم دەیزانن.

«پەندو ئامۆژگاری»

١- کاتێ گەنجەکان زانیان کە خوای گەورە خالیقو پەروەردگاری بوونەوەرو دروستکەری ئینسانە، وەخواکانی شار بەردێکی بێ گیانو کەڕو لاڵو کوێرن، باوەڕیان بەخوا هێنا، وەباوەڕیان بەخواکانی پاشا نەما، لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەمە زۆر ترسناك بوو بۆ سەر ژیانیان بەڵام بیرو باوەڕێکی راست کاتێ لە دڵی باوەڕداردا جێگیر دەبێ لە کەس ناترسێ جگە لە خوا.

٢- گەنجەکان لەو ئەشکەوتەدا زیاتر لە (٣٠٠) ساڵ خەوتن، وەلەم رووداوەدا چەند ئاماژەیەکی تیایە لەسەر دەسەڵاتی خوای گەورە:

<u>یەکەم:</u> ئەوان لەو ماوەیەدا خەوتبوون بەزیندوویی زیاتر لە سێ سەد ساڵ.

<u>دووەم:</u> ئەوان لەو ماوەیەدا هیچ خواردنو خواردنەوەیەکیان نەخوارد!

<u>سێیەم:</u> لاشەیان هیچ تێك نەچوو بەڵکو وەك خۆی مایەوە هەر بەگەنجیو بەبەهێزی مایەوە.

<u>چوارەم:</u> خوای گەورە لاشەی ئەوانی پاراست، هیچ جرو جانەوەرێك نەیخواردن، وەهیچ دڕندەیەك نزیکیان نەکەوت.

هەموو ئەمانە بەڵگەن لەسەر هێزو دەسەڵاتی خوای گەورەو بەڵگەن لەسەر ئەوەی کە خوا هەموو خەڵك زیندو دەکاتەوەو لە گۆڕەکانیان دێنە دەرەوە بۆ لێپرسینەوە لەسەر ئەو کردەوانەی کردویانە لە ژیانی دونیادا.. «فمن یعمل مثقال ذرة خیرا یره ومن یعمل مثقال ذرة شرا یره» الزلزلة.

٣- کاتێ خوای گەورە ڕێنمایی کردن بۆ ئەو ئەشکەوتە کە چەند سیفەتێکی وای تێدا بوو کە یارمەتی مانەوەیانی زیاتر دەدا وەك رووی دەرگاکەو گڵی ناو ئەشکەوتەکە، پاش شیتەڵ کردنو تاقی کردنەوەو لێکۆڵینەوەی خاکی ناو ئەشکەوتەکە دەرکەوت کەوا سروشتی مادەی کانزایی خاکی ئەو شوێنە پرشنگ کەم دەداتەوە کەوا یارمەتی پاراستنی لەش دەدا لە تێك چوونو بۆگەن کردن کەوا دەوری مۆمیا کردن (تحنیط) دەبینێ..

<u>سەرچاوەی چیرۆكو بەسەرهاتەگان:</u>

١- قصص الحیوان في القران الکریم ـ حامد حسین الفلاحي.
٢- قصص النبیین للاطفال ـ ابو الحسن الندوي.
٣- المعامل الخفیة ـ عبدالکریم عبدالله رفعت.
٤- مع الانبیاء في القران ـ عفیف عبدالفتاح طبارة.
٥- ریاض الصالحین ـ الامام النووي.
٦- النبوة والانبیاء ـ محمد علي الصابوني.

و) بەشی فەرموودەکانی پێغەمبەری خۆشەویستمان (صلی الله علیه وسلم):

١) قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم): (بني الاسلام على خمس شهادة ان لااله الاالله وان محمداً رسول الله واقام الصلاة وايتاء الزكاة والحج وصوم رمضان» رواه البخاري ومسلم..

واتە: (ئیسلام بنیات نراوەو دامەزراوە لەسەر پێنج شت: شایەتیدان لەسەر ئەوەی کە جگە لە (خوا) کەسی تر شایانی پەرستنو خوایەتی نی‌یە وەمحمد (صلى الله عليه وسلم) رەوانە کراوی خوایە.... وەراگرتنو بەجێ هێنانی نوێژ وەزەکاتدان وەحەج وەرۆژوو گرتنی رەمەزان..).

٢- (المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده) رواه البخاري ومسلم.

واتە: (موسڵمان ئەو کەسەیە کە موسڵمانان لە زمانو دەستی پارێزراوبن).

٣- (لايؤمن احدكم حتى يحب لاخيه مايحب لنفسه) رواه البخاري ومسلم.

واتە: (هیچ کەسێك لە ئێوە باوەڕی تەواو نابێت تا ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە بۆ براکەیشی پێی خۆش نەبێت).

٤- (لايؤمن احدكم حتى اكون احب اليه من ولده ووالده والناس اجمعين) رواه البخاري ومسلم واللفظ لمسلم.

واتە: (هیچ کەس لە ئێوە باوەڕی تەواو نابێت تاوەکو منی لەلا خۆشەویستتر نەبێت لە منداڵەکانی وە لە باوکیو هەموو خەڵکی تریش).

٥- (كفى بالمرء كذباً ان يحدث بكل ماسمع) رواه مسلم.

واتە: (ئەوەندە بەسە بۆ مرۆڤ درۆزن بێت، کە هەرچی بیست بیگێڕێتەوە).

٦- (المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضاً، و شبك بين اصابعه) رواه البخاري ومسلم.

واتە: (پێغەمبەری خوا پەنجەکانی خۆی لێك ئاڵاندووەوخستنیە ناو یەکەوەو فەرمووی باوەڕدار بۆ باوەڕدار وەك بەشەکانی بینا وەهان کە هەموو پارچەیەکی پارچەکانی تر بەهێز دەکات).

٧- (والله اني لاستغفر الله واتوب اليه في اليوم اكثر من سبعين مرة) رواه البخاري.

واتە: (سوێند بەخودا من بەش بەحاڵی خۆم رۆژی واهەیە زیاتر لە ٧٠ جار لە خودا دەپاڕێمەوەو داوای لێ خۆش بوونی لێ دەکەم).

٨- (من سره ان يبسط له في رزقه وان ينسأ له في اثره فليصل رحمه) رواه البخاري.

واتە: (هەر کەسێك حەز دەکات رزقو رۆزی زیاد بکرێتو ئەجەلی دوابخرێت تەمەنی درێژ بێت. باپەیوەندی خزمایەتی بەجێ بهێنێت).

٩- لە کاتی روو بەروو بوونەوە لەنێوان موسڵمانانو بێ باوەڕاندا ئەم دوعایە بخوێنە: (اللهم إنا نجعلك في نحورهم ونعوذ بك من شرورهم) رواه ابو داود وصححه الحاكم ووافقه الذهبي.

واتە: (ئەی خوایە تۆ دەکەین بەگژیانداو پەنا دەگرین بەتۆ لە شەڕو خراپەیان).

١٠- (نعمتان مغبون فيهما كثير من الناس الصحة والفراغ) رواه البخاري.
واته: (دوو نیعمەت هەن زۆربەی خەڵكی تێیدا زەرەمەند بوون لەش ساغی و بێ كاری).
١١- (ان الله يحب اذا عمل احدكم عملا ان يتقنه) ١٨٧٦ صحيح الجامع الصغير.
واته: (بێ گومان خوای گەورە پێی خۆشە كاتێك كە یەكێكتان كردەوەیەك دەكەن بەرێك و پێكی و بە وردە كاری ئەنجامی بدەن).
١٢- (من حسن اسلام المرء تركه مالا يعنيه) رواه الترمذي وقال حسن صحيح الجامع الصغير ٥٧٨٧.
واته: (لە جوانی ئیسلامی مرۆڤە واز هێنان لەو شتانەی كە پەیوەندی بەئەوەوە نییە).
١٣- (من كان يؤمن بالله واليوم الاخر فليكرم ضيفه) متفق عليه.
واته: (هەر كەسێك باوەڕی بەخوا و بەڕۆژی دوایی هەیە بارێزی میوانەكەی بگرێ).
١٤- (من كان يؤمن بالله واليوم الاخر فليقل خيرا او ليصمت) رواه البخاري ومسلم.
واته: (هەر كەسێك باوەڕی بەخوا و بەڕۆژی دوایی هەیە باچاكە بڵێت یان بێ دەنگ بێت).
١٥- (ان الله لاينظر الى اجسامكم ولا الى صوركم ولكن ينظر الى قلوبكم) رواه مسلم.
واته: (بێ گومان خوای گەورە سەیری لاشەو دیمەنتان ناكات بەڵكو سەیری ناو دڵ و دەروونتان دەكات).
١٦- (اللهم اعنى على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك) رواه ابو داود والنسائي.
واته: (ئەی خوایە گیان كۆمەكیم بكە لەسەر یادكردن و سوپاس كردن و چاك پەرستنت).
١٧- (يبعث كل عبد على مامات عليه) رواه مسلم.
واته: (لە رۆژی دواییدا هەموو بەندەیەك لەسەر ئەو شتە زیندوو دەكرێتەوە كە لە سەری مردووە)
١٨- (من صلى البردين دخل الجنة) متفق عليه.
واته: (هەر كەسێك نوێژی بەیانی و عەسر بكات دەچێتە بەهەشتەوە).
١٩- (سباب المسلم فسوق وقتاله كفر) متفق عليه.
واته: (جنێودان بە موسڵمانان لە دین دەرچوونە شەڕ لەگەڵ كردنی كوفرە).
٢٠- (ليس الشديد بالصرعة انما الشديد الذي يملك نفسه عند الغضب) متفق عليه.
واته: (ئازایەتی بریتی نییە لە پشتدانی خەڵكی لە زەوی، بەڵكو ئازا ئەو كەسەیە كە خۆی دەگرێت و هەڵناچێت لە كاتی توورە بووندا).

ز) بەشی بەسەرهاتو ژیانی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)

وانەی یەکەم: -

بانگەوازی نهێنی:

بانگەواز کردنی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بۆ باوەڕ هێنانو موسڵمان بوون لە سەرەتاوە بەشێوەیەکی نهێنی بوو ئەویش ئەوە بوو کە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) وەلأمی فەرموودەکەی خوای گەورەی دایەوە کە دەفەرموێت : « یاایها المدثر قم فأنذر » واتە ئەی ئەو کەسەی خۆت پێچاوەتەوە هەستەوخەڵکی هوشیار بکەرەوەو بیانترسێنە ، ئەنجا ئەویش هەستاکەسو کارو خزمو دۆستانی بانگ کرد بۆ لای ئایینی ئیسلام .

لە سەرەتادا پێغەمبەری خوا ئەمەی ئاشکرا نەکرد ، دەست بەجێ ئەمەش لەبەر ترسی گیانی خۆی نەبوو لە بێ باوەڕان ، بەڵکو لەبەر خاتری پاراستنی ئایینەکەی بوو کە خوای گەورە فەرمانی پێدا بو کە بیگەێنێتە هەموو خەڵکیو بلأوی بکاتەوە بەسەر زەویدا .

بۆیە پێویست بوو لە سەرەتادا بەنهێنی کار بکات تاشوێن پێی خۆی بکاتەوە ، پاشان وردە وردە وەلأمی بانگەوازەکەی درایەوە ، کە یەکەم کەس باوەڕی پێ هێنا لە ئافرەتان (خەدیجە)ی خێزانی بوو ، وە لە پیاوان هاوڕێو هاودەمی (ابوبکری صدیق) بوو ، وە لەمنالأن ئامۆزاکەی (علي کوڕی ابی طالب) بوو ، وە لە کۆیلەو بەندەکان (زەیدی کوڕی حارثە) بوو .

بەم شێوەیە ژمارەی موسڵمانان لە زیاد بووندا بوو تا ژمارەیان گەیشە ٣٠ کەس ، ئەنجا پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ماڵی (ئەرقەمی کوڕی ئەبی ئەرقەمی مەخزومی) هەڵبژارد تاوەکو لەو ماڵەدا هاوەڵەکانی شارەزا بکات لە قورئانو ئاینی ئیسلام .

بەم شێوەیە بانگەواز بەردەوام بوو بۆ ماوەی ٣ ساڵ ، لەم ماوەدا زۆرێك لە زاناو هۆشمەندەکانی عەرەب باوەڕیان هێناو موسڵمان بوون ، کاتێك کە بینی‌یان ئاینی ئیسلام ئایینی داد پەروەریو برایەتیو سەربەستی‌یە . .

پرسیارەکان:

١- ئەو ئایەتە پیرۆزە چی بوو کە داوای لە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) کرد کە بانگەواز بکات ؟

٢- کێ بوو یەکەم کەس موسڵمان بوو ؟ لە پیاوانو لە ئافرەتانو لە منالأنو لە کۆیلەدا ؟

٣- سەرەتا بانگەوازی ئیسلام چۆن بوو ؟

وانەی دووەم:

ئاشكرا كردنی بانگەواز:

ماوەی سێ ساڵ موسڵمانان بەنهێنی بانگەوازیان دەكرد ، بۆ ئەم مەبەستە لە ماڵی (ئەرقەمی كوری ئەبی ئەرقەم) كۆدەبوونەوە ، كە پیاوێكی قورەیشی خاوەن دەسەڵات بوو ، موسڵمان بوو ، پاشان پەروەردگار فەرمانی كرد كە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بەئاشكرا بانگەواز بكات ، وەفەرموی : « فاصدع بما تؤمر وأعرض عن المشركین » الحج-٩٤- واتە : ئاشكرای بكە ئەو فەرمانەی پێت دراوەو گوێ مەدە بەهاوبەش پەیداكەران .

پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) وەڵامی پەروەردگاری دایەوە وەدەستی كرد بەبانگەواز كردن بەئاشكراو خزمە نزیكەكانی خۆی بانگ كرد لەنزیك گردی (صەفا)و داوای لێ كردن كە واز لە بت پەرستی بهێنن وەخوای پەروەردگار بپەرستن ، وەئاگاداری كردن كە من درۆتان لەگەڵ ناكەمو سوودی ئێوەم دەوێت ، لەو كاتەدا (ئەبو لەهەب) بەتوورەیی وتی : لەناوچی محمد بۆ ئەمە كۆت كردینەوە ؟ خوای گەورەش ئەم سورەتە پیرۆزەی نارده خوارەوە سەبارەت بەئەبو لەهەبو ئومو جەمیلی خێزانی : «تبت یدا ابي لهب وتب.......» المسد ، واتە : لەناوچی ئەبو لەهەب .

دوای ئەوە بانگەواز بۆ ماوەی دەساڵ بەئاشكرا لە مەككەدا بەردەوام بوو ، لەو ماوەیەدا موسڵمانەكان تووشی ئازارو ئەشكەنجەو شەقێكی زۆر بوون وەكو لە داهاتوودا باسی دەكەین .

پرسیارەكان:

١- بانگەوازی ئیسلام ماوەی چەند ساڵ بەنهێنی بوو ؟
٢- ئەو ئایەتە پیرۆزە كامەیە كە داوای ئاشكرا كردنی بانگەواز دەكات ؟
٣- موسڵمانەكان لە كوێ بەنهێنی كۆدەبوونەوە ؟
٤- چۆن پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بانگەوازی ئاشكرا كرد ؟ وەخوای پەروەردگار چی نارد سەبارەت بە ئەبو لەهەبو خێزانەكەی ؟
٥- پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لە پێشدا كێی بانگ كرد بۆ ئیسلام ؟ وەچی پێ وتن ؟

وانەی سێیەم:

ئارامگری پێغەمبەرو یارەکانی لەسەر ئازاری بێ باوەڕەکان لە پێناوی ئیسلامدا:

هیچ جۆرە ئازارو ئەشکەنجەیەك نەما کە موسڵمانان تووشی نەهاتبن بەدەستی بێ باوەڕەکانی مەککە، وەگاڵتەیان بە پێغەمبەری خۆشەویست دەکرد، پێیان دەوت: شێت بووە، جادوگەرە، شاعیرە..... هتد.

وەخەڵکیان ئاگادار دەکرد کە نابێ شوێنی بکەون، وەدڕکیان لەسەر ڕێگاکەی دادەنا، یاخود لە کاتی نوێژدا پیسایی‌یان دەکرد بەسەری‌دا، یاخود هێرشیان دەبردە سەر کە زۆبەی جار ئەبو طالیبی مامی پارێزگاری دەکرد.

وەبەهەمان شێوە سزای ئەو کوێلانەیان دەدا کە موسڵمان بوون، لە کاتی نیوەڕۆدا لەسەر لمی بیابان دەیانبەستنەوەو بەردی قورسیان دەخستە سەر سکیان بەقامچی لێیان دەدان یاخود بەئاگر داخیان دەکردن، موسڵمانەکان (قوتابیەکانی پێغەمبەر، هەڵگرانی پەیامی خوا زۆر ئازایانەو دلێرانە خۆیان دەگرت بەرامبەر ئەم ئازارو ستەمەی لە لایەن قوڕەیشی‌یەکانەوە تووشیان دەبوو، چونکە پێغەمبەری خوا مژدەی بەهەشتی پێ دەدانو داوای لێ دەکردن کە ئارام بگرن.

لەو موسڵمانانەی کە تووشی سزا بوون (بیلال کوڕی رەباح، عەمماری کوڕی یاسر، سومەییەی دایکی عەممار،.....) زۆر کەسانی تر رەزای خوایان لێ بێت.

دایكو باوکی عەممار لەژێر ئازارو ئەشکەنجەدا شەهید بوونو گیانیان بەخشی، وەبوونە یەکەم شەهید لە ئیسلامدا.

پرسیارەکان:

١- کێ بوو پێغەمبەری خۆشەویستی دەپاراست لە ئازاری بێ باوەڕەکان؟
٢- بێ باوەڕەکان چۆن دژایەتی پێغەمبەریان دەکرد؟
٣- بێ باوەڕەکان چیان لە کۆیلەکانیان دەکرد کاتێك موسڵمان دەبوون؟
٤- موسڵمانەکان چۆن روو بەڕووی بێ باوەڕەکان دەبوونەوە؟
٥- پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) چۆن دڵخۆشی موسڵمانەکانی دەدایەوە؟

وانەی چوارەم:

کوچی کۆمەڵێک لە موسڵمانەکان بۆ حەبەشە:

بەمەبەستی گەیاندنی ئیسلام بەناوچەکانی ترو دوور کەوتنەوە لە ئازاری بێ باوەڕەکانی مەککە، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) داوای لە موسڵمانەکان کرد کە کۆچ بکەن بۆ حەبەشە.

حەبەشە دەکەوێتە کیشوەری ئەفریقا، دەکەوێتە سەر دەریای سوور بەرامبەر یەمەن. موسڵمانەکان کۆچیان کرد بۆ حەبەشە چونکە پاشای حەبەشە (نەجاشی) داد ڕوەرو بەبەزەیی بوو، وەلەسەر ئایینی حەزرەتی عیسا بوو.

کۆچی موسڵمانەکان بۆ حەبەشە بەنهێنی بوو، تا قورەیشیەکان پێیان نەزانن، ژمارەیان دە پیاوو چوار ئافرەت بوون، لە ڕێگای دەریاوە بەکەشتییەك گەیشتنە حەبەشە لە ساڵی پێنجەمی هاتنی ئیسلام بۆ سەر زەوی، دوای ماوەیەك کۆمەڵێکی تری موسڵمانان پەیوەندییان پێوە کردن تاژمارەیان گەیشتە ١٠٠ کەس لە پیاوو ئافرەتو منداڵ، نەجاشی زۆر ڕێزی لێ گرتن وەجێگای کردنەوە بڕیاری پاراستنی موسڵمانەکانیدا.

کاتێك قورەیشیەکان زانییان کە موسڵمانەکان پەنایان بۆ نەجاشی بردووە، زۆر تووڕە بوونو وەفدێکیان نارد بۆ لای نەجاشی دیارییەکی باشیان بۆ نارد داوای گەڕانەوەی موسڵمانەکانیان کرد، وتیان: ئەمانە لە فەرمانی قورەیش دەرچوون، وەئاینێکی تازەیان هێناوە کە نەئێمەو نەئێوە نایزانین چییەو لە کوێوە هاتووە، بەڵام هەوڵەکەیان بێ سوود بوو چونکە نەجاشی پرسیاری لە موسڵمانەکان کرد لە بارەی ئەو ئایینە تازەی کە هێناویانە، موسڵمانەکان ڕاستییان بۆ ڕوون کردەوە، ئەویش باوەڕی پێ کردنو زیاتر ڕێزی لێ گرتنو قورەیشیەکانیش بەسەر شۆڕی گەڕانەوە.

پرسیارەکان:

١. موسڵمانەکان یەکەم جار کۆچیان کرد بۆ کوێ؟
٢. موسڵمانەکان چۆن کۆچیان کرد؟
٣. بۆچی موسڵمانەکان ئەو شوێنەیان هەڵبژارد؟
٤. کاتێك کە قورەیشیەکان زانیان کە موسڵمانەکان کۆچیان کرد؟ چی یان کرد؟
٥. بۆچی نەجاشی وەڵامی قورەیشیەکانی نەدایەوە؟

وانەی پێنجەم:

ئابڵوقەی بێ باوەڕەکانی قورەیش بۆ سەر پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)و یارەکانی:

ویستی خوا وابو کە ژمارەی موسڵمانەکان ڕۆژ بەڕۆژ لە زیاد بووندا بوو، هەرچەندە قورەیشی‌یەکان بەر هەڵستی‌یان دەکرد، زۆر کەسانی ناودارو ناسراو هاتنە ناو ریزی موسڵمانەکانەوە، لەوانە: (عومەری کوڕی خەتتاب، هەمزەی کوڕی عبدالمطلب،..) کە بەهۆی ئەوانەوە بانگەوازی ئیسلام ئاشکرا کرا.

ئەم هۆیانە وای کرد کە قورەیشی‌یەکان زیاتر لە جاران هەوڵ بدەن بۆ لەناو بردنی موسڵمانەکان، وەسنور دابنێن بۆ زیاد بوونیان، بەڵام هەموو هەوڵەکانیان بێ سوود بوو.

قورەیشی‌یەکان بریاریاندا کە پەیوەندی خۆیان ببرن لەگەڵ بەنی هاشمو بەنی عبدالمطلب، وەبەڵێنو پەیمانیاندا کەم کرینو فرۆشتنیان لەگەڵ نەکەنو ژنو ژن خوازی‌یان لەگەڵ نەکەن، وەهیچ پەیوەندی‌یەکیان لەگەڵ نەکەن، ئەمانە هەمووی لە بەیان نامەیەکدا نوسراو بەدیواری کەعبەدا هەڵیان واسی.

بەنو هاشمو بەنو عبدالمطلب چوونە دەرەوەی مەکە لە شیوی ئەبو طالب نیشتەجێ بوون، ماوەی سێ ساڵ مانەوەو لەو ماوەیەدا سەختترین سزاو ئازارو نارەحەتی‌یان چەشت تاوای لێ هات گەڵای درەختەکانیان دەخوارد، هەندێك لە سەرکردەکانی مەککە کاتێك زانی‌یان کە حاڵیان زۆر پەرێشانە پەیمانەکەیان دڕاندو پەیوەندی‌یان پێوە کردنەوە، موسڵمانەکان جارێکی تر گەڕانەوە بۆ ناو مەککەو دەستیان کرد بەبانگەواز، بەڵام دوای ئەوە دوو کارەساتی دڵتەزێن رووی‌دا کە زۆر کاریگەر بوون لەسەر پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) یەکەمیان کۆچی دوایی ئەبو طالیبی مامی کە هاوکارو پارێزگاری بوو، دووەمیان خەدیجەی هاوسەری کە پشتگیری پێغەمبەر بوو (رەزای خوای لێ بێت) ساڵی کۆچ کردنی ئەبو طالیبو خەدیجەیان ناونا ساڵی خەمو ماتەمین (عام الحزن).

پرسیارەکان:

١- بۆچی قورەیشەکان لە موسڵمانەکان دەترسان؟

٢- پەیمان نامەکەی قورەیش چی تێدا بوو؟

٣- موسڵمانەکان بۆ کوێ چون دوای دەرچوونی بریاری ئابڵوقەدە

٤- ئابڵوقەکە چەند ساڵی خایاند؟

٥- ئەو رووداوانەی کە رویان کردە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) چی بوون دوای ئابڵوقەکە؟

٦- چۆن پەیمانی قورەیشی‌یەکان بەرامبەر موسڵمانەکان هەڵوەشایەوە؟

وانەی شەشەم:

بانگەوازی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بۆ هۆزەکان:

قورەیشی‌یەکان مردنی ئەبو طالیبیان بەهەل زانی کە پێشتر پارێزگاری لە پێغەمبەر دەکرد ، بۆیە دوای مردنی ئەبو طالیب زیاتر کەوتنە ئازاردانیو رێ گرتن لە بلاو کردنەوەی ئایینەکەی .
پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بڕیاریدا بچێت بۆ (طائیف) تابتوانێت یارمەتی دەرێكو پالپشتێك بۆ خۆیو موسلمانەکان بدۆزێتەوە ، بەلام کاتێك چوو بۆ (طائیف) زۆر بەتوندی وەلامیان دایەوە ، وەباوەڕیان پێ نەهێناو زۆریش ئازاریاندا ، بەو حالەوە گەڕایەوە بۆ مەککە ، دوای ئەوە کەوتە بانگ کردنی ئەو هۆزانەی کە لە کاتی حەجدا دەهاتن بۆ حەج ، داوای ئەوەی لێ دەکردن کە موسلمان بن ، وەباوەڕ بەئیسلام بهێننو پارێزگاری لێ بکەن ، زۆربەی هۆزەکان لە ترسی قورەیشی‌یەکان نەیان دەتوانی پەیوەندی بەموسلمانانەوە بکەن .
تەنها حەوت کەس کە خەلکی یەثریب(١) بوون باوەڕیان هێنا بەنهێنی ، وەبەلێنیاندا کە پارێزگاری لە ئیسلام بکەن ، کاتێك ئەم کۆمەلە گەڕانەوە بۆ (یەثریب) دەستیان کرد بەبلاوکردنەوەی ئیسلامو پاكو خاوێنی بەرنامەکەیو راست گۆیی‌و دەست پاکی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) وەبەماوەیەکی کەم بەشێکی زۆر لە دانیشتوانی (یەثریب) موسلمان بوون .

پرسیارەکان:

١- هەلوێستی قورەیشی‌یەکان چی بوو بەرامبەر بەپێغەمبەر دوای مردنی ئەبو طالیب ؟
٢- بۆچی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کۆچی کرد بۆ مەدینە ؟
٣- هۆزەکان چۆن وەلامی داواکاریەکانی پێغەمبەریان دایەوە ؟
٤- چەند کەس لە دانیشوانی (یەثریب) موسلمان بوون ؟ وەکاتێك گەڕانەوە چی‌یان کرد ؟

سەرچاوەکانی بەشی بەسەرهاتو ژیانی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم):

١- تهذيب سيرة ابن هشام - ابن هشام.
٢- رحيق المختوم - مبارك فوري.
٣- فقه السيرة - محمد رمضان البوطي.
٤- تأريخ سيرة الرسول والدعوة الاسلامية (للصف الرابع الابتدائي).
٥- ژیانی پێغەمبەری مەزن - عبدالعزیز پارەزانی.
٦- قصص النبين للاطفال (الجزء الثاني) - ابو الحسن الندوي.
٧- السيرة النبوية ١-٢ - ابراهيم النعمة.
٨- مع الانبياء - عفيف عبد الفتاح طبارة.
٩- السيرة النبوية - مصطفى السباعي.
١٠- نور اليقين في سيرة سيد المرسلين - الشيخ محمد الخضري.

---

(١) یەثریب: دوایی گۆڕا بۆ مەدینە.

ج) بەشی تەفسیری قورئانی پیرۆز:

وانەی یەکەم:

بسم الله الرحمن الرحيم

« قل اعوذ برب الناس : بڵێ ئەی محمد (صلی الله علیه وسلم) پەنا دەگرم بەپەروەردگاری مەردوم .
ملك الناس : پادشاو خاوەنی مەردوم .
اله الناس : پەرستراوی مەردوم .
من شر الوسواس الخناس : لە زیانی وەسوەسە پەیداکەری خۆ پەنهانکەر .
الذي يوسوس في صدورالناس : ئەوەی کە وەسوەسە دەخاتە ناو دڵی مەردومەوە .
من الجنة والناس : لە جنۆکەو ئادەمیزاد » .

وانەی دووەم:

بسم الله الرحمن الرحيم:

« قل اعوذ برب الفلق : بڵێ ئەی محمد (صلی الله علیه وسلم) پەنا دەگرم بەپەروەردگاری بەرە بەیان .

من شر ماخلق : له زيانو زەرەری ئەوەی که دروستی کردووه .
ومن شر غاسق اذا وقب : وەله زيانو زەرەری تاريکی کاتێ که دادێت .
ومن شر النفاثات في العقد : وەله زيانو زەرەری ئەو کەسانەی که فو دەکەن بەگرێدا بەمەبەستی جادوو کردن .
ومن شر حاسد اذا حسد » : وەله زيانو زەرەری ئێرەییبەر(الحسد) کاتێ که حەسوودی دەبات .

وانەی سێیەم:

بسم الله الرحمن الرحيم:

« قل هو الله احد : بڵێ ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم) خوای گەورە تاكو تەنهايەو بێ هاوەڵو هاوتايه .
الله الصمد : تەنها خوا جێگای نيازو ئومێدەو له تەنگانەدا پەنای پێ دەبرێت .
لم يلد ولم يولد : کەسی لێ نەبووەو له کەس نەبوو .
ولم يكن له كفوا احد » : هيچ شتێك هاو وێنەو هاوتای ئەو نییه .

وانەی چوارەم:

بسم الله الرحمن الرحيم:

« والعصر : سوێند بەکات .
ان الانسان لفي خسر : بێ گومان مەردوم لەناو زيانو زەرەرمەندیدايه .
الا الذين آمنوا : تەنها ئەوانه نەبێت که باوەڕيان هێناوه .
وعملوا الصالحات : وەکردەوەی چاك زۆر دەکەن .
وتواصوا بالحق : وەئامۆژگاری يەکتری دەکەن بەراستو دروستی .
وتواصبوا بالصبر : وەئامۆژگاری يەکتر دەکەن بەئارام گرتنو خۆ راگری .

وانەی پێنجەم:

بسم الله الرحمن الرحيم:

«القارعة : ڕۆژی ڕاچڵەکێنەر .
ماالقارعة : ڕۆژی ڕاچڵەکێنەر چ ڕۆژێکە ؟
وما ادراك ماالقارعة : تۆ نازانیت ئەی محمد ڕۆژی ڕاچڵەکێنەر چىیە .
يوم يكون الناس كالفراش المبثوث : ڕۆژێکە کە خەڵکی تێیدا وەکو پەپولەی پەرش و بڵاووپەراگندەی لێ دێت .
وتكون الجبال كالعهن المنفوش : وەکێوەکان وەکو خوری شیکراوەیان لێ دێت .
فأما من ثقلت موازينه فهو في عيشة راضية : ئەنجا ئەوەی کێشی چاکەکانی قورس و گران بێت ئەوە لە ژیانێکی خۆش و پەسەنددا دەبێت و لە ژیانی ڕازیە .
وأما من خفت موازينه فأمه هاوية : وەئەوەی کێشی سووك بێت جێگای هاویەیە .
وما ادراك ماهي : تۆ ئەی محمد (صلی الله علیه وسلم) چووزانیت (هاوی)یە چىیە ؟
نارٌ حامية » : ئاگرێکی زۆر گەرم و هەڵگیرساو بەتینە .

وانەی شەشەم:

بسم الله الرحمن الرحيم:

«الم نشرح لك صدرك : ئایا سنگمان بۆ گوشاد نەکردیت .
ووضعنا عنك وزرك : وەلێمان داگرتیت ئەو بارە گرانەی .
الذي انقض ظهرك : کە پشتی قورس کردبوویت .
ورفعنا لك ذكرك : وەناومان بۆ بەرز کردیتەوە .
فأن مع العسر يسرى : بەڕاستی لەگەڵ هەموو تەنگانەیەکدا ئاسانی هەیە .
ان مع العسر يسرى : دووبارە بێ گومان لەگەڵ هەموو تەنگانەیەکدا ئاسانی هەیە .
فأذا فرغت فأنصب : ئینجا کە لە کارێك بوویتەوە خۆت ماندوو بکە بەکارێکی تر .
والى ربك فأرغب » : هەموو نیازو مەبەستێکت هەر بۆ لای خوا بگێڕەوە .

سەرچاوەکانی بەشی تەفسیری قورئانی پیرۆز:

١- مختصر ابن كثير - ابن كثير.
٢- روح القران تفسير جزء عم - عفيف عبدالفتاح طبارة.
٣- صفوة التفاسير - محمد علي الصابوني.
٤- تەفسیری خاڵ جزء عم - شێخ محمدی خاڵ.
٥- زبدة التفسير - للشوكاني.

ط) بەشی سروود:

١- قەدرو ڕێزم

قەدرو ڕێزم مایەی ئیسلامەتیمە
تواناو هێزم بۆ خوا بەندایەتیمە
گەر موسڵمان نەبم من چیمو کێم
مەرجە خوایە تاهەم ئیسلامە ڕێم
فەرمودەی بەرزی وزەی گیانمە
ڕابەری،سەرچاوەی ویژدانمە
سارێژەکا زامو برینی من
دێنێتە دی هیوای دێرینی من
کۆڕپەی ئەوە ڕێی ئاشتیو جەنگی من
تاهەم ئیسلام پێشەنگی ڕێگەمە
ئەستەمە لەو ڕێیە لادەم ئەستەمە

٢- چاو نەترسو بێ باکم

چاو نەترسو بێ باکم گورجو گۆڵو چالاکم
موسڵمانم موسڵمان بەندەی خواوەندی تاکم

دڵم پاکو وریایە تاهەم باوەڕم وایە
چی بەرنامەیە چەوتە تەنها ئیسلام ڕەوایە

دەبا دوژمن کلپەی قین بەتینتر بکات بەتین
وڕەی بەرزم بەرزەبێ کوردم باوەڕ ئاگرین

ناکەومە شوێن ئەمو ئەو نەبەڕۆژو نەبەشەو
باوەڕم نادۆڕێنم هەر موحەممەدە پێشرەو

پەیمان بێ لانەدەم لێی سەرم دادەنێم لەرێی
بۆ ئەو تاکە رێبازە کەسەرم بەرزە بێ پێی

بەڵێنی کردگارە روونو ئاشکرا دیارە
دەبێ ئیسلام سەرکەوێ چونکە هەر بەوە چارە

٣- پیرۆز بێت

پیرۆز بێت لێتان کە موسڵمانن
ئێوە سەربەرزی هەردوو جیهانن
ئێوە سەربەستن ئێوە دڵسۆزن
ئێوە ئاواتو رووناکی هۆزن

خەباتی ئێوە خەباتی منە
خەنجەری دڵو چاوی دوژمنە
هاوڕێی یاسرو موصعەب مقدادن
هەوێنی شۆڕش ئاڵای ئازادن

خوێنم هەوێنی رێی راپەڕینە
دەنگم ئازادی چینی بەرینە
جیهان بزانێ ئێمەی تێکۆشەر
تەنها قورئانمان رێبازی ژینە
قورئانە گوللەی کیشوەر بڕی من
دەینێم بەدڵوبەچاوی دوژمن

٤ـ پەروەردەمکە بە قورئان

مامۆستا پەروەردەمکە
دوور لە بەلاو دەرد مکە.
توخوا خەمی من بخۆ
باقەت فێر نەبم درۆ
دوورمکە لە جنێودان
فێرمکە کردەوەی جوان
بادڵو چاوم تێر بێ
ڕێگەم گوڵزاری خێر بێ
تالەگەڵ خەڵکا چاك بم
خاوەن بیری ڕووناك بم

قورئانم بۆ بهێنە
ئامۆژگاری دەربێنە
پەروەردەمکە بەقورئان
تابزانم مانای ژیان
گەلانی بێ پەروەردە
پڕ لە تاوانو دەردە
خەڵکی تیا چەوساوەیە
چرای تیا کوژاوەیە
دورن لە ئارامیو سۆز
لە خێزانو کەسو هۆز
تەنها تیشکی قورئانە
دڵی پێ ئاوەدانە
مامۆستا پەروەردەمکە
دوور لە بەلاو دەرد مکە

٥- ئێمه هەڵگری مەشخەڵی بەرزین

ئێمە منالّین ـــ خونچەی کراوە
بوینە گوڵاڵەی ئەم دەشتو ناوە
دڵ پاکو روو خۆش پەپولەی خۆشین
دوورین لە بوغزو قینو ئاژاوە

ئێمە منالّین ـــ میوانی ژینین
پەپولەی باخچەی گوڵزاری دینین
قورئانی پیرۆز ـــ تاجی سەرمانە
گشت خوشكو براین ـــ لای یەك شیرینین

ئێمە هەڵگری مەشخەڵی بەرزین
ئاشتی خوازانی سەر کوورەی ئەرزین
بەرامبەر زوڵمو زۆردار ـــ دەوەستین
تەختی تاغوتان دێنینە لەرزین

ئێمە منالّین ـــ پاکیمان دەوێ
ئاواتمان گەلە ـــ کەوا بسرەوێ
چەند سالّە زوڵمو زۆرمان لێ دەکرێ
با کۆشکی کافر بڕمێو بکەوێ.

٦- من رۆڵەی موسڵمانم

من رۆڵەی موسڵمانم
بەرنامەیە قورئانم
پێغەمبەرە رابەرم
پەروەردگارە دروستکەرم

گشت هەوڵو تێکوشانم
تەنهایە بۆ یەزدانم
کەسێکم بەئیمانم
خۆشەویستی یەزدانم

سەرم بڵندو بەرزە
دەکەم روکنی پێنج فەرزە
نەفامی لام دیلی‌یە
سەر شۆڕیو زەلیلی‌یە

ئەو کەسەی وابێ رێزە
لە خوا دوورە پەرێزە
جێی ئەو تەنیا ئاگرە
بێ نرخو قوڕ بەسەرە

المنهج التربوي للأطفال

المرحلة الثانية

اعداد / محمد سينموكى

الطبعة الثالثة

ژمارەی سپاردن له كتيبخانەی نيشتمانی كوردستان (١٢٩) سالی ١٩٩٦ ز

چاپخانەی زانكۆی سەلاحەددین / هەولێر